

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA TATU

Kikao cha Arobaini na Tisa – Tarehe 23 Juni, 2016

(Bunge lilianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Naibu Spika (Mhe. Dkt. Tulia Ackson) Alisoma Dua

NAIBU SPIKA: Tukae.

(Hapa Waheshimiwa Wabunge wa Kambi ya Upinzani Walitoka Nje)

MBUNGE FULANI: Kwaheri Mwalimu, kwa heri, tutaonana kesho! *(Nyimbo)*

NAIBU SPIKA: Katibu!

DKT. THOMAS D. KASHILILAH - KATIBU WA BUNGE: Maswali kwa Waziri Mkuu.

MASWALI KWA WAZIRI MKUU

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri Mkuu, kwa ajili ya maswali. Tutaanza na Mheshimiwa Venance Mwamoto

MHE. VENANCE M. MWAMOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipa nafasi. Kwa kuwa Serikali ya utawala wa Baba wa Taifa, Mwalimu Julius Kambarage Nyerere, ilitimiza malengo yake ya kusaidia kupigania uhuru nchi za Afrika na hivyo kupelekea nchi zote kupata uhuru; nchi hizo wakati zikiwa hapa zilijenga makambi ambayo yalitumika kwa ajili yao katika sehemu tofauti; na kwa kuwa makambi hayo yametumika baada ya kuondoka kama Vyuo na Sekondari na pia kufanya wao waendeleo kukumbuka kwa yale ambayo tumeenzi:-

Ni lini Serikali sasa, itabadilisha makambi ya wapigania uhuru hawa ambayo yametumika kama Magereza na matumizi mengine yasiyofaa, ili

waendelee kukumbuka sehemu ambazo walikaa kwa ajili ya kupigania uhuru wetu? (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri Mkuu, majibu!

WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu swali la kwanza kabisa la Mheshimiwa Mwamoto, Mbunge wa Kilolo, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kabisa kwamba nchi yetu ilishiriki sana kuwakaribisha wapigania uhuru wa nchi mbalimbali, kuendesha harakati zao za kisiasa hapa nchini. Maeneo yote waliyokuwa wamekaa, waliweza kujenga miundombinu mbalimbali na yanatambulika kama makambi ya wapigania uhuru.

Katika kumbukumbu zangu, Morogoro kuna eneo linaitwa Dakawa ambalo sisi tunatumia kama Sekondari, lakini pia Mazimbu pale kwenye *Compus* ya *SUA* na maeneo mengine, nakumbuka kule Nachingwea kuna eneo la Matekwe na eneo lile lililotumika ni kama vile Pashule; na kuna eneo pale Msata, hapa jirani Chalinze pale ambako jeshi linatumia sana kama sehemu ya mazoezi. Pia kuna makambi mengine, nakumbuka nikiwa Naibu Waziri nilikuja kwako Kilolo, eneo moja kati ya maeneo ya makambi pale Kilolo ndiyo wanatumia kama Magereza. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa maeneo haya baada ya kuwa shughuli za wapigania uhuru kumaliza kazi zao, Serikali ilifanya maamuzi kutumia miundombinu ile kwa shughuli mbalimbali ikiwemo elimu. Eneo lingine kama hilo la Msata, Jeshi na pale Kilolo, Magereza. Maeneo hayo yote, kutokana na *nature* ya miundombinu iliyopo, maamuzi haya yalifanywa ili kutumia kwa umuhimu wa mahitaji ya nchi. Kwa hiyo basi, eneo kama Kilolo ambalo limetumika kama Magereza, suala la Magereza siyo suala la matumizi yasiyokuwa muhimu, ni muhimu pia kwa sababu ni sisi wenyewe ndio tunaenda kuishi pale na ni maeneo ya mafunzo, lakini pia ni eneo ambalo tunawahifadhi wale ambao wamepatikana na hatia kadhaa na kwenda kutunzwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, pale ambako tumetumia miundombinu ile kwa shughuli nyingine nje ya elimu, basi napenda kutumia nafasi hii kuwasihia Halmashauri za Wilaya, pamoja na wananchi kujenga miundombinu mingine kwa ajili ya kutumia kwa matumizi ya elimu na haya maeneo mengine yanayotumika kwa elimu yataendelea kutumika kama ambavyo imepangwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kumbukumbu hizi sasa ukiangalia kwa sehemu kubwa, makambi yale yote yaliyotumika, mengi sana yanatumika ni kwa matumizi ya elimu zaidi na maeneo machache ndiyo kama hayo mawili

niliyoyataja, kule Msata na Kilolo ndipo ambako yanatumika kwa Jeshi pamoja na Magereza. Yote haya ni mambo muhimu kwetu sisi, ni lazima tutumie miundombinu ile ili pia badala ya kuwa tumeyaacha tu, bora yatumike ili huduma mbalimbali ziweze kutolewa katika maeneo hayo. *(Makofi)*

MHE. VENANCE M. MWAMOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru Mheshimiwa Waziri Mkuu kwa majibu mazuri, lakini nilikuwa naomba ile sehemu kwa umuhimu uliopo, kwa kuwa wenzetu wanaweza kuja siku moja pale, kwa ajili ya kutaka kujua walipoishi; kwa kuwa ni sehemu ambayo ina kumbukumbu muhimu na viongozi wengi wakubwa walikaa, basi angalau Serikali ifikirie kujenga kitu kingine mbadala kwa ajili ya kuwaenzi na kuwakumbuka wale wenzetu wa Afrika Kusini. Ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri Mkuu, majibu!

WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Mbunge ametoa ombi kwamba kwa kuwa eneo hilo la Kilolo lina umuhimu wa kuwa na shule nyingi za sekondari, ifikiriwe kuwa eneo hilo libadilishwe badala ya Magereza liwe elimu. Ni wazo zuri na ni ombi, tunaweza kuangalia ndani ya Serikali, lakini bado nilipokuwa najibu swali la msingi, nilisema eneo hilo la Kilolo linahitaji kuwa na taasisi za shule nyingi kulingana na idadi kubwa ya wanafunzi waliopo.

Mheshimiwa Naibu Spika, bado Halmashauri na wananchi wanahitajika kuweka mikakati ya ujenzi wa shule nyingine, huku Serikali ikiangalia umuhimu na uwezekano wa kubadilisha hilo Gereza kuwa elimu; lakini bado Magereza ni eneo muhimu na ni jambo la msingi pia kuwa na Gereza kwenye eneo hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kadiri ambavyo Serikali tutafanya mapitio, tutawezakuwapa taarifa wananchi wote wa Kilolo. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Sasa tunaenda kwa Mheshimiwa Hamida Mohamed Abdallah.

MHE. HAMIDA M. ABDALLAH: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi, lakini sasa nielekeze swali langu kwa Mheshimiwa Waziri Mkuu.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kuhakikisha kuwa Serikali inatekeleza lengo lake la sera za fedha na sheria kwa kupeleka maendeleo vijijini na hasa kwa kuwapelekea fedha za miradi ya maendeleo. Je, Serikali ina mkakati gani wa kuhakikisha fedha za miradi ya maendeleo, zinafika katika Halmashauri kwa wakati ili kuhakikisha wanatekeleza shughuli za maendeleo? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri Mkuu, majibu!

WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nijibu swali la Mheshimiwa Hamida Mohamed Abdallah Mbunge kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kwamba Serikali imeweka nia ya dhati ya kupeleka fedha zilizotengwa kwa ajili ya maendeleo kwenye Halmashauri zetu, Wizara na Taasisi za Umma ili kufanya kazi za maendeleo. Waheshimiwa Wabunge ni mashahidi, mwaka huu kupitia bajeti yetu hii ambayo sasa tunaendelea nayo, tumefanya mabadiliko makubwa ya kutenga na kuongeza kiwango cha fedha za maendeleo kutoka asilimia 27 mpaka asilimia 40. Malengo yetu ni kuhakikisha kwamba miradi yote ya maendeleo, yale yote ambayo tunahitaji yafanyiwe maboresho, yanatekelezwa kama ambavyo imekusudiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imeweka mikakati kadhaa, moja ni kuhakikisha kwamba tunaongeza nguvu katika ukusanyaji wa mapato, lakini pia tunadhibiti mianya ya ukwepaji kodi ili kuweza kujiongezea pato zaidi, lakini kubwa zaidi ni kusimamia fedha hizi ambazo tunazipeleka kwenye Taasisi za Umma kwamba zinatumika kama ilivyokusudiwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, Serikali bado tunaendelea kuwataka watumishi, pindi fedha hizi zitakapokusanywa na baada ya Bunge hili, tutaanza kupeleka fedha kwenye mamlaka zetu za Serikali za Mitaa na Taasisi na Wizara. Nataka nitumie nafasi hii kuwaambia Watumishi wa Umma waliopewa dhamana ya kupokea fedha na kusimamia matumizi, kuhakikisha kwamba fedha hii iliyotengwa inatumika kama ambavyo imekusudiwa; na kwamba hatutasita kuchukua hatua kali kwa yeyote ambaye atathibitika kupoteza fedha hizi nje ya matumizi ambayo tumeyakadiria.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, ni mkakati wetu pia kuhakikisha kwamba baada ya makusanyo tuzipeleke fedha zote. Wajibu mwingine ni kuhakikisha kwamba miradi inayotekelezwa inakuwa na thamani ya fedha iliyopelekwa kwa ajili ya matumizi ya maeneo hayo. Kwa hiyo, nataka niwahakikishie Waheshimiwa Wabunge kwamba Serikali itasimamia jambo hili, lakini pia tushirikiane Wabunge wote, nyie pia ni Wajumbe wa Mabaraza ya Madiwani kwenye maeneo yenu. Kwa hiyo, tusaidiane tukishirikiana, mkakati wa Serikali wa kupeleka fedha kwa wakati na mkakati wa Serikali wa kutaka kuongeza fedha ili kupeleka kwenye maendeleo uweze kufikiwa na hatimaye Watanzania waweze kuona tija. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Hamida, kwa ufafanuzi zaidi!

MHE. HAMIDA M. ABDALLAH: Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru sana Mheshimiwa Waziri Mkuu, kwa majibu yake mazuri, lakini ningependa kujua sasa, eneo hili la watumishi kupitia Halmashauri zetu, wamejipangaje kwa suala

zima la mapokeo haya ya mabadiliko ya kuendelea kutaka kuleta maendeleo zaidi? Kwa sababu kuna maeneo mengine tuna Makaimu Wakurugenzi na Makaimu Watendaji mbalimbali. Sasa napenda kujua Serikali imejipanga vipi katika eneo hili la Watendaji wetu? Ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri Mkuu, majibu!

WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kwa namna gani tumejipanga kuhakikisha fedha hizi zinapokelewa na watu stahiki, kwa maana wenye mamlaka kamili; kama ambavyo mnajua, Mheshimiwa Rais anaendelea kuunda Serikali kwa kuteua watumishi mbalimbali katika kada mbalimbali. Najua hatua iliyobaki sasa ni ya Wakuu wa Wilaya na Wakurugenzi wenye dhamana. Wakurugenzi watashirikiana na Wakuu wa Idara na watumishi wote kwenye Halmashauri zetu.

Kwa hiyo, moja kati ya mikakati ya kuhakikisha kwamba tunapeleka fedha kwa wahusika ni kwa kukamilisha uundaji wa Serikali kwenye ngazi ya mamlaka ya Serikali za Mitaa na Halmashauri za Wilaya jambo ambalo litatokea pindi Mheshimiwa Rais atakapofanya maamuzi ya kusoma orodha ya Wakuu wa Wilaya na Wakurugenzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, muhimu zaidi, ni kwamba mtumishi yeyote atakayekuwa kwenye eneo hilo na fedha zimefika na anawajibika kuzipokea ili aende kuzisimamia, anao wajibu wa kuzisimamia. Kwa sababu jukumu hili la kila mtumishi wa mamlaka ya Serikali za Mitaa, inaweza kuwa Mkurugenzi au Mkuu wa Idara na Mkuu wa Idara huyo kwa idara yake, anawajibika kupeleka fedha kwenye ngazi ya vijiji kwa ajili ya utekelezaji wa miradi anawajibika kufanya hilo na Serikali haitasita kuchukua hatua kali kwa yeyote ambaye atahusika kwa ubadhirifu wa fedha ambazo tutazipeleka kwenye shughuli za maendeleo kwenye ngazi zetu za Vijiji na Kata. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Richard Philip Mbogo!

MHE. RICHARD P. MBOGO: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi. Kwa kuwa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kupitia Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia, ina sera nzuri, ina sheria mbalimbali juu ya elimu ambazo zinapelekea wanafunzi wa Kidato cha Nne waliofaulu, wanachaguliwa na kwenda Kidato cha Tano. Mara nyingi kwa maarufu wamesema huwa kunakuwa na *selection*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa kuna habari ambazo zinazagaa kwamba mwaka huu Serikali haitachukua wanafunzi kutokana na sababu ambazo bado hazijaeleweka. Sasa je, Mheshimiwa Waziri Mkuu, jambo hili lina ukweli gani? Kama lipo, Serikali inatoa kauli gani juu ya suala hilo? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri Mkuu, majibu!

WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Mbogo, Mbunge wa Nsimbo kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nataka nikanushe kwamba Serikali haina mpango wa kuwapanga vijana wetu waliomaliza Kidato cha Nne kwenda Kidato cha Tano. Najua tuna makundi mengi ya watu wanapenda kupotosha tu habari, ikiwemo na hii, lakini nataka nitumie nafasi hii kuwahakikishia wanafunzi wote waliomaliza Kidato cha Nne, wanaopaswa kwenda Kidato cha Tano, lakini na wazazi pia wa vijana wetu hawa kwamba Wizara ya TAMISEMI yenye dhamana na Sekondari, kwa pamoja na Wizara ya Elimu, kazi ya upangaji wa vijana wanaokwenda Kidato cha Tano inaendelea na wakati wowote ule mwishoni mwa mwezi huu majina hayo yatakuwa yametoka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kazi zinazofanywa sasa, nyie wote mnatambua kwamba mwaka uliopita wanafunzi hawa walikuwa wanapangwa kwa mfumo wa GPA na sasa tumebadilisha GPA kwenda *division*. Kwa hiyo, kazi ambayo Wizara ilikuwa inafanya ni kubadilisha ule mfumo wa GPA kwenda *division* ili uweze kuwapanga vizuri kwa *division* zao na sifa ambazo zinatakiwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la upangaji halikuwa ni kwa ajili ya Kidato cha Tano peke yake, kuna wale ambao tunawapeleka Vyuo kama Afya, Kilimo na maeneo mengine, nao pia wanatakiwa wapangwe kwa mfumo wa *division* na wote hao unapowapanga Kidato cha Tano, ili wengine waweze kupangwa, zoezi hili lazima lifanywe kwa pamoja.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, kazi hii inakamilika, itatoka muda mfupi ujao na kwa hiyo, baada ya hapo Serikali itatoa majibu haya wiki mbili kabla ili kuwawezesha wazazi kujipanga vizuri kuwapeleka vijana wao kwenye maeneo mengine. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, pia kulikuwa na kazi ya sensa ya kuhakikisha tuna shule ngapi za Kidato cha Tano ili tuweze kuwapeleka vijana wetu wote. Kwa sababu mwaka huu ufaulu ni mkubwa zaidi, kuliko mwaka jana, 2015. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, lazima tuhakikishe tunawapeleka vijana kulingana na uwezo wa shule ili tujue tumewapeleka wangapi na wanaobaki wangapi wenye stahili ya kwenda Kidato cha Tano ili nao wapate nafasi ya kupangiwa maeneo mengine kwa stahili ile ile ya Kidato cha Tano ili waziweze kupoteza ile stahili yao waliyokuwanayo ya Kidato cha Tano; kama

vile kuwapeleka kwenye course za miaka mitatu za *Diploma* ambapo miaka miwili huitumia kwa ngazi ya Kidato cha Tano na cha Sita, wakishafaulu wanaingia kwa *profession*, kama ni afya, kama ni kilimo, kama ni sekta nyingine; kwa mfano Ualimu, ili waweze kuendelea na stahili yao ya Kidato cha Sita. Kwa hiyo, kazi hiyo itakapokamilika, tutaweza kutoa taarifa mapema. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mbogo, kwa ajili ya ufafanuzi.

MHE. RICHARD P. MBOGO: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa nafasi. Kwanza kwa niaba ya Watanzania kiujumla na wananchi wa Jimbo la Nsimbo ambao ninawawakilisha, naomba nichukue nafasi hii nimshukuru Mheshimiwa Waziri Mkuu kwa majibu mazuri na kuweza kuondoa hali ya sintofahamu kwa vijana wetu ambao walikuwa wanatarajia kuingia Kidato cha Tano na Vyuvo, nimemwuliza swali la Sekondari, lakini ameongezea mpaka na maelezo mengine. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, pia nachukua nafasi hii kumshukuru Mheshimiwa Rais, naye jana ameweza kutoa majibu mazuri kwa watu waliotarajia kuajiriwa. Kwa hiyo, kwa pamoja Mheshimiwa Waziri Mkuu tunakushukuru sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Spika, Waheshimiwa Wabunge ukisimama, maana yake unataka ufafanuzi! (Kicheko)

Tuendeleo. Mheshimiwa Cosato David Chumi!

MHE. COSATO D. CHUMI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii, nami niweze kumwuliza Mheshimiwa Waziri Mkuu swali ambalo nimeona kuna umuhimu wa kuliuliza kwa sababu jana nilisikia ufafanuzi kutoka kwa Mheshimiwa Rais, lakini bado nimeendelea kupokea *message* kutoka kwa watu mbalimbali wakiuliza kuhusu swali hilo. Suala hilo ni kwamba, kumekuwepo na taarifa katika mitandao ya kijamii na mitaani kwamba Serikali imefuta ajira hali ambayo imesababisha tahamaki na taharuki miongozi mwa wahitimu mbalimbali waliokuwa wanatarajia kuajiriwa na Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia, taarifa hizo za mitandaoni na mitaani zinasema pia kwamba Serikali haitafanya tena *promotion* wala kupandisha madaraja, hali ambayo pia inawafanya Watumishi wa Umma kwa namna fulani morali yao kushuka.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa napenda kusikia ukweli halisi ni upi katika suala hili. Je, ni kweli kwamba Serikali haitaajiri tena? Ni kweli haitapandisha madaraja tena? Nakushukuru. (Makofi)

WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Cosato Chumi, Mbunge wa Mafinga Mjini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kama ambavyo nimejibu swali la Mheshimiwa Mbogo, ni kwamba sasa hivi kuna watu wengi hupenda kusema maneno ambayo siyo sahihi na hili pia napenda nikanushe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa bahati nzuri sana Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, jana kwenye hotuba yake ya Maadhimisho ya Miaka 50 ya Benki Kuu, ametoa ufafanuzi mzuri sana. Nami nataka nitumie nafasi hii kurudia tu yale ambayo Mheshimiwa Rais ameyasema kwa kuwahakikishia Watumishi wa Umma na wale ambao wanatarajia kuajiriwa kwamba Serikali hajiasitisha ajira. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imesimamisha kwa muda kuajiri kwa sababu tunaendelea na zoezi la uhakiki wa watumishi hewa. Kazi hii ilishaanza, sasa hivi tunaikamilisha. Katika ukamilishaji huu, tunataka tujue sasa watumishi hewa ni akina nani kwa kila idara na kila sekta na watumishi walioko sasa kazini ni akina nani; ili tuweze kujua idadi ya watumishi waliobaki na pengo yaliyopo ndipo sasa tuweze kuajiri kwa ajili ya kusheheneza mahitaji ya watumishi kwenye maeneo hayo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, pia Serikali inafanya mapitio ya Miundo ya Utumishi kwa lengo la kuboresha. Tunaposema kuboresha, maana yake sasa tunataka tupate tija zaidi kwa watumishi. Kwa hiyo, naomba niwasihi Watumishi wote wa Umma kwamba zoezi hili halilengi kuwakandamiza watumishi; kazi hii hailengi kuathiri utumishi wao na madaraja yao, bali kuboresha watumishi.

Mheshimiwa Naibu Spika, nataka niwahakikishie Watumishi wa Umma kwamba Serikali hii inawapenda sana na inajali mchango mkubwa ambao watumishi mnautoa kwa Serikali hii. Ili tuweze kufanya kazi kwa motisha, Serikali hii imeona ni muhimu sasa kuboresha zaidi miundo mbalimbali na maslahi mbalimbali, lakini pia kuona idadi ya watumishi tuweze kutumia fedha inayotakiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, nataka muwe na amani kwamba kazi hii inayoendelea ni ya muda mfupi sana. Itakapokamilika, ajira zote ikiwemo na elimu, afya, majeshi, ambazo pia zilikuwa tayari zianze karibuni, zote zitarudishwa na watu watapelekwa kwenye vituo vya kazi kwenda kuanza kazi zao na madaraja mapya yatakuwa yameshatolewa. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Cosato, pamoja na ufafanuzi huo bado unataka kuuliza tena?

MHE. COSATO D. CHUMI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. Kwa kweli, naomba nimshukuru Mheshimiwa Waziri Mkuu, nami hapa sasa nimeshusha pumzi, nimetulia vizuri kwa sababu kulikuwa na wahitimu wangu huko kutoka Mafinga, Jimboni kwangu, naamini na wenyewe nafsi zitakuwa sasa zimetulia. Nami kama mtu ambaye nimetoka kwenye Utumishi wa Umma naamini pia Watumishi wa Umma nafsi zao zitakuwa zimetulia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nina pendekezo moja naomba kusisitiza *in future*, kutokana na maboresho haya ya miundo, nakadhalika, basi nawasilisha pia ombi kwa Serikali, *in future*, nasisitiza “*in future*,” kutokana na kile tutakachokiokoa kutokana na...

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa, naomba uongee haraka, kuna *list* ndefu hapa!

MHE. COSATO D. CHUMI: Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na kile tutakachokiokoa kutokana na watumishi hewa, basi Serikali *in future* ifikirie namna ya kuongeza posho za *extra duty* kwa Watumishi wa Umma. Ahsante sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, nawakumbusha, Mbunge aliyeuliza swali anaposimama ni kwamba anataka ufafanuzi juu ya lile ambalo limejibiwa na Mheshimiwa Waziri Mkuu.

Mheshimiwa Mohamed Mchengerwa!

MHE. MOHAMED O. MCHENGERWA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. Kwa kuwa, Sera na Mifumo ya Kisheria tuliyonayo sasa inaruhusu kuwaenzi waasisi pamoja na viongozi wa n hi hii, lakini siku za hivi karibuni Mheshimiwa Waziri Mkuu, imejdhahirisha wazi kwamba baadhi ya viongozi wameingia katika dimbwi la wizi, ubadhirifu wa mali za Umma na ukiukwaji wa maadili:-

Je, ni lini Serikali itafanya mapitio ya Sera, Sheria na kubadilisha mifumo ili sasa wale wezi wote waweze kuchukuliwa hatua kali za Kisheria na watakaobainika hivyo dhidi ya ukiukwaji wa maadili ya nchi hii? Ahsante. *(Makofi)*

WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Mchengerwa, Mbunge wa Rufiji, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inaendelea kudhibiti vitendo vya wizi, kukosa uadilifu, kukosa uaminifu mahali pa kazi na Watumishi wa Sekta ya Umma. Serikali inafanya hilo bila kujali ngazi ya mtumishi huyo, awe ni kiongozi wa ngazi ya juu, wa kati, hata wale watumishi wa kawaida, ilimradi Serikali

imetoa dhamana ya kuwatumikia Watanzania, tunatarajia kila mtumishi atakuwa mwadilifu, mwaminifu, lakini pia atakuwa mchapakazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inaendelea kuchukua hatua kali dhidi ya wale wote wanaokiuka, dhidi ya wale wote ambao hawatumii vizuri madaraka yao, dhidi ya wale wote wanaojihusisha na vitendo vya rushwa popote pale nchini.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imeendelea kuchukua hatua kadhaa, kama ambavyo Mheshimiwa Mbunge ametaka kuona ni hatua gani zinachukuliwa; kwanza, tunaendelea kutoa elimu kwa watumishi ya kwamba kila mtumishi anatakiwa kufuata maadili ya utumishi, ikiwemo na uaminifu, uadilifu na uchapakazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, Serikali inaendelea kuboresha kwa kuunda; na tumeshaunda Taasisi ya Utumishi wa Umma, Taasisi ya Maadili ya Watumishi ambayo yenyewe inajiridhisha kwamba kila mtumishi anatangaza mali zake na kuendelea kufuatilia mara kwa mara mabadiliko ya mali hizo ili tuone kama mali hizo amezipata kwa utumishi wake huu alionao.

Mheshimiwa Naibu Spika, siyo hivyo tu, Serikali imeendelea kuimarisha taasisi mbalimbali ikiwemo na Taasisi ya Kuzuia na Kupambana na Rushwa ambayo pia inafuatilia maeneo yote; kwa Watumishi wa Umma na hata raia wa kawaida. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, pia tunafanya mapitio ya lile jambo ambalo Mheshimiwa Mbunge amelisema la Sera yetu na Sheria, Kanuni ili ziweze kuendana na mabadiliko ya wakati. Hii pia, ili kuisaidia Serikali kudhibiti tabia hii, sasa Serikali kupitia Bunge hili, siku mbili tatu zijazo mtapitisha Muswada wa kuanzisha *Division* ya Mahakama ya Mafisadi ili kuweza kupambana nao kwa lengo la kudhibiti vitendo vya Watumishi wa Umma wenye tabia ya kuiba fedha mahali pa kazi, lakini wale wenye vitendo vya ufiisadi ili wote hao waweze kuchukuliwa hatua. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, kwa mbinu hizi, kwa njia hizi zote, tutaweza kuwa na Watumishi wa Umma wenye maadili mema na wenye kutumia madaraka yao vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, malengo yetu Serikali ni kuhakikisha kwamba Watanzania wanahudumiwa vizuri na Watanzania wawe na uhakika na Watumishi waliopo kwa kutekeleza wajibu wao kwa Watanzania wote bila kuwa na vitendo ambavyo vinaweza kuathiri utendaji wa kila siku. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mchengerwa, kwa ufafanuzi!

MHE. MOHAMED O. MCHENGERWA: Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Waziri Mkuu nakushukuru sana kwa majibu mazuri ambayo ninaamini yamekidhi kiu ya Watanzania wengi wanyonge, hususan Watanzania ambao wamekuwa wakikosa maendeleo, hususan wa Jimbo langu ya Rufiji. Ninaamini sasa Sheria hii itaweza kusaidia upatikanaji wa maendeleo kwa Jimbo langu la Rufiji, hususan ujenzi wa Barabara ya Nyamwage – Utete. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ufafanuzi tu kuhusiana na hilo, labda ni kama ombi tu kwa Mheshimiwa Waziri Mkuu kwa sababu majibu ni mazuri, ni lini sasa Serikali itaamua mambo haya ya maadili yaingie katika Mitaala ya Shule za Sekondari na Shule za Msingi ili vijana wetu wawe na maadili? Msingi wa maadili uanzie Shule za Msingi na Sekondari. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri Mkuu, majibu!

WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu swali la nyongeza la Mheshimiwa Mchengerwa, Mbunge wa Rufiji, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, napokea ombi lako na ni ombi zuri kwamba, ili tujenge maadili mema tunatakiwa tuanze kutoka ngazi za chini, lakini njia ambayo tumeitumia ni kwamba, watumishi wetu hawa ambao pia wameapa kuwa watumishi wenye maadili mema, wakiwemo Walimu ambao wanafanya kazi yao kwa weledi mkubwa, ndio ngazi ya awali ambayo wanasimamia vizuri vijana wetu kutoka ngazi ya shule, wanawalea watoto wetu, wanawasimamia kuwa na nidhamu, kuwa waadilifu, lakini pia, wanadhibiti vitendo vya wizi miongozi mwao ni sehemu ya mafunzo tosha ikiwa ni sehemu ya malezi ambayo yanatolewa na ngazi hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, tutaendelea kuimarisha mabadiliko ya mitaala yetu kwa kuingiza maeneo haya ya utumishi bora, maadili mema ili tupate Watanzania wengi wenye maadili na hatimaye huko mbele tuweze kujihakikishia na shughuli zote za maendeleo nchini tukiamini kwamba kila mmoja atakuwa amelelewa vizuri kwenye familia yake anapokwenda shuleni na pia hata kwenye utumishi kufuata pia Sheria na Kanuni ili kuleta matokeo mazuri. Ahsante sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Waziri Mkuu. Tumemaliza kipindi cha Maswali ya Papo kwa Papo. *(Makofi)*

WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, kabla hatujaendelea na maswali mengine, tangazo moja tu dogo; sasa hivi Katibu atawagawia Muswada wa Sheria uliochapishwa upya; na huu ni Muswada ambao Waheshimiwa Wabunge mtakumbuka mligawiwa siku ya tarehe 10, ndiyo ulisomwa mara ya kwanza ukapelekwa kwenye Kamati.

Sasa Waheshimiwa Wabunge na wadau mbalimbali wamependekeza mambo mengi sana ya mabadiliko katika ule Muswada. Kwa sababu hiyo, Muswada ule kwa mujibu wa Kanuni ya 86 fasili ya (10)(a) umechapwa upya kwa sababu mapendekezo ya Waheshimiwa Wabunge na Wadau mbalimbali yalikuwa mengi sana. Kwa sababu hiyo, mnagawiwa sasa huo Muswada uliochapishwa upya asubuhi hii ili tuweze kuendelea na shughuli nyingine baada ya Kipindi cha Maswali na Majibu.

Waheshimiwa Wabunge, nimesema hili ili msije mkashangaa kwamba mbona tunagawiwa Muswada mwingine wakati tulishagawaiwa tarehe 10.

Waheshimiwa Wabunge, lingine ambalo linaenda sambamba na Tangazo hilo, Waheshimiwa Wabunge ambao walileta mapandekazo yao ya mabadiliko, wamwone Katibu wa Bunge mara baada ya kuahirisha shughuli za Bunge, Saa 07:00 kamili, leo.

Tunaendelea, Waheshimiwa, na maswali ya kawaida. Tutaanza na Ofisi ya Waziri Mkuu.

Mheshimiwa Omari Mohamed Kigua, Mbunge wa Kilindi, sasa aulize swali lake!

MASWALI NA MAJIBU

Na. 419

Kuligawa Jimbo la Kilindi

MHE. OMARI M. KIGUA aliuliza:-

Ili kuleta ufanisi wa kimaendeleo na kusogeza karibu huduma za kijamii kwa wananchi, Serikali hugawa Wilaya na Majimbo kwa kuangalia ukubwa wa eneo, idadi ya watu kwenye eneo husika, pamoja na shughuli za kiuchumi na Wilaya ya Kilindi ni miongoni mwa Wilaya chache zinazozalisha mazao ya kilimo na biashara kwa eneo kubwa:-

Je, Serikali haioni umuhimu sasa wa kuligawa Jimbo hilo lenye ukubwa wa mita za mraba 6,125?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU (KAZI, AJIRA NA VIJANA) alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Omari Mohamed Kigua, Mbunge wa Kilindi, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, wakati tukijibu hoja za Waheshimiwa Wabunge hapa Bungeni wakati wa Hotuba ya Bajeti ya Waziri Mkuu kwa Mwaka 2016/2017 tuliainisha vigezo vilivyotajwa na Mheshimiwa Mbunge kama sehemu ya vigezo vinavyotumiwa na Tume ya Taifa ya Uchaguzi katika kugawa Majimbo ya Uchaguzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, vigezo vingine ni pamoja na hali ya jiografia, upatikanaji wa mawasiliano, mgawanyo wa watu, mgawanyo wa wastani wa idadi ya watu na idadi ya Kikatiba ya Wabunge wa Viti Maalum pamoja na uwezo wa Ukumbi wa Bunge.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kutumia fursa hii kumshauri Mheshimiwa Kigua, kupitia Mamlaka ya Halmashauri ya Wilaya ya Kilindi kuwasilisha maombi yake kwa Tume ya Taifa ya Uchaguzi kupitia vikao husika ili wakati muafaka ulikifika yaweze kufanyiwa kazi kwa kadiri itakavyoonekana inafaa.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Omari Kigua, swali la nyongeza!

MHE. OMARI M. KIGUA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, lakini nina swali moja la nyongeza kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, vimetajwa vigezo vingi sana hapa, lakini vigezo hivyo inaweza ikawa ni sababu ya kutoleta maendeleo katika maeneo husika. Je, Serikali haioni umuhimu kwamba kigezo cha jiografia tu kinaweza kutosha kugawanya Jimbo? Ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, Ofisi ya Waziri Mkuu, majibu!

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU (KAZI, AJIRA NA VIJANA): Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa Katiba yetu, Ibara ya 75(1) mpaka (6) imezungumzia vigezo na sifa za ugawaji wa Majimbo ndani ya nchi yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, vigezo vilivyotajwa ndani ya Katiba ni pamoja na hali ya kijografia, lakini mwaka 2010 Tume ya Taifa ya Uchaguzi ilikwenda kufanya tafiti katika nchi za SADC na kubaini baadhi ya vigezo vingine ambavyo vinasaidia katika ugawanyaji wa Majimbo.

Kwa hiyo, Mheshimiwa Mbunge katika pendekezo lako hilo, kama Serikali tunalichukua, lakini pia viko vigezo vingine vingi vya ziada ambavyo vilikuwa vikitumika katika ku-*determine* Majimbo yagawanywe katika mfumo upi, vingine vikiwa ni pamoja na hali ya kiuchumi, lakini *settlement pattern* na yenyewe huwa ni kigezo cha kuweza kutolewa ili Majimbo haya yaweze kugawanywa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, pendekezo la Mheshimiwa Mbunge tunalichukua kama Serikali, lakini nimpe pia habari ya kwamba tumekuwa tukichukua na vigezo vingine ambavyo vimeainishwa katika Katiba yetu, vilevile na utafiti uliofanywa na Tume ya Taifa ya Uchaguzi.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, leo muda wetu umebana kidogo kwa ajili ya shughuli zilizo mbele yetu. Kwa hiyo, tunaendelea na Ofisi ya Rais, TAMISEMI, Mheshimiwa Dkt. Elly Marco Macha, Mbunge wa Viti Maalum, swali lake litaulizwa na Mheshimiwa Amina Mollel.

Na. 420

Vipaumbele kwa Wanafunzi Wenye Ulemavu

MHE. AMINA S. MOLLEL (K.n.y. MHE. DKT. ELLY M. MACHA) aliuliza:-

Kufuatia Mpango wa Serikali wa utoaji wa elimu bure kuanzia Elimu ya Msingi hadi Sekondari na kwamba, watu wenye Ulemavu wanakabiliwa na umasikini uliokithiri na hivyo kushindwa kumudu gharama za elimu:-

(a) Je, Serikali iko tayari kutoa elimu bure kwa wanafunzi wenye ulemavu kwa ngazi ya Kidato cha Tano na Sita?

(b) Je, Serikali inaweza kulihakikishia Bunge hili kwamba itaweka utaratibu mzuri wa usafiri na huduma nyingine muhimu za kuwawezesha wanafunzi wenye ulemavu kupata elimu katika shule wanazopangiwa?

(c) Je, Serikali inaweza kulithibitishia Bunge hili kwamba wanafunzi wenye ulemavu wanaoingia Vyuo Vikuu watapewa kipaumbele katika kupata mikopo bila usumbufu wowote?

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Dkt. Elly Marco Macha, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, kufuatia Mpango wa Serikali wa Utoaji Elimu Bure kuanzia Elimu ya Msingi hadi Sekondari na kwamba, watu wenye ulemavu wanakabiliwa na umasikini, Ofisi ya TAMISEMI imeandaa Mpango wa Utoaji wa Elimu ya Msingi bila malipo ili kutekeleza Sera ya Elimu ya Mwaka 2014. Sera hiyo inaelekeza kwamba wanafunzi wote wa madarasa ya Awali, Msingi na Kidato cha Kwanza hadi cha Nne wanatakiwa kusoma bila kulipia ada wala michango ya aina yoyote. Lengo ni kuhakikisha kuwa kila mtoto wa Kitanzania mwenye umri wa kwenda shule, anapata fursa ya kupata elimu. Aidha, Sera ya Elimu Msingi Bila Malipo haijumuishi wanafunzi wa Kidato cha Tano na cha Sita. (Makofi)

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, Mamlaka za Serikali za Mitaa zimekuwa zikiingilia kati kwa kutoa misaada kwa watoto wenye mahitaji maalum pale inapojitokeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, natoa wito kwa Waheshimiwa Wabunge na Jamii kwa ujumla kuhakikisha kwamba jukumu la kuwatunza na kuwalea wanafunzi wenye ulemavu ni la kwetu sote.

(c) Mheshimiwa Naibu Spika, Sheria Na. 9 iliyoanzisha Bodi ya Mikopo kwa Wanafunzi wa Elimu ya Juu, inatamka bayana kuwa waombaji wanaotakiwa kupewa kipaumbele katika kupewa mikopo ni pamoja na wanafunzi wenye ulemavu. Aidha miongozo ya ukopeshaji ambayo hutolewa na Serikali kila mwaka imeendelea kutamka wazi kuwa wanafunzi wenye ulemavu ni kundi linalotakiwa kupewa kipaumbele katika mikopo.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Amina Mollel, swali la nyongeza!

MHE. AMINA S. MOLLEL: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante, nashukuru pia kwa majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, lakini nina maswali mawili ya nyongeza. Kwa kuwa watu wenye ulemavu na hasa wanafunzi, wengi wao wanatoka katika familia duni na changamoto ni nyingi:-

Je, Serikali haioni kwamba kuna umuhimu wa kutoa nafasi ya kipekee na ya upendeleo kwa watoto hawa wenye ulemavu, wale wanaobahatika kwenda Kidato cha Tano na cha Sita ili waweze basi kusoma bure kama walivyosoma katika elimu ya Shule ya Msingi na Sekondari?

Swali la pili, pia baadhi ya wazazi, walezi na hasa katika baadhi ya jamii zetu, huwatenga na kuwaficha watoto wenye ulemavu kwa kuwaona kuwa ni mkosi na kuwakosesha haki yao ya msingi ya kupata elimu:-

Je, Serikali inatoa tamko gani juu ya wazazi au walezi wenye tabia hizi wanaokosesha watoto kupata elimu kwa sababu tu ya ulemavu walionao? (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, majibu!

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, kama nilivyosema katika jibu la msingi kwamba ni jukumu la jamii kwa ujumla kwa maana ya Serikali, wananchi wote na wadau, wakiwemo wazazi na walezi wa watoto na mamlaka zao za Serikali za Mitaa kuhakikisha kwamba watoto hawa wanapata nafasi ya kipekee ili waweze kupata elimu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali katika utaratibu wa sasa, tumeamua kufanya kazi hiyo kwa kusaidia wale wanaoanza kuanzia chekechea, Shule ya Msingi na Kidato cha Kwanza hadi cha Nne. Kwa Kidato cha Tano na cha Sita, utaratibu huu mara nyingi tunatambua huwa unafanywa chini ya Wakuu wa Wilaya ambao hushirikiana na Halmashauri katika kuwabaini wale ambao hawana uwezo na kuweka utaratibu wa kuwasaidia.

Mheshimiwa Naibu Spika, tufahamu kwamba unapozungumzia dhana ya *D by D* ni pamoja na kubeba majukumu kama haya ambayo hayana utaratibu wa moja kwa moja wa kinfumo wa kibajeti. Pale kwenye Halmashauri, Mkurugenzi kazi yake siyo tu kuangalia mambo ya jumla ya kila siku ambayo yanafanywa kwa maana ya Idara zile, lakini pia kwenda zaidi na kuona jukumu lla kubeba jamii yote kwa ujumla, wakiwepo hawa wenye ulemavu na watu wengine wenye mahitaji maalumu kuhakikisha kwamba na wao wanapata haki zao.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kufanya hivi, Mkurugenzi huyu anashauriwa na Baraza la Madiwani ambalo lipo kwa ajili la uwakilishi wa wananchi kama hawa. Kwa hiyo, nina hakika hili jambo limekuwa likifanykia na hawa wanafunzi wanaohitaji nafasi ya kupata elimu kwa sababu ya mahitaji maalum na wale tu wasiokuwa na uwezo hata kama siyo walemavu wamekuwa wakisaidiwa na mamlaka hizi.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kwamba kumekuwepo na tabia ya baadhi ya jamii kuwatenga watu wenye ulemavu wasipate haki zao za msingi; tulipotunga sheria mwaka 2010, katika kifungu cha 28 cha sheria ya watu wenye ulemavu, tumezungumzia juu ya haki mbalimbali, lakini pia tumeridhia itifaki mbalimbali za Kimataifa juu ya haki mbalimbali za watu wenye ulemavu.

Mheshimiwa Naibu Spika, natoa wito kwa jamii kwa ujumla kuhakikisha kwamba kwanza tunashirikiana na Serikali katika kuwabaini, lakini pili, tuhakikishe kwamba haki zao wanazostahili kuzipata wanazipata.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika jambo hili, sote tunawajibika na sote tunahitajika kufanya jambo hili, nasi kama Serikali utaona, tuna shule nyingi sana. Tuna shule karibu 28 kwa ajili wa watu wenye Ualibino; tuna shule karibu 92 kwa ajili ya watu wasioona, lakini tuna shule 137 kwa ajili vijana anaohitaji wasio na uwezo wa kusikia vizuri kwa maana ya viziwi, tuna shule pia kwa ajili ya watu wenye ulemavu wa viungo, karibu shule 18; tuna shule kwa ajili ya ulemavu wa akili 286 na usonji shule tisa.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni mkakati wa Serikali na tumetenga katika bajeti ya mwaka takriban shilingi bilioni 16.633 kwa ajili ya kuzihudumia hizi shule kwa chakula na uendeshaji wa shule hizi. Kwa hiyo, bado naomba tu kwamba Serikali kama inatenga fedha na shule zipo, basi jukumu la sisi wote kama jamii kuhakikisha kwamba tunawabaini na kuwaleta ili wapate haki yao ya msingi ya kupata elimu. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Tunaendelea. Wizara ya Maji na Umwagiliaji Mheshimiwa Sixtus Raphael Mapunda, Mbunge Mbinga Mjini, sasa aulize swali lake.

Na.421

Mradi wa Maji Safi na Salama Mbinga

MHE. SIXTUS R. MAPUNDA aliuliza:-

Mji wa Mbinga ni miongoni mwa Miji inayokua kwa kasi hapa nchini, hali inayopekekea ongezeko la hitaji kubwa la huduma ya maji safi na salama:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kuleta mradi wa uhakika wa maji safi na salama utakooweza kuwahudumia wananchi wa Mbinga?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA NA UMWAGILIAJI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Sixtus Raphael Mapunda, Mbunge wa Jimbo la Mbinga, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kutatua tatizo la maji kwa muda mrefu kwa mji wa Mbinga, Serikali imeweka mji huo katika mpango wa utekelezaji wa *Program* ya Maendeleo ya Sekta ya Maji Awamu ya Pili. Lengo ni kusambaza maji safi na salama kwa wakazi wote wa Mji wa Mbinga pamoja na kujenga Kituo cha Kutibu Majitaka.

Mheshimiwa Naibu Spika, kazi zitakazotekelezwa ni pamoja na ulazaji wa bomba kuu, mabomba ya usambazaji, ujenzi wa Kituo cha Kutibu na Kusafisha Maji, jengo la kuhifadhi madawa, ukarabati wa mantanki yaliyopo, ujenzi wa matanki mapya na ujenzi wa Kituo cha Kutibu Majitaka. Mhandisi mshauri amekamilisha kazi ya upembuzi yakinifu, usanifu wa kina na uandaaji wa makabrasha ya zabuni. Utekelezaji wa mradi huu utagharimu Dola za Marekani shilingi milioni 11.86.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inaendelea na jitihada za kutafuta fedha kutoka kwa wafadhili mbalimbali kwa ajili ya kutekeleza mradi huo. Kwa sasa Serikali imewasilisha andiko la mradi huo, BADEA kwa ajili ya kupata fedha za utekelezaji.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Sixtus Mapunda, swali la nyongeza!

MHE. SIXTUS R. MAPUNDA: Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na majibu mazuri ya Naibu Waziri, naomba niulize swali moja la nyongeza. Mradi unaokusudiwa kujengwa au kukamilishwa Mbinga ni mradi mkubwa; na fedha zilizoainishwa ambazo zinatafutwa, Dola milioni 11.86 ni nyingi, zinaweza zisikamilike kwa wakati:-

Je, Serikali haioni sasa kuna haja ya kutengeneza mpanga wa dharura kwa kukarabati miundombinu ya maji ulioko sasa ili watu wa maeneo ya Frasto, Kipika, Masumuni, Lusonga, Mbambi, Bethlehemu, Luiko na Misheni waweze kupata maji safi na salama?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji na Umwagiliaji, majibu!

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nimwambie Mheshimiwa Mbunge, kwamba Serikali tayari imeendelea na ujenzi wa miradi ya vijiji 10 katika Jimbo la Mbinga ambapo mpaka sasa kuna mradi mmoja wa Kigonsela ambao umekamilika na watu wanapata huduma ya maji.

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, kuna miradi ambayo inaendelea ikiwepo Kingirikiti, Mkako, Kihongo, na Litoha. Pia katika bajeti ya mwaka wa fedha tunaoanza tarehe moja mwezi wa saba, tumetenga shilingi bilioni 1.7 ambazo yeye mwenye Mheshimiwa Mbunge akirishikiana na Halmashauri yake, basi watapanga kuangalia vipaumbele maeneo yale ambayo ameyataja ili yaweze kupata huduma ya maji.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea Waheshimiwa. Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, Mheshimiwa Neema William Mgaya, sasa aulize swali lake. Mheshimiwa Genzabuke kwa niaba

Na. 422

Mgororo wa Ardhi Malangali

MHE. JOSEPHINE J. GENZABUKE (K.n.y. MHE. NEEMA W. MGAYA) aliuliza:-

Je, ni lini Serikali itatatua mgogoro wa ardhi kati ya wananchi wa Malangali ndani ya Wilaya ya Wanging'ombe na wafanyakazi wa Hifadhi ya Mpanga?

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu swali namba 422, la Mheshimiwa Neema William M gaya kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Nabu Spika, Hifadhi Mpanga au Kipengere lenye ukubwa wa Kilomita za mraba 1,574 kwa mara ya kwanza ilitangazwa kuwa hifadhi mwaka 2002 kupitia Tangazo la Serikali (GN) Namba 483.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya Oktoba10, 2012 Serikali ilitangaza tena Hifadhi hii kuwa Aifadhi ya Akiba, tangazo ambalo lilioneshwa kuwa kijiji hiki kipo ndani ya hifadhi na hivyo kusababisha mgogoro kati ya wanakijiji, wafanyakazi wa hifadhi pamoja na hifadhi yenyewe kwa ujumla.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kutafuta ufumbuzi wa mgogoro huu, Serikali imekuwa ikifanya juhudi mbalimbali ikiwa ni pamoja na Mkuu wa Wilaya ya Wanging'ombe mwezi Februari, 2016, aliunda Tume ya kutafuta ufumbuzi wa mgogoro huu. Pamoja na timu hiyo, Wizara yangu itakutana na Wizara ya TAMISEMI, Wizara ya Maliasili na Utalii na wadau wote kwa lengo la kufanya mapitio ya matangazo yote mawili ili kupata tafsiri sahihi ya mipaka ya Hifadhi na kijiji kisha kurekebisha kasoro zote zilizojitokeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa jambo hili ni nyeti, naomba kuahidi kulifanyia kazi mapema iwezekanavyo mara baada ya vikao vya Bunge lako Tukufu kumalizika.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Josephine Genzabuke, swali la nyongeza!

MHE. JOSEPHINE J. GENZABUKE: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, nina maswali mawili ya nyongeza. Kwa kuwa kwa muda mrefu sana kumekuwepo mgogoro wa wananchi na Serikali kwa maana ya Hifadhi za Serikali na wananchi wamekuwa wakilalamika sana kwa sababu watu wameongezeka lakini ardhi haiongezeki:-

Je, ni lini sasa Serikali italetwa sheria Bungeni ili ifanyiwe marekebisho kuweza kumaliza mgogoro baina ya wananchi na Serikali?

Swali la pili, kwa kuwa kuna mgogoro mkubwa na wa muda mrefu katika Hifadhi ya Pori la Kagerankanda na Serikali; na wananchi wamekuwa wakipata shida sana kutokana na shida iliyopo kwa sababu kwa muda mrefu hifadhi haijafanyiwa marekebisho ya kupimwa mipaka:-

Je, ni lini sasa Mheshimiwa Waziri tutafuatana kuja Kasulu kwa ajili ya kumaliza suala la Mipaka katika Wilaya ya Kasulu katika eneo la Kagerankanda?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, majibu!

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, swali la kwanza, ametaka kujua ni lini Serikali italetwa sheria ambayo itakwenda kumaliza migogoro kati ya Serikali na Wananchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niseme tu, kama nilivyojibu kwenye swali la msingi, mgogoro uliopo pengine unaweza kuwa umchangiwa pia na baadhi ya watumishi wetu, kwa sababu 2002 mhifadhi aliyekuwa katika ile mbuga alikwenda akabainisha mipaka ambayo ilikosewa, matokeo yake ikabidi warudie tena 2009 baada ya mhifadhi mwingine kubadilika.

Mheshimiwa Naibu Spika, mhifadhi alipobadilisha tena naye mgogoro ukawa mkubwa zaidi. Ndiyo maana hapa sasa Serikali ilibidi iingilie kati katika kuangalia ile GN iliyokuwepo na kuweza kujua mipaka halisi ni ipi. Kwa sababu mgogoro umekuwa mkubwa zaidi, ndiyo maana pia Mkuu wa Wilaya ya Wang'ombe akaunda Tume kwa ajili ya kutaka kutatua.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimelizungumza hili la mipaka kwamba lina matatizo, tutakwenda kushirikiana Wizara zinazohusika kwa sababu huu mgogoro hauhitaji kutungiwa Sheria, ni namna tu ya kutafsiri mipaka katika eneo ambalo lina mgogoro. Wananchi wanadai wako nje, lakini mipaka ya hifadhi, wahifadhi wanasema wako ndani ya hifadhi. Ndiyo maana nimesema, hapa tutakaa Wizara yangu ya Ardhi, Wizara ya TAMISEMI pamoja na Wizara ya Maliasili na Utalalii ili tumalize huo mgogoro.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali lake la pili ameongelea pori la Kagerankanda; nalo lina mgogoro na wananchi na akataka tuongozane kwenda Kasulu kwa ajili ya utatuzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba, baada ya kikao hiki cha Bunge na baada ya kukutana Wizara zote zinazohusika na migogoro hiyo kama ambavyo imewasilishwa na Waheshimiwa wabunge na siyo huu mgogoro wa Kasulu tu na migogoro mingine, tutapanga ratiba maalum ya kufika katika maeneo ili tuweze kutatua.

Mheshimiwa Naibu Spika, kinachofanyika sasa ni kujua chanzo cha mgogoro: Je, ni Wizara inatakiwa kwenda na Wizara nyingine au uko kwenye mipaka kwa maana ya TAMISEMI au ni hifadhi pamoja na ardhi ili tuweze kujua?

Mheshimiwa Naibu Spika, tukishabainisha kwa sababu orodha tunayo kwa Majimbo yote au kwa nchi nzima, basi tutatatua kulingana na *nature* ya mgogoro wenyewe.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto. Mheshimiwa Khatib Said Haji Mbunge wa Konde swali lake litaulizwa na Mheshimiwa Faida Mohamed Bakar.

Na. 423

Maradhi Yanayopatiwa Dawa Bila Malipo

MHE. FAIDA MOHAMED BAKAR (K.n.y. MHE. KHATIB SAID HAJI) aliuliza:-

Serikali imekuwa ikitoa huduma za dawa bila malipo kwa baadhi ya maradhi kama vile UKIMWI, TB na kadhalika:-

(a) Je, ni maradhi ya aina gani yaliyo katika orodha ya kupatiwa dawa bila malipo?

(b) Je, ni kwa kiasi gani Serikali imefanikiwa kufikia malengo katika mpango huo wa kusaidia wananchi kupata dawa hizo?

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia na Watoto naomba kujibu swali la Mheshimiwa Khatib Said Haji, Mbunge wa Jimbo la Konde, lenye Sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa Sera ya Afya ya mwaka 2007 kifungu cha 5.4.8 (3) kuhusu msamaha wa uchangiaji wa gharama za huduma za afya kwa makundi maalum ambayo yanapatikana (uk.29) wa Sera

ya Afya, inayataja maradhi ambayo yatatibiwa bure kuwa ni Saratani, UKIMWI, Kisukari, magonjwa ya Moyo, Pumu, Seli Mundu (*Sickle cell*), Kifua Kikuu, Ukoma na magonjwa ya akili.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imekuwa ikifanya jitihada kuhakikisha wagonjwa wote walioandikishwa na wenye vigezo vya kupata dawa zinazotolewa bure wanapata dawa hizo.

Kwa mfano, kwa magonjwa ya UKIMWI na Kifua Kikuu, aliyoyataja Mheshimiwa Mbunge kwenye swali lake, wagonjwa wote kwa asilimia 100, walioandikishwa na wenye vigezo wanapata dawa hizo bila malipo.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni mara chache sana hutokea wagonjwa wakakosa dawa. Serikali inaendelea kuongeza fedha za bajeti ya dawa pamoja na kutumia asilimia 50 ya mapato ya vituo vya kutolea huduma za afya kwa ajili ya manunuzi ya dawa na vifaa tiba ili kuhakikisha pale penye upungufu wa dawa zinakuwepo kwa ajili ya kutoa huduma stahiki kwa wananchi.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Faida Mohamed Bakar, swali la nyongeza.

MHE. FAIDA MOHAMMED BAKAR: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana, kwa kunipatia nafasi ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza baada ya majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivi juzi tu, gazeti moja la Mwananchi lilitoa habari kuwa, huduma za dawa zitatolewa yaani kwa kununuliwa katika hospitali kuu ya Muhimbili. Je, Serikali inatoa kauli gani kuhusiana na habari hizo?

Swali la pili, kwa kuwa ajali ni jambo baya sana, na ajali huweza kutokea kwa mtu yeyote na wakati wowote ule, na kwa kuwa watu wanaopata ajali huwa wanalipishwa dawa hata kama ni kwa baadae. Je, Serikali itakubaliana nami kwamba sasa ni wakati muafaka wa kuingiza katika mfumo kwa hao watu wanaopata ajali, kutolipa malipo ya huduma na dawa? (*Makofi*)

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NAWATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante na naomba kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Faida Mohammed Bakar, Mbunge wa Viti Maalum kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la kwanza, kuhusu taarifa za Hospitali ya Taifa ya Muhimbili imetoa tamko kwamba itanza ku-charge dawa zote; naomba nirejee maelezo niliyoyatoa hapa juzi, nikijibu swali la nyongeza la Mheshimiwa Ridhiwani Jakaya Mrisho Kikwete, Mbunge wa Chalinze. Kuhusu

jambo hilo hilo ambalo leo tena Mheshimiwa Faida Mohammed Bakar analiuliza, kwamba Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, haijafanya mabadiliko yake kwenye Sera ya Taifa ya Afya ya mwaka 2007; na nimeeleza kwenye majibu yangu ya msingi kwamba kuna magonjwa ambayo yanapewa msamaha kwa mujibu wa sera hiyo, kwenye ile Ibara ya 5.4.8.3 cha sera hiyo ambapo tunaelezea makundi ambayo yanapaswa kupata huduma za afya kwa msamaha.

Mheshimiwa Naibu Spika, nitarudia tena kuyataja kwa faida ya Wabunge lakini pia kwa faida ya watazania wote. Kwamba wagonjwa wote wanaoumwa magonjwa ya muda mrefu, yaani *chronic illnesses*, wanapewa msamaha na Sera ya Taifa ya Afya; na kwa kutaja machache tu nitasema kuna magonjwa ya moyo, magonjwa yote ya akili, magonjwa ya saratani, kifua kikuu, ukoma, UKIMWI, pumu, *sickle cell*, magonjwa yote haya yanapewa msamaha kwa mujibu wa Sera ya Afya. Lakini pia kuna makundi maalum machache nayo yanapewa msamaha na Sera ya Afya na makundi hayo ni makundi ya wazee wenye umri wa miaka zaidi ya 60, watoto wenye umri chini ya miaka mitano, akina mama wajawazito na watu wenye uwezo mdogo wa kifedha.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa kama kuna gazeti liliandika taarifa hizo, basi gazeti hilo linapotosha na taarifa hizo haziwezi kuwa sahihi, na mimi kama Naibu Waziri mwenye dhamana ya kusimamia utekelezaji wa sera ya afya hapa nchini, ninarejea tena kutoa msimamo wa Serikali kwamba sera yetu haijabadilika na kwa maana hiyo makundi haya ambayo yanapewa msamaha na Serikali kwa mujibu wa sera yataendelea kupata msamaha huo kwa mujibu wa sera yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali lake la pili, kuhusu ajali. Matibabu yote ya dharula kwa mujibu wa Sera ya Afya hapa nchini ni bure, mtu akiugua ghafla achilia mbali kupata ajali; akiugua tu ghafla, akaanguka, jambo la kwanza akifika hospitalini atapewa tiba hiyo bure bila kuulizwa gharama yoyote ile. Huo ndio utaratibu na ikitokewa mahala mtu akawa-*charged* naomba azifikishe taarifa hizo kwangu na mimi nitachukua hatua hapo hapo. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge na Waheshimiwa Mawaziri ahsanteni kwa majibu na maswali tumefika mwisho wa kipindi cha maswali na majibu.

Ninalo tangazo moja na linatoka kwa Mheshimiwa Joseph George Kakunda ambaye ni Katibu Kamati Ndogo ya tathimini, ana matangazo mawili yanasema Waheshimiwa Wabunge wote wa CCM kutoka Mikoa ya Iringa, Mbeya na Dodoma yaani kwa maana ya kwamba Wabunge wa Majimbo, Wabunge wa Viti Maalum na Wabunge wa Kuteuliwa wanaotoka maeneo

hayo wakutane na Kamati ya Tathimini ukumbi wa Msekwa "D" ghorofa ya kwanza kulia, kuanzia saa tano na nusu, sasa sijajua kama saa tano na nusu tutakuwa tumeishasitisha shughuli za Bunge Mheshimiwa Kakunda.

La pili, ameliunganisha hapa anasema Wabunge wanaotoka Mikoa ya Kaskazini Unguja, Geita na Lindi kuanzia saa nane mchana, wakutane ukumbi huo; kwa hiyo nadhani Waheshimiwa Mnaotoka maeneo hayo mtakuwa mmelisikia hilo tangazo. Tunaendelea Katibu.

NDG. ZAINAB ISSA - KATIBU MEZANI:

MISWADA YA SHERIA YA SERIKALI

(Muswada wa Sheria kwa Ajili ya Kutunga Sheria ya Haki ya Kupata Taarifa, Kuanzisha Wigo wa Taarifa ambazo Umma Unayo Haki ya Kupewa, Kukuza Uwazi na Uwajibikaji wa Wamiliki wa Taarifa na Kuweka Masharti Mengine Yanayohusiana na Hayo)

(A Bill of an Act to provide for access to information, define the scope of information, which the public has the right to access, promote transparency and accountability of information holders, and to provide for other related matters)

(Kusomwa Mara ya Kwanza)

NAIBU SPIKA: Katibu.

NDG. ZAINAB ISSA - KATIBU MEZANI:

(Muswada wa Sheria kwa Ajili ya Kutunga Sheria ya Uthamini na Usajili wa Wathamini, Kuainisha Mamlaka na Majukumu ya Mthamini Mkuu wa Serikali, Kuanzisha Bodi ya Usajili wa Wathamini, Kuainisha Majukumu na Muundo wa Bodi, Kusimamia na Kudhibiti Taaluma na Kazi Za Uthamini, Pamoja na Mambo Yanayohusiana na Hayo)

(A Bill of an Act to provide for powers and functions of Chief Valuer of the Government; to establish the Valuers Registration Board; to provide for the functions and management of the Board; to provide for regulation and control of valuation profession and practice; and to provide for related matters)

(Kusomwa Mara ya Kwanza)

NAIBU SPIKA: Katibu

NDG. ZAINAB ISSA - KATIBU MEZANI:

(Muswada wa Sheria kwa Ajili ya Kutunga Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali Itakayofafanua Majukumu, Mamlaka Pamoja na Mambo Yanayohusiana na Malengo Hayo)

(A Bill of an Act to provide for the Establishment of the Government Chemist Laboratory Authority; to provide for its powers and functions; and to provide for matters related thereto)

(Kusomwa Mara ya Kwanza)

NAIBU SPIKA: Katibu.

NDG. ZAINAB ISSA - KATIBU MEZANI:

(Muswada wa Sheria kwa Ajili ya Kutunga Sheria ya Usimamizi wa Kemia, Mafundi Sanifu Kemia, Mafundi Sanifu Kemia Wasaidizi, Kuanzisha Baraza la Wanataaluma na Kuweka Usimamizi na Uthibiti wa Wanataaluma ya Kemia na Mambo Yanayohusiana Nayo)

(A Bill of an Act to Establish the Chemist Professionals Council and to provide for powers, function, Management and Regulation of Chemistry, Chemical Laboratory Technologist and Assistant Chemical Laboratory Technologist; and to provide for other related matters)

(Kusomwa Mara ya Kwanza)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, Miswada minne imesomwa kwa mara ya kwanza, yaani Muswada wa Sheria wa Upatikanaji wa Habari wa Mwaka 2016 (*The Access to Information Bill 2016*); na Muswada wa Sheria ya Uthamini na Usajili wa Wathamini wa Mwaka 2016 (*The Value and Valuers Registration Bill 2016*); na Muswada wa Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali wa Mwaka 2016 (*The Government Chemist Laboratory Authority Bill, 2016*) na Muswada wa Sheria ya Usimamizi wa Wataalam wa Kemia wa Mwaka 2016 (*The Chemist Professional Bills 2016*), imeshasomwa kwa mara ya kwanza na itapelekwa kwenye Kamati, zinazohusika ili iweze kufanyiwa kazi kwa niaba ya Bunge na wakati muafaka italetwa hapa ndani.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea, Katibu.

NDG. ZAINAB ISSA- KATIBU MEZANI: Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2016 (*The Finance Bill 2016*); kusomwa mara ya pili.

Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2016
(The Finance Bill 2016)

(Kusomwa Mara ya Pili)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, Muswada huu unasomwa kwa mara ya pili, kwa hiyo tunaendelea na utaratibu kwa mujibu wa Kanuni zetu. Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Mipango, atatoa hoja kwa mujibu wa Kanuni ya 62(1)(b).

WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja kwamba Muswada wa Sheria ya Fedha wa mwaka 2016 (*The Finance Act, 2016*) sasa usomwe kwa mara ya pili.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kutambua michango iliyotolewa na Kamati ya Bunge ya Bajeti, chini ya Mwenyekiti wake Mheshimiwa Hawa Abdulrahman Ghasia, Mbunge wa Mtwara Vijijini; wakati wa kujadili Muswada huu na kutoa ushauri. Wakati wa kipindi chote cha majadiliano Kamati ilitoa michango, na changamoto nyingi kwa Serikali kuhusu vyanzo mbalimbali vya mapato pamoja na namna bora ya kukusanya kodi kwa ajili ya maendeleo ya wananchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kulihakikishia Bunge lako Tukufu kwamba Muswada huu umezingatia kwa kiasi kikubwa ushauri na mapendekezo mazuri ya Kamati. Aidha, Serikali itaendelea kufanyia kazi mapendekezo mengine ya Kamati, kwa lengo la kuongeza mapato ya Serikali kwa mwaka ujao wa fedha.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mara nyingine napenda kutoa shukrani zangu za dhati, kwa Waheshimiwa Wabunge wote ambao walichangia katika Hotuba ya Bajeti ya Serikali niliyowasilisha Bungeni tarehe 8 Juni mwaka huu, na baadae kupitishwa na Waheshimiwa Wabunge kwa asilimia mia moja.

Mheshimiwa Naibu Spika, kupitishwa kwa Bajeti kutaiwezesha Serikali kutekeleza mipango ya maendeleo iliyojipangia, kwa kuzingatia Ilani ya Chama cha Mapinduzi. Kipee namshukuru pia Mwanasheria Mkuu wa Serikali Mheshimiwa George Masaju, kwa kuandaa Muswada huu, wadau mbalimbali katika sekta ya fedha, biashara na sekta binafsi na wananchi kwa ujumla ambao kwa nyakati tofauti walitoa ushauri wao.

Mheshimiwa Naibu Spika, lengo la Muswada huu ni kuwezesha utekelezaji wa kisheria wa Bajeti ya Serikali, kwa mwaka wa fedha 2016/2017 niliyowasilisha Bungeni tarehe 8 Juni mwaka huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Muswada huu unabainisha Sheria mbalimbali zinazofanyiwa marekebisho. Muswada huu kwa kiwango kikubwa umezingatia mawazo na mapendekezo ya wadau mbalimbali wakiwemo Waheshimiwa Wabunge, wamiliki wa viwanda, wafanyabiashara na taasisi mbalimbali binafsi, na taasisi za Serikali. Wizara ya Fedha na Mipango ilishirikisha wadau hawa katika uchambuzi wa hatua za kodi ambazo zimebainishwa katika Muswada huu.

Kwanza wadau walijadili mapendekezo ya hatua za kodi kwa mwaka 2016/2017 kupitia kwenye Kamati ya wataalam na ushauri wa masuala ya kodi, yaani *task force on tax reforms*.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pili mapendekezo kutoka kwenye Kamati hii ya wataalam yalijadiliwa kwenye Kamati ya Kitaifa ya ushauri wa kodi yaani *think tank*.

Mheshimiwa Naibu Spika, Muswada huu unakusudia kuzifanyia marekebisho, Sheria 16 zinazohusu masuala ya fedha, kodi, ushuru, tozo na mawasiliano kwa lengo la kuweka, kurekebisha, kupunguza au kufuta viwango vya kodi, ushuru, ada, tozo mbalimbali na kuboresha ukusanyaji wa kodi kwa kufanya yafuatayo:-

Kwanza ni kuendelea kupunguza misamaha ya kodi, ili kubakiza misamaha yenye tija na yenye kuchochea uzalishaji wa bidhaa hapa nchini, kuongeza mapato ya Serikali, na kuchochea ukuaji wa uchumi hususani sekta ya viwanda, kilimo, usafirishaji na ukuzaji wa ajira.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pili, ni kupunguza kiwango cha chini cha kutoza kodi ya mapato, yatokanayo na ajira kutoka asilimia 11 hadi asilimia tisa, ili kutoa nafuu ya kodi kwa wafanyakazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatu ni kuweka sehemu mahususi katika Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 kwa ajili ya utozaji wa kodi ya mapato kwenye sekta ya madini, gesi na mafuta yaani *extractive industry* ili kuboresha na kuimarisha mfumo wa utozaji wa kodi ya mapato katika sekta hii na hivyo kuongeza mapato ya Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, nne ni kuongeza virutubisho, vitamini na dawa za kutibu maji katika orodha ya dawa muhimu, yaliyoidhinishwa na Waziri mwenye dhamana ya masuala ya afya ili kuwawezesha kupata msamaha wa kodi ya ongezeko la thamani. Lengo la hatua hii ni kuimarisha afya ya wananchi kwa kuboresha lisho, na kuwakinga dhidi ya magonjwa mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, tano ni kupunguza tozo ya kuendeleza ufundi stadi (*skills development levy*) kutoka kiwango cha sasa cha asilimia tano hadi asilimia 4.5 ili kuwapatia nafuu waajiri na kuhamasisha ulipaji wa kodi kwa hiari na hivyo kuongeza mapato ya Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, sita ni Mamlaka ya Mapato Tanzania kupewa mamlaka ya kukusanya kodi ya majengo kwenye maeneo yatakayotengwa ya Makao Makuu ya Mikoa, Wilaya na Miji. Hivi sasa kodi hii inakusanywa na Halmashauri katika maeneo yote na lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatoakanayo na kodi hii ili kuziwezesha Halmashauri kujitegemea kutokana na mapato yao. Mapato yatakayokusanywa na TRA kutokana na kodi ya majengo yatatunzwa katika akaunti maalum, na baadae yatarejeshwa kwenye Halmashauri husika kwa ajili ya matumizi.

Mheshimiwa Naibu Spika, saba ni kuweka masharti kwa makampuni ya mawasiliano ya simu zinazofanya biashara hapa nchini kujisajili katika Soko la Hisa, na kuuza hisa zake kwa watazania kupitia soko hili. Aidha hatua hii itawezesha Watazania kumiliki hisa, na kupata faida kutokana na uwekezaji huo, lakini vilevile Serikali itaweza kubaini mapato halisi ya kampuni hizi na kutoza kodi stahiki.

Mheshimiwa Naibu Spika, nane ni kuweka adhabu kali kwa wafanyabiashara watakaokaidi kutumia mashine za kutolea risiti za kielektroniki na lengo la hatua hii ni kuzuia ukwepaji wa kodi unaofanywa na baadhi ya wafanyabiashara wasio waaminifu.

Mheshimiwa Naibu Spika, maudhui ya Muswada. Muswada huu ambao umegawanyika katika sehemu 17 ni kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kwanza, yenye vifungu namba 1 na 2, inahusu masuala ya utangulizi yanayojumuisha jina na tarehe ya kuanza kutumika kwa Sheria hii ambapo Sheria itaanza kutumika tarehe 1 Julai 2016 isipokuwa pale ilipoelekezwa vinginevyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Pili inapendekeza kufuta kifungu cha 42(1) cha Sheria ya Mabenki na Taasisi za Fedha Sura 342 na kuiandika upya ili kuweka utaratibu kwa Bodi ya Bima ya Amana (*Deposit Insurance Board*) kuwasilisha kwa Waziri wa Fedha, taarifa za mwaka za utendaji wa Bodi hii. Ndani ya kipindi cha miezi sita baada ya kufunga mwaka wa fedha, badala ya miezi mitatu iliyopo hivi sasa. Lengo la hatua hii ni kuwezesha Bodi hii kutekeleza matakwa ya Sheria ya Ukaguzi wa Umma, Sura 418 kwa kuwasilisha taarifa husika baada ya kukaguliwa, na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tatu inapendekeza kurekebisha Sheria ya Leseni za Biashara, Sura 208 kwa kuingiza kifungu kipyua cha 23(a) ili kuwaka adhabu ya kufutiwa leseni za biashara kwa kipindi kisichopungua miaka miwili; kwa wafanyabiashara watakaokwepa kutumia mashine za kutoa risiti za kielektroniki au kutoa risiti. Wafanyabishara ambao watahusika na adhabu hii ni wale pekee wenye msamaha wa kutotumia mashine hizo kwa mujibu wa sheria za kodi; na lengo la hatua hii ni kuzuia ukwepaji wa kodi unaofanywa na wafanyabiashara wasio waaminifu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Nne, inapendekeza kurekebisha kifungu cha 458, cha Sheria ya makampuni Sura ya 212 ili kuwaka sharti kwa msajili wa makampuni kuwasilisha kwa Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania, taarifa zitakazowezesha utekelezaji wa sheria mbalimbali za kodi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tano inapendekeza marekebisho katika Sheria ya Posta na Mawasiliano ya Kielektroniki Sura ya 306. Kwanza kuwaka tafsiri ya maneno *local shareholders* ili kuwezesha watanzania kumiliki hisa zitakazouzwa na kampuni za mawasiliano kupitia Soko la Hisa.

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, kufuta kifungu cha 6(2)(d) na kukiandika upya, ili kuwaka masharti kwa makampuni ya mawasiliano, kuwasilisha Katiba yaani *memorandum and articles of association*, ya kampuni itakayodhibitisha muundo wa umiliki wa hisa kama mojawapo ya taarifa zinazopaswa kuwasilishwa wakati wa kuomba leseni.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatu ni kurekebisha Kifungu cha 21 ili kubainisha kwamba kampuni ya huduma za mawasiliano za kielektroniki itakayoshindwa kuzingatia masharti ya kifungu cha 26, yanayohusu kutenga umiliki wa hisa kwa Watanzania kwa kiwango cha asilimia 25, ni mojawapo ya makosa ndani ya sheria hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, nne ni kufuta kifungu cha 26 na kukiandika upya ili kuwaka sharti kwa watoa huduma za mawasiliano za kielektroniki kuuza hisa zao kwa umma kwa kusajili hisa zao katika Soko la Hisa nchini Tanzania ili kutoa fursa kwa Watanzania kununua hisa na kumiliki asilimia 25 ya kampuni hizi. Kupitia hatua hii kampuni za huduma za mawasiliano ya kielektroniki ambazo tayari zimesajiliwa hapa nchini zitawajibika kujiorodhesha katika soko la hisa na kuuza hisa zao ndani ya kipindi cha miezi sita kuanzia tarehe 01 Julai, 2016. *(Makofi)*

Lakini vilevile kampuni hizo zitasajiliwa baada ya tarehe 01 Julai, kampuni ambazo zitasajiliwa baada ya tarehe 01 Julai, 2016 zitawajibika kuuza hisa zao na kujiorodhesha katika Soko la Hisa ndani ya kipindi cha miaka miwili kuanzia tarehe 01 Julai, 2016. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Sita, inapendekeza marekebisho katika Sheria ya Ushuru wa Bidhaa Sura ya 147:-

(a) Kurekebisha kifungu cha 124(6)(a) ili kutoza ushuru wa bidhaa kwa asilimia kumi kwenye ada zitozwazo na watoa huduma wa simu katika kutuma na kupokea badala ya ushuru huo kutozwa kwenye huduma ya kutuma fedha pekee, na lengo la hatua hii kuzuia kwa ukwepaji wa kodi kwa baadhi ya simu yasiyo waaminifu kwa kufanya sehemu ya ada ya utumaji kuwa sehemu ya ada ya upokeaji na hivyo kuwa nje ya wigo wa kodi.

(b) Kurekebisha kifungu cha 125(1)(f) ili kubainisha kwamba kodi inayotozwa kwenye ada zinazotuzwa na watoa huduma wa simu katika kutuma na kupokea fedha zitalipwa na mtoa huduma ya simu husika.

(c) Kufanya marekebisho ya kwenye viwango maalum vya kodi (*specific duty rates*) za bidhaa zisizo za petrol kwa kiwango cha mfumko wa bei wa asilimiatano. Marekebisho haya ni kwa mujibu wa matakwa wa kifungu cha 124(2) cha sheria hii inayopendekeza marekebisho ya viwango hivyo vya ushuru kulingana na mfumko wa bei ili kuendana na thamani halisi ya fedha. Hata hivyo, marekebisho haya hayatahusisha maji ya kunywa yaliyosindikwa kwenye chupa, mafuta ya *diesel* na *petrol*.

Viwango vya sasa na vile vinavyopendekezwa ni kama vilivyobainishwa kwenye jedwali lililopo Ibara ya 14 ya Muswada.

(d) Kuongeza ushuru wa bidhaa yaani *excise duty* unaotozwa kwenye samani zinazoagizwa kutoka nje ya nchi zinazotambulika katika *HS Code 94.01* na *HS Code 94.03* kutoka asilimia 15 hadi asilimia 20 kwa lengo la kuhamasisha matumizi ya samani zinazotengenezwa kwa kutumia malighafi zinazozalishwa hapa nchini kuongeza ajira na kuongeza mapato ya Serikali ya .

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Saba, inapendekeza marekebisho katika Sheria ya Kodi ya Mapato Sura 332 kama ifuatavyo:-

(i) Ni kurekebisha kifungu cha tatu ili kuweka tafsiri ya maneno mbalimbali yanayotumika katika sheria hii. Tafsiri mpya ya maneno yaliyohusishwa ndani ya sheria yanatokana na pendekezo la kuweka mfumo mahsusi kwa ajili ya utozaji wa kodi ya mapato kwenye sekta ya madini, gesi na mafuta yaani *extractive industry*.

(ii) Inapendekezwa kufuta aya ya (d) kwenye tafsiri ya neno *Investment Asset* iliyokuwa inatoa msamaha wa kodi ya mapato kwenye hisa au hati fungani zilizosajiliwa kwenye Soko la Mitaji. Aya hii ilikuwa inatoa hisa au hati fungani hizo kwenye tafsiri ya neno *Investment Asset* na kusababisha hisa hizo

kutotozwa kodi ya mapato. Hatua ya kufuta aya hiyo itaondoa msamaha huo na hivyo mapato yatokanayo na hisa au hati fungani zitakazoorodheshwa kwenye Soko la Hisa la Dar es Salaam kutozwa kodi.

(iii) Ni kufanya marekebisha ya kiuandishi katika vifungu vya 11, 15, 19, 37(7) na 39(c) ili kuhamisha masuala yote yanayohusu ukokoaji wa kodi katika shughuli za uchimbaji wa madini, gesi na mafuta kutoka kwenye vifungu mbalimbali ndani ya sheria na kuviuhisha katika sehemu ya tano yaani *Part V Division IV* na *Division V* kama ilivyobainishwa katika Ibara ya 28 ya Muswada huu inayoweka mfumo mahususi ya ukokotoaji wa kodi kwenye sekta ya madini, gesi na mafuta.

(iv) Ni kurekebisha kifungu cha 33(2)(b) kwa kufuta maneno *comparative turn over* na kuweka maneno *comparability analysis*, lengo la marekebisha haya ni kumwezesha Kamishina wa Mamlaka ya Mapato Tanzania kuainisha masuala mbalimbali yanayohusu kampuni mbili zenye uwiano pindi atakapotaka kurekebisha miamala inayovuka mipaka yaani *cross border transaction* baina ya kampuni yenye uhusiano wa kibiashara (*related parties*). Hivi sasa kifungu hiki kinampa mamlaka Kamishina wa Mamlaka ya Mapato kurekebisha miamala husika kwa kuainisha mapato ya kampuni hizo pekee pasipo kuangalia masuala mengine kama vile mazingira ya biashara kwa kampuni husika na kadhalika na hivyo kusababisha Serikali kupoteza mapato.

(v) Ni kurekebisha kifungu cha 54 kwa kufuta kifungu kidogo cha tatu ili kuondoa msamaha wa kodi ya zuiro unaotolewa kwa makampuni ya nje yanayomiliki hisa katika makampuni ya ndani yanayolipa gawio. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kuweka usawa katika utozaji wa kodi kwa kuzingatia kwamba msamaha huu hautolewi kwa makampuni ya ndani.

(vi) Ni kufanya marekebisha katika kifungu cha 56(1)(i) kinachoelekeza namna ya kutoza kodi kutokana na mabadiliko ya umiliki wa hisa katika makampuni hususani wakati makampuni mama ya nje ya nchi yanapobadilisha umiliki na lengo la marekebisha haya ni kuongeza miaka ambayo kampuni zinazouza hisa kwa zaidi ya asilimia 50 kuwa ni miaka mitatu badala ya miaka miwili iliyopo kwenye sheria ya sasa. Marekebisha haya yana nia ya kuzuia upangaji wa kukwepa kodi yaani *anti-avoidance provision* kwa kuwa kifungu hiki kinazuia kutoza kodi kwenye mabadiliko ya umiliki wa hisa chini ya asilimia 50.

(vii) Ibara ya 28 ya Muswada huu inapendekeza kuanzisha *division* mpya ya IV na ya V kwa kuongeza vifungu vipya 65(a) hadi 65(s) ndani ya Sheria ya Kodi ya Mapato ili kuweka utaratibu mpya wa kutoza na kukokotoa kodi ya mapato kwa makampuni ya madini, mafuta na gesi kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, katika hotuba yangu ambayo Waheshimiwa Wabunge wamegawiwa viko vipengele takribani 16 ambavyo ndiyo vinaelezea jinsi kodi hiyo itakavyotozwa, utaratibu huu mpya wa kutoza na kukokotoa kodi ya mapato kwa makampuni ya madini, mafuta na gesi.

Naomba Waheshimiwa Wabunge waweze kuyatazamana na naomba hotuba yangu yote iingizwe kwenye Kumbukumbu Rasmi za Bunge (*Hansard*) kama ilivyo kwenye hotuba yangu ya maandishi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Nane, inapendekeza marekebisho katika kifungu cha 53(3) cha Sheria ya Utawala wa Mahakama Sura 237 ili kumpa Waziri mwenye dhamana na masuala ya mahakama kuwasilisha Bungeni bajeti ya Mfuko wa Mahakama badala ya Waziri mwenye dhamana na masuala ya fedha kama ilivyo sasa. Na lengo la marekebisho haya ni kuwezesha usimamizi na uwajibikaji katika utekelezaji wa bajeti ya Mfuko wa Mahakama.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tisa ya Muswada, inapendekeza marekebisho ya Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa Sura ya 290 kwa kufuta vifungu vya 31(a), 31(b) na kuweka kifungu kipya cha 31(a) ili:-

Mamlaka ya Mapato Tanzania ipewe uwezo wa kufanya tathmini na kukusanya kodi ya majengo kwa kushauriana na mamlaka ya Serikali za Mitaa.

Lakini pili, ni kubainisha kwamba TRA itatumia utaratibu wa ukusanyaji kodi uliopo kwenye Sheria ya Utawala wa Kodi Sura 438 na Sheria ya Kodi ya Majengo Sura 289 katika kusimia ukusanyaji wa kodi ya majengo.

Tatu, ni kubainisha TRA kwa kushirikiana na Mamlaka ya Serikali za Mitaa itafanya tathmini kwenye maeneo ya Mamlaka ya Miji yatakayotangazwa na Waziri wa Fedha ili kuweka viwango vya kodi ya majengo na orodha ya walipa kodi ya majengo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kumi, inapendekeza marekebisho katika jedwali la kwanza la Sheria ya Magari Kodi ya Usajili na Uhamisho wa Umiliki Sura 124.

(i) Ni kurekebisha aya ndogo ya tatu ili kuanza kuongeza viwango vya usajili wa magari kutoka shilingi 150,000 hadi 250,000 kwa kila gari.

(ii) Kupandisha ada ya usajili wa namba binafsi za magari kutoka shilingi milioni tano hadi shilingi milioni 10 kwa kila baada ya miaka mitatu.

(iii) Kurekebisha aya ndogo ya nne ili kuongeza viwango vya usajili wa pikipiki kutoka shilingi 45,000 hadi shilingi 95,000 kwa kila pikipiki na viwango hivi vinauhishwa ili kulinda thamani halisi ya fedha na kuongeza mapato ya Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kumi na Moja, inapendekeza marekebisho katika kifungu cha 23(3) cha Sheria ya Utawala wa Bunge Sura 115 ili kuwezesha bajeti ya Mfuko wa Bunge kuwasilishwa Bungeni na Waziri mwenye dhamana na masuala ya Bunge badala ya Waziri wa Fedha kama ilivyo sasa. Lengo la marekebisho haya ni kuleta uwajibikaji katika usimamizi wa bajeti ya Mfuko wa Bunge.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kumi na Mbili, inapendekeza marekebisho katika kifungu cha 20(a) cha Sheria ya Reli Sura 170 ili kuongeza orodha ya bidhaa ambazo hazitatozwa tozo ya reli.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kumi na Tatu, inapendekeza marekebisho katika Sheria ya Mamlaka ya Mapato Tanzania Sura ya 399 na vipengele hivyo vimeorodheshwa kwenye hotuba yangu na viko vinne Waheshimiwa Wabunge nitaomba wavisome kwenye hotuba yangu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kumi na Nne ya Muswada inapendekeza marekebisho katika Sheria ya Utawala wa Kodi Sura 438.

(i) Kurekebisha kifungu cha nane, kwa kuongeza kifungu kidogo cha tatu ili kumpa Kamishina Mkuu wa TRA mamlaka ya kukadiria mapato yatoakanayo na pango kwa kuweka kiwango cha ukomo wa chini wa thamani kulingana na hali halisi ya soko ili kutoza kodi kwenye mapato hayo yaani *rental income*.

(ii) Kurekebisha kifungu cha 41(1) kwa kuweka ufafanuzi ili kuondoa utata wa tafsiri ya kisheria wakati wa kutoza kodi na hivyo kuongeza ufanisi wa kutoza kodi halisi na sahihi.

(iii) Kuongeza kifungu kipya cha 44(a) ili kuweka sharti kwamba kampuni zinazojihusisha katika sekta ya ujenzi, madini, mafuta na gesi kuwasilisha taarifa ya wakandarasi wanaotoa huduma katika sekta hizo kwa Kamishina Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania na kampuni itakayokiuka sharti husika itatoza faini isiyozidi asilimia 25 ya gharama zitakazolipwa kwa ajili ya mradi husika au *currency point* 4000 kwa kuzingatia kiasi kitakachokuwa kikubwa.

(iv) Kufuta kifungu cha 55(5) kwa kukiandika upya na kuongeza kifungu kidogo cha tisa ili kubainisha utaratibu kwa mlipa kodi kulipa ndani ya siku 30 badala ya kupokea uamuzi wa kikodi. Theluthi moja ya kiwango cha kodi inayostahili kulipwa kabla ya Kamishina wa Mamlaka ya Mapato kusikiliza

pingamizi za kodi na endapo mlipa kodi atashindwa kulipa kiasi husika ndani ya siku thelathini uamuzi wa kamishina utachukuliwa ni wa mwisho.

(v) Kufuta kifungu cha 70 na kukiandika ili kumpa mamlaka Waziri wa Fedha na Mipango baada ya kufanya mashauriano na Kamishina Mkuu wa Mamlaka ya Mapato, kusamehe riba inayotozwa na walipa kodi wanaochelewa kulipa kodi iwapo ataona kuna sababu za msingi za kusamehe riba husika. Lakini pia Waziri amepewa mamlaka ya kupunguza riba isiyozidi asilimia 50.

Kamishina Mkuu wa Mamlaka ya Mapato amepewa mamlaka ya kufuta adhabu yaani *penalty* yote au sehemu ya adhabu iliyowekwa chini ya sheria ya kodi endapo ataona kuna sababu ya msingi ya kuondoa adhabu husika. Lakini pia kurekebisha kifungu cha 84 kinachohusu makosa ya kikodi ili kufanya marekebisho ya kiuandishi lakini kuongeza makosa ya kikodi pamoja na adhabu zake.

Mheshimiwa Naibu Spika, marekebisho mengine yameorodheshwa katika hotuba yangu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kumi na Tano ya Muswada inapendekeza kufanya marekebisho ya Sheria ya Kodi ya Majengo Sura 289 kama ifuatavyo:-

(i) Kurekebisha vifungu vya 2, 3, 4, 6, 7, 11, 13, 14 na 16 ili kwanza kuweka tafsiri ya maneno mbalimbali na pili, Mamlaka ya Mapato Tanzania kwa kushirikiana na Mamlaka ya Serikali ya Mitaa kupewa mamlaka ya kuteua wathamini wa majengo watakaoandaa orodha ya majengo pamoja na thamani ya majengo husika katika maeneo watakayoyasimamia.

Tatu, ni kubainisha majengo ya aina mbalimbali ambayo hayatatozwa kodi ya majengo, hususan vituo vya watoto yatima, majengo ya Serikali na kadhalika. Lakini nne, kumpa mamlaka Waziri wa Fedha kwa kushauriana na Waziri mwenye dhamana na Serikali za Mitaa na kwa kushirikisha Halmashauri husika kuweka viwango vya kodi ya majengo vitakavyotozwa katika maeneo ya Serikali za Mitaa yaliyopo Tanzania Bara na ambayo TRA itakusanya kodi ya majengo. Viwango vya kodi ya majengo kwenye maeneo hayo vitatangazwa kupitia Gazeti la Serikali kuwa maeneo ni maeneo yatakayotozwa kodi ya majengo.

Tano, ni kuweka sharti kwamba mapato yatakayokusanywa yatawekwa katika akaunti maalum itakayofunguliwa Benki Kuu ya Tanzania na utaratibu wa mgawanyo wa mapato hayo utabainishwa kupitia kanuni zitakazotolewa na Waziri wa Fedha baada ya kushauriana na Waziri wa TAMISEMI. Sita, kuandaa

kanuni zitakazowezesha halmashauri kuandaa sheria ndogo yaani *bylaws* ambazo zitatumwa na Halmashauri katika kukusanya kodi ya majengo kwenye maeneo ambayo TRA haitakusanya kodi ya majengo.

(ii) Lakini pia kurekebisha vifungu vya 18, 19, 22, 23, 29 na 32 ili kumwezesha Waziri wa Fedha na Mipango kushauriana na Waziri wa TAMISEMI kuandaa kanuni zitakazoweka utaratibu wa ukusanyaji wa kodi ya majengo; lakini pili kumwezesha Waziri wa Fedha na mipango baada ya mashauriano na Waziri wa TAMISEMI kupunguza au kufuta viwango vya kodi ya majengo.

Tatu, kuweka sharti ili adhabu zilizobainishwa katika sheria ya utawala wa kodi zitumike katika usimamizi wa kodi ya majengo. Nne, kuweka utaratibu kwa Mamlaka ya Serikali za Mitaa na TRA kuwa na viwango maalum vya kodi ya majengo kwenye maeneo yanayohusika.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama nilivyokwishiomba Bunge lako Tukufu kwamba naomba hotuba yangu yote ipokelewe kwenye Kumbukumbu Rasmi za Bunge.

Mheshimiwa Naibu Spika, baadhi ya hatua ambazo zimebainishwa katika hotuba ya bajeti zitatekelezwa na Mawaziri husika kupitia kanuni na matangazo ya Serikali (*Government notices*). Lakini pia kuorodhesha wakala na taasisi za udhibiti na usimamizi zilizo chini ya Msajili wa Hazina kuchangia asilimia 15 ya mapato ghafi katika Mfuko Mkuu wa Serikali na hatua hii itatekelezwa na Waziri wa Fedha na Mipango.

Lakini pia kuweka utaratibu mbadala wa kudhibiti misamaha ya kodi na taasisi za dini, taasisi zisizo za Serikali na watumishi wa umma badala ya utaratibu wa awali ambao ulipendekezwa kupitia hotuba ya bajeti kwa wafaidika wa misamaha husika kulipa kodi kwanza na kurejeshewa baada ya ukaguzi kufanyika. Hatua hii nayo itatekelezwa na Waziri wa Fedha na Mipango.

Kufuta tangazo la Serikali lililokuwa linatoa msahama wa ushuru wa bidhaa kwa majeshi ya ulinzi na usalama. Hatua hii nayo itatekelezwa na Waziri wa Fedha na Mipango.

Kufuta baadhi ya ada na tozo zinazotuzwa na Mamlaka ya Chakula na Dawa, hatua hii itatekelezwa na Waziri mwenye dhamana ya masuala ya afya.

Kufuta baadhi ya ada na tozo zinazotuzwa na Bodi ya Pamba, Bodi ya Chai, Bodi ya Kahawa na Bodi ya Korosho. Hatua hii itatekelezwa na Waziri mwenye dhamana na masuala ya kilimo.

Mheshimiwa Naibu Spika, hitimisho, kama nilivyoieleza awali mengi ya marekebisho ninayopendekeza ni utekelezaji wa kisheria wa mapendekezo ya Serikali kuhusu bajeti ya mwaka wa fedha 2016/2017 ambayo tayari yameridhiwa na Bunge hili wakati wa kuhitimisha hotuba ya bajeti ya Serikali.

Kwa hiyo, naomba sasa Waheshimiwa Wabunge muujadili Muswada na hatimaye mkubali kuupitisha ili kuwezesha Serikali kutekeleza mipango ya maendeleo kwa kuzingatia Ilani ya Chama cha Mapinduzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja. (Makofi)

**HOTUBA YA WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO KUHUSU MUSWADA WA
SHERIA WA FEDHA WA MWAKA 2016 (THE FINANCE ACT, 2016)
KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI**

- 1. Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja kwamba, Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2016 (The Finance Act, 2016) sasa **usomwe kwa mara ya pili**.
- 2. Mheshimiwa Spika**, napenda kutambua michango iliyotolewa na Kamati ya Bunge ya Bajeti chini ya Mwenyekiti wake **Mheshimiwa Hawa Abdulrahman Ghasia, Mbunge wa Mtwara Vijijini** wakati wa kuujadili Muswada huu na kutoa ushauri. Wakati wa kipindi chote cha majadiliano Kamati ilitoa michango na changamoto nyingi kwa Serikali kuhusu vyanzo mbalimbali vya mapato pamoja na namna bora ya kukusanya kodi kwa ajili ya maendeleo ya wananchi.
- 3. Mheshimiwa Spika**, napenda kulihakikishia Bunge lako tukufu kwamba, Muswada huu umezingatia kwa kiasi kikubwa ushauri na mapendekezo mazuri ya Kamati. Aidha, Serikali itaendelea kufanyia kazi mapendekezo mengine ya Kamati kwa lengo la kuongeza mapato ya Serikali vile vile, katika mwaka ujao wa fedha.
- 4. Mheshimiwa Spika**, kwa mara nyingine napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa Waheshimiwa Wabunge wote ambao walichangia katika hotuba ya bajeti ya Serikali niliyowasilisha hapa Bungeni tarehe 8 Juni mwaka huu, na baadaye **kupitishwa** na Waheshimiwa Wabunge kwa asilimia mia moja. Aidha, kupitishwa kwa Bajeti kutaiwezesha Serikali kutekeleza mipango ya maendeleo iliyojipangia kwa kuzingatia Ilani ya Chama cha Mapinduzi. Kipekee namshukuru pia Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Mheshimiwa George Masaju kwa kuandaa Muswada huu wadau mbalimbali katika sekta ya fedha, biashara na sekta binafsi na wananchi kwa ujumla ambao kwa nyakati tofauti walitoa ushauri wao.
- 5. Mheshimiwa Spika**, lengo la Muswada huu ni kuwezesha utekelezaji wa kisheria wa Bajeti ya Serikali kwa mwaka wa fedha 2016/2017 niliyowasilisha

Bungeni tarehe 8 Juni mwaka huu. Muswada huu unabainisha Sheria mbalimbali zinazofanyiwa marekebisho.

6. Mheshimiwa Spika, Muswada huu kwa kiwango kikubwa umezingatia mawazo na mapendekezo ya wadau mbali mbali wakiwemo Waheshimiwa Wabunge, wamiliki wa viwanda, wafanyabiashara na Taasisi mbalimbali binafsi na Taasisi za Serikali. Wizara ya Fedha na Mipango ilishirikisha wadau hawa katika uchambuzi wa hatua za kodi ambazo zimebainishwa kwenye Muswada huu katika ngazi mbili: **Kwanza** wadau walijadili mapendekezo ya hatua za kodi kwa mwaka 2016/17 kupitia kwenye kamati ya wataalamu na ushauri wa masuala ya kodi (Task Force on Tax Reforms); na **Pili** mapendekezo kutoka kwenye Kamati hii ya wataalamu yalijadiliwa kwenye Kamati ya Kitaifa ya ushauri wa kodi (Think Tank).

7. Mheshimiwa Spika, Muswada huu unakusudia kuzifanyia marekebisho Sheria **kumi na Sita** zinazohusu masuala ya fedha, kodi, ushuru, tozo na mawasiliano kwa lengo la kuweka, kurekebisha, kupunguza au kufuta viwango vya kodi, ushuru, ada na tozo mbalimbali na kuboresha ukusanyaji kodi kwa kufanya yafuatayo:

Kwanza, kuendelea kupunguza misamaha ya kodi ili kubakiza misamaha yenye tija na yenye kuchochea uzalishaji wa bidhaa hapa nchini, kuongeza mapato ya Serikali na kuchochea ukuaji wa uchumi hususan katika sekta ya viwanda, kilimo usafirishaji na kukuza ajira;

Pili, kupunguza kiwango cha chini cha kutoza kodi ya mapato yanayotokana na ajira kutoka asilimia 11 hadi asilimia 9 ili kutoa nafuu ya kodi kwa wafanyakazi;

Tatu, Kuweka sehemu mahsusi katika Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 kwa ajili ya utozaji kodi ya mapato kwenye sekta ya madini, gesi na mafuta (**extractive industry**) ili kuboresha na kuimarisha mfumo wa utozaji wa kodi ya mapato katika sekta hii na hivyo kuongeza mapato ya Serikali;

Nne, kuongeza virutubisho, vitamini na madawa ya kutibu maji katika orodha ya madawa muhimu yaliyoidhinishwa na Waziri mwenye dhamana na masuala ya afya ili kuyawezesha kupata msamaha wa Kodi ya Ongezeko la Thamani. Lengo la hatua hii ni kuimarisha afya za wananchi kwa kuboresha lishe na kuwakinga dhidi ya magonjwa mbalimbali;

Tano, Kupunguza tozo ya kuendeleza ufundi stadi (SDL) kutoka kiwango cha sasa cha asilimia 5 hadi asilimia 4.5 ili kuwapatia nafuu waajiri na kuhamasisha ulipaji wa kodi kwa hiari na hivyo kuongeza mapato ya Serikali;

Sita, Mamlaka ya Mapato Tanzania kupewa mamlaka ya kukusanya kodi ya majengo kwenye maeneo yatakayotengwa ya Makao Makuu ya mikoa, wilaya na miji. Hivi sasa kodi hii inakusanywa na Halmashauri katika maeneo yote. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yanayotokana na kodi hii ili kuziwezesha Halmashauri kujitegemea kutokana na mapato yao. Aidha, Mapato yatakayokusanywa na TRA kutokana na kodi ya majengo yatatunzwa katika akaunti maalum na baadaye yatarejeshwa kwenye Halmashauri husika kwa ajili ya matumizi;

Saba, Kuweka masharti kwa kampuni za mawasiliano ya simu zinazofanya biashara hapa nchini kujisajili katika soko la hisa na kuuza hisa zake kwa watanzania kupitia soko hili. Aidha, hatua hii itawezesha watanzania kumiliki hisa na kupata faida kutokana na uwekezaji huo. Vile vile Serikali itaweza kubaini mapato halisi ya kampuni hizi na kutoza kodi stahiki; na

Nane, kuweka adhabu kali kwa wafanyabiashara watakaokaidi kutumia mashine za kutolea risiti za kieletroniki (EFD machines). Lengo la hatua hii ni kuzuia ukwepaji wa kodi unaofanywa na baadhi ya wafanyabiashara wasio waaminifu.

8. Mheshimiwa Spika, Sheria zinazofanyiwa marekebisho ni zifuatazo:-

- i. Sheria ya Mabenki na Taasisi za Fedha, Sura 342;
- ii. Sheria ya Leseni za Biashara, Sura 208;
- iii. Sheria ya Makampuni, Sura 212;
- iv. Sheria ya Posta na Mawasiliano ya Kielektroniki, Sura 306;
- v. Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, Sura 147;
- vi. Sheria ya Kodi ya Mapato , Sura 332;
- vii. Sheria ya Utawala wa Mahakama, Sura 237;
- viii. Sheria ya Fedha ya Mamlaka za Serikali za Mitaa, Sura 290;
- ix. Sheria ya Magari (Kodi ya Usajili na Uhamisho wa Umiliki) Sura 124;
- x. Sheria ya Utawala wa Bunge, Sura 115;
- xi. Sheria ya Reli, Sura 170;
- xii. Sheria ya Mamlaka ya Mapato Tanzania, Sura 399;
- xiii. Sheria ya Usimamizi wa Kodi, Sura 438;
- xiv. Sheria ya Kodi ya Majengo ya Mamlaka ya Miji, Sura 289;
- xv. Sheria ya Kodi ya Ongezeko wa Thamani, Sura 148; na
- xvi. Sheria ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi Stadi, Sura 82.

MAUDHUI YA MUSWADA:

9. Mheshimiwa Spika, Muswada huu umegawanyika katika sehemu **kumi na saba kama ifuatavyo:**

Sehemu ya Kwanza, yenye vifungu namba 1 na 2 inahusu masuala ya utangulizi inayojumuisha jina na tarehe ya kuanza kutumika kwa sheria hii ambapo sheria itaanza kutumika tarehe 1, Julai 2016 isipokuwa pale ilipoelekezwa vinginevyo.

Sehemu ya Pili, inapendekeza kufuta kifungu kidogo cha 42(1) cha **Sheria ya Mabenki na Taasisi za Fedha, Sura 342** na kukiandika upya ili kuweka utaratibu kwa Bodi ya Bima ya Amana (Deposit Insurance Board) kuwasilisha kwa Waziri wa fedha, taarifa za mwaka za utendaji wa Bodi hii ndani ya kipindi cha miezi sita baada ya kufunga mwaka wa fedha, badala ya miezi mitatu iliyopo hivi sasa. Lengo la hatua hii ni kuwezesha Bodi hii kutekeleza matakwa ya Sheria ya Ukaguzi wa Umma, Sura 418 kwa kuwasilisha taarifa husika baada ya kukaguliwa na Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali.

10. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Tatu inapendekeza kurekebisha Sheria ya Leseni za Biashara, Sura 208 **kwa kuingiza kifungu kipyua cha 23A** ili kuweka adhabu ya kufutiwa leseni za biashara kwa kipindi kisichopungua miaka miwili, kwa wafanyabiashara watakaokwepa kutumia mashine za kutoa risiti za kielektroniki (EFD Machines) au kutoa risiti. Wafanyabiashara ambao hawatahusika na adhabu hii ni wale pekee wenye msamaha wa kutotumia mashine hizo kwa mujibu wa Sheria za Kodi. Lengo la hatua hii ni kuzuia ukwepaji wa kodi unaofanywa na wafanyabiashara wasio waaminifu.

11. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Nne inapendekeza kurekebisha kifungu cha 458 cha **Sheria ya Makampuni, Sura 212** ili kuweka sharti kwa Msajili wa Makampuni kuwasilisha kwa Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania taarifa zitakazowezesha utekelezaji wa Sheria mbalimbali za kodi.

12. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Tano inapendekeza marekebisho katika Sheria ya Posta na Mawasiliano ya Kielektroniki, Sura 306 kama ifuatavyo:

- i) Kuweka tafsiri ya maneno "**local shareholder**" ili kuwezesha watanzania kumiliki hisa zitakazouzwa na kampuni za mawasiliano kupitia soko la hisa.
- ii) Kufuta kifungu cha 6 (2d) na kukiandika upya ili kuweka sharti kwa kampuni za mawasiliano kuwasilisha Katiba (Memorandum and Articles of Association) ya kampuni itakayothibitisha muundo wa umiliki wa hisa kama mojawapo ya taarifa zinazopaswa kuwasilishwa wakati wa kuomba leseni.
- iii) Kurekebisha kifungu cha 21 ili kubainisha kwamba, Kampuni ya huduma za mawasiliano ya kielektroniki itakayoshindwa kuzingatia masharti ya kifungu cha 26 yanayohusu kutenga umiliki wa hisa kwa

Watanzania kwa kiwango cha asilimia 25 ni mojawapo ya makosa ndani ya sheria hii.

- iv) Kufuta kifungu cha 26 na kukiandika upya ili kuweka sharti kwa watoa huduma za mawasiliano ya kielektroniki kuuza hisa zao kwa umma na kusajili hisa zao katika soko la hisa nchini Tanzania ili kutoa fursa kwa watanzania kununua hisa na kumiliki asilimia 25 ya Kampuni hizi. Kupitia hatua hii, kampuni za huduma za mawasiliano ya kielektroniki ambazo tayari zimesajiliwa hapa nchini zitawajibika kujiorodhesha katika soko la hisa na kuuza hisa zao ndani ya kipindi cha miezi sita kuanzia tarehe 1 Julai, 2016. Vilevile kampuni ambazo zitasajiliwa baada ya tarehe 1 Julai, 2016 zitawajibika kuuza hisa zao na kujiorodhesha katika soko la hisa ndani ya kipindi cha miaka miwili kuanzia tarehe 1 Julai, 2016.

13. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Sita inapendekeza marekebisho katika **Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, Sura 147** kama ifuatavyo:

- (a) Kurekebisha kifungu cha 124 kifungu kidogo cha 6A ili kutoza ushuru wa bidhaa wa asilimia 10 kwenye ada zinazotozwa na watoa huduma wa simu katika kutuma na kupokea fedha badala ya ushuru huo kutozwa kwenye huduma ya kutuma fedha pekee. Lengo la hatua hii ni kuzuia ukwepaji kodi kwa baadhi ya kampuni za simu zisizo waaminifu kwa kufanya sehemu ya ada ya utumaji kuwa sehemu ya ada ya upokeaji na hivyo kuwa nje ya wigo wa kodi.
- (b) Kurekebisha kifungu cha 125 kifungu kidogo cha 1(f) ili kubainisha kwamba kodi inayotozwa kwenye ada zinazotozwa na watoa huduma wa simu katika kutuma na kupokea fedha zitalipwa na mtoa huduma ya simu husika.
- (c) Kufanya marekebisho ya kwenye viwango maalum vya kodi (specific duty rates) vya bidhaa zisizo za petroli kwa kiwango cha mfumuko wa bei wa asilimia 5. Marekebisho haya ni kwa mujibu wa matakwa ya kifungu cha 124(2) cha Sheria hii inayoelekeza marekebisho ya viwango hivyo vya ushuru kulingana na mfumuko wa bei ili kuendana na thamani halisi ya fedha. Hata hivyo, marekebisho haya hayatahusisha maji ya kunywa yaliyosindikwa kwenye chupa, mafuta ya dizeli na petroli. Viwango vya sasa na vile vinavyopendekezwa ni kama ilivyobainishwa kwenye Jedwali lililopo ibara ya **14** ya Muswada.
- (d) Kuongeza ushuru wa bidhaa (excise duty) unaotozwa kwenye samani zinazoagizwa kutoka nje ya nchi zinazotambulika katika HS

Code 94.01 na HS Code 94.03 kutoka asilimia 15 hadi asilimia 20 kwa lengo la kuhamasisha matumizi ya samani zinazotengenezwa kwa kutumia malighafi zinazozalishwa hapa nchini, kuongeza ajira na kuongeza mapato ya Serikali.

14. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Saba, inapendekeza marekebisho katika Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 kama ifuatavyo:

- i. Kurekebisha kifungu cha 3 ili kuweka tafsiri ya maneno mbalimbali yatakayotumika katika Sheria hii. Tafsiri mpya ya maneno yaliyohuishwa ndani ya Sheria yanatokana na pendekezo la kuweka mfumo mahsusi kwa ajili ya utozaji kodi ya mapato kwenye sekta ya madini, gesi na mafuta “**extractive industry**”.
- ii. Aidha, inapendekezwa kufuta aya ya (d) kwenye tafsiri ya neno “**Investment Asset**” iliyokuwa inatoa msamaha wa kodi ya mapato kwenye hisa au hati fungani zilizosajiliwa kwenye soko la mitaji. Aya hii ilikuwa inaondoa hisa au hati fungani hizo kwenye tafsiri ya neno ‘**Investment Asset**’ na kusababisha hisa hizo kutotozwa kodi ya mapato. Hatua ya kufuta aya hiyo itaondoa msamaha huo na hivyo mapato yatokanayo na hisa au hati fungani zitakazoorodheshwa kwenye soko la hisa la Dar es Salaam kutozwa kodi.
- iii. Kufanya marekebisho ya kiundishi katika vifungu cha 11, 15, 19, 37(7) na 39 (c) ili kuhamisha masuala yote yanayohusu ukotoaji kodi katika shughuli za uchimbaji madini, gesi na mafuta kutoka kwenye vifungu mbalimbali ndani ya Sheria na kuvihusha katika sehemu ya tano (Part V) Division (IV) na Division (V) kama ilivyobainishwa katika ibara ya **28** ya Muswada huu inayoweka mfumo mahsusi wa ukotoaji wa kodi kwenye sekta ya madini, gesi na mafuta.
- iv. Kurekebisha kifungu cha 33 kifungu kidogo cha 2(b) kwa kufuta maneno “**comparative turnover**” na kuweka maneno “**comparability analysis**”. Lengo la marekebisho haya ni kumuwezesha Kamishna wa Mamlaka ya Mapato Tanzania kuwianisha masuala mbalimbali yanayohusu kampuni mbili zenye uwiano pindi anapotaka kurekebisha miamala inayovuka mipaka “**cross border transaction**” baina ya kampuni zenye uhusiano wa kibiashara “**related parties**” . Hivi sasa kifungu hiki kinampa mamlaka Kamishna wa Mamlaka ya Mapato kurekebisha miamala husika kwa kuwianisha mapato ya kampuni hizo pekee pasipo kuangalia masuala mengine kama vile mazingira ya biashara kwa kampuni husika n.k na hivyo kusababisha Serikali kupoteza mapato.

- v. Kurekebisha kifungu cha 54 kwa kufuta kifungu kidogo cha (3) ili kuondoa msamaha wa kodi ya zuiro unaotolewa kwa makampuni ya nje yanayomiliki hisa katika makampuni ya ndani yanapolipa gawio. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kuweka usawa katika utozaji kodi kwa kuzingatia kwamba msamaha huu hautolewi kwa makampuni ya ndani.
- vi. Kufanya marekebisho katika kifungu cha **56(1)(i)** kinachoelekeza namna ya kutoza kodi kutokana na mabadiliko ya umiliki wa hisa katika makampuni hususan wakati makampuni mama ya nje ya nchi yanapobadilisha umiliki. Lengo la marekebisho haya ni kuongeza miaka ambayo kampuni zinazouza hisa kwa zaidi ya asilimia 50 kuwa ni miaka 3 badala ya miaka 2 iliyoko kwenye sheria ya sasa. Marekebisho haya yana nia ya kuzuia upangaji wa kukwepa kodi (**anti-avoidance provision**) kwa kuwa kifungu hiki kinazuia kutoza kodi kwenye mabadiliko ya umiliki wa hisa chini ya asilimia 50.
- vii. Ibara ya **28** ya Muswada huu inapendekeza kuanzisha “Division” mpya ya IV na V kwa kuongeza vifungu vipya vya 65A hadi **65S** ndani ya Sheria ya Kodi ya Mapato, ili kuweka utaratibu mpya wa kutoza na kukokotoa kodi ya mapato kwa makampuni ya madini, mafuta na gesi kama ifuatavyo:
 - (a) Kifungu kipya cha 65A kinabainisha kwamba Kampuni inayochimba na kuchakata madini itachukuliwa kuwa inafanya biashara moja. Lengo la kifungu hiki ni kutotenganisha shughuli za uchimbaji na uchakataji wa madini unaofanywa na kampuni ile ile na hivyo kodi ya mapato kutozwa mara moja tu pekee.
 - (b) Vifungu vya 65B na 65K vinabainisha kanuni za utozaji wa kodi ya mapato kwenye kampuni za madini, mafuta na gesi.
 - (c) Vifungu vya 65C na 65L vinabainisha utaratibu wa kuzuia kampuni za utafutaji au uchimbaji mafuta, gesi na madini zenye mgodi au eneo la uchimbaji mafuta na gesi zaidi ya moja, kuchanganya gharama au hasara za eneo moja kwenye mapato ya mgodi na eneo lingine “**ring fencing**”.
 - (d) Vifungu vya 65D na 65M vinabainisha aina ya mapato yatokanayo na shughuli za madini, mafuta na gesi.

- (e) Vifungu vya 65E na 65N vinabainisha gharama ambazo kampuni za madini, mafuta na gesi zinaruhusiwa kupunguza kwenye mapato yao.
 - (f) Vifungu vya 65F na 65(O) vinabainisha utaratibu wa kupunguza hasara ya mwaka uliopita kwenye mapato ya mwaka unaofuata. Hata hivyo, utaratibu unaopendekezwa hautaruhusu kupunguza hasara ambayo itapunguza mapato kwa zaidi ya asilimia 30.
 - (g) Vifungu vya 65G na 65(P) vinabainisha kuwa malipo ya ziada **“bonus”** hayatapunguzwa kwenye mapato ya kampuni za madini, mafuta na gesi.
 - (h) Vifungu vya 65H na 65Q vinabainisha utaratibu wa kukokotoa kodi ya ongezeko la mtaji yaani **“capital gain tax”**.
 - (i) Vifungu vya 65(I) na 65R vinabainisha utaratibu wa kuhifadhi fedha za kurejesha mazingira katika hali iliyokuwepo awali kabla ya kuharibiwa na shughuli za uchimbaji madini. Aidha, fedha ambazo zitahifadhiwa kwenye Mfuko Maalum uitwao **“Rehabilitation Fund”** kwa upande wa kampuni za madini na Mfuko uitwao **“Decommissioning Fund”** kwa upande wa kampuni za mafuta na gesi, hazitatozwa kodi na hazitajumuishwa kwenye mapato ya kampuni.
 - (j) Kifungu cha 65J kinabainisha utaratibu wa kutoza kodi kwenye shughuli za uchakataji, uyeyushaji na usafishaji wa madini. Aidha, kwa madhumuni ya utozaji kodi, shughuli hizi zitachukuliwa kuwa ni shughuli tofauti na uchimbaji wa madini.
 - (k) Kifungu cha 65S kinabainisha taratibu za utozaji wa kodi kwenye shughuli za uchimbaji wa gesi na mafuta baada ya utafutaji kumalizika na uzalishaji wa gesi na mafuta kuanza. Hatua hii inaitwa **“midstream na downstream operations”**.
- viii. Kurekebisha kifungu cha 82 kifungu kidogo cha (2)(c) ili kutoza kodi ya zui kwenye malipo yanayotokana na mapato ya uwekezaji ili kuweka misingi ya usawa na haki katika suala za utozaji kodi, Hatua hii inalenga kuweka wajibu kwa makampuni kutoza kodi ya zui kwenye malipo yanayofanywa kwenye mifuko ya jamii kutokana na mapato ya uwekezaji.

- ix. Kurekebisha kifungu cha 83(1) ili **Kwanza**, kutoza kodi ya zuio kwa huduma za kitaalam **“professional services”**; Pili kubainisha tafsiri ya maneno **“professional services”**.
- x. Kurekebisha kifungu cha 90 ili mapato yatokanayo na mauzo ya vitalu vya madini, mafuta na gesi yatozwe kodi ya ongezeko la mtaji yaani **“capital gain tax”**. Aidha, kiwango cha **kodi ya ongezeko la mtaji kwenye vitalu vya madini na vitalu vya gesi na mafuta itakuwa ni asilimia 30**.
- xi. Kufanya marekebisho ya kiuandishi katika kifungu cha 91(1) kwa kusahihisha makosa yaliyopo kwenye kifungu husika ili kuwezesha mlipakodi kuwasilisha ritani ndani ya miezi 6 baada ya mwisho wa mwaka badala ya miezi mitatu iliyopo hivi sasa.
- xii. Kifungu cha 145 kinafutwa ili kuwezesha utekelezaji wa vifungu vinavyohusu utozaji na ukokotoaji kodi kwenye madini, mafuta na gesi vilivyopendekezwa kupitia ibara ya **28** ya Muswada.
- xiii. Kurekebisha Jedwali la Kwanza ili kupunguza kiwango cha chini cha kutoza kodi ya mapato yanayotokana na ajira kutoka asilimia 11 ya sasa hadi 9. Lengo la hatua hii ni kutekeleza uamuzi wa Serikali wa kupunguza mzigo wa kodi kwa wafanyakazi hatua kwa hatua hadi kufikia kiwango cha tarakimu moja; **Aidha, kubainisha kwamba mapato yatokanayo na shughuli za uchimbaji, madini na gesi yatatozwa kodi ya mapato ya asilimia 30**.
- xiv. Kufuta kifungu cha 1(L) cha Jedwali la Pili ili kuondoa msamaha wa kodi kwa mauzo ya mali ambayo haitambuliki kama **“business asset, depreciable asset, investment asset or trading stock”** chini ya Sheria ya Kodi ya Mapato. Lengo la hatua hii ni kupunguza misamaha ya kodi na kuongeza mapato ya Serikali.
- xv. Kufuta kifungu cha 1(r) cha Jedwali la Pili ili kuondoa msamaha wa kodi ya mapato kwenye malipo ya kiinua mgongo **“gratuity”** kinacholipwa kwa Waheshimiwa Wabunge kila mwisho wa muhula wa miaka mitano. Lengo la hatua hii ni kujenga misingi ya usawa na haki katika utozaji wa kodi kwa kila mwananchi anayestahili kulipa kodi. Pamoja na hatua hii kiinua mgongo cha viongozi wote wa kisiasa waliosamehewa kodi chini ya Sheria ya Mafao ya Viongozi wa kisiasa ya mwaka 1999 kitakatwa kodi kuanzia tarehe 1 Julai 2016. Hatua hii itatekelezwa kupitia Kifungu cha 10(3) cha Sheria ya Kodi ya Mapato ambacho hakitambui Msamaha wa Kodi

ya Mapato unaotolewa nje ya Sheria hii. Aidha, viongozi watakaohusika na hatua hii ni pamoja na Makamu wa Rais, Waziri Mkuu, Mawaziri, Spika, Naibu Spika, Manaiibu Waziri, Wakuu wa Mikoa na Wilaya.

- xvi. Kurekebisha Jedwali la Tatu ili **kwanza**, kufanya marekebisho ya kiuandishi; **Pili**, kuhamisha masuala yanayohusu uchakavu wa mitambo na mashine zinazotumika kwenye shughuli za madini kutoka kwenye Jedwali hili na kuhamishia kwenye aya mpya ya 5 inayopendekezwa kupitia ibara ya **36(e)** ya Muswada ambayo itahusika na masuala ya uchakavu wa mashine na mitambo inayotumika kwenye shughuli za madini, mafuta na gesi.

15. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Nane, inapendekeza marekebisho katika kifungu cha 53(3) cha **Sheria ya Utawala wa Mahakama, Sura 237** ili kumpa mamlaka Waziri mwenye dhamana na masuala ya Mahakama kuwasilisha Bungeni bajeti ya Mfuko wa Mahakama, badala ya Waziri mwenye dhamana na masuala ya fedha kama ilivyo hivi sasa. Lengo la marekebisho ni kuwezesha usimamizi na uwajibikaji katika utekelezaji wa Bajeti ya Mfuko wa Mahakama.

16. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Tisa ya Muswada inapendekeza marekebisho katika **Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa Sura 290** kwa kufuta Vifungu vya 31A na 31B na kuweka kifungu kipya cha 31A ili:

- i) Mamlaka ya Mapato Tanzania kupewa uwezo wa kufanya tathmini na kukusanya kodi ya majengo kwa kushauriana na mamlaka ya Serikali za Mitaa;
- ii) **Kubainisha kwamba TRA itatumia utaratibu wa ukusanyaji kodi uliopo kwenye Sheria ya Utawala wa Kodi, Sura 438 na Sheria ya Kodi ya Majengo, Sura 289 katika kusimamia ukusanyaji wa kodi ya majengo;** na
- iii) Kubainisha kwamba TRA kwa kushirikiana na mamlaka ya Serikali za Mitaa itafanya tathmini kwenye maeneo ya mamlaka za miji yatakayotangazwa na Waziri wa fedha ili kuweka viwango vya kodi ya majengo na orodha ya walipa kodi ya majengo.

17. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Kumi, inapendekeza marekebisho katika Jedwali la Kwanza la Sheria ya Magari (**Kodi ya Usajili na Uhamisho wa Umiliki**) Sura 124 kama ifuatavyo:

- (i) Kurekebisha aya ndogo ya 3 ili **Kwanza**, kuongeza viwango vya usajili wa magari kutoka shilingi 150,000 hadi shilingi 250,000 kwa kila gari; Pili,

kupandisha ada ya usajili wa namba binafsi za magari kutoka shilingi 5,000,000 hadi shilingi 10,000,000 kwa kila baada ya miaka mitatu; na

- (ii) Kurekebisha aya ndogo ya 4 ili kuongeza viwango vya usajili wa pikipiki kutoka shilingi 45,000 hadi shilingi 95,000 kwa kila pikipiki.

Viwango hivi vinahuishwa ili kulinda thamani halisi ya fedha na kuongeza mapato ya Serikali.

18. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Kumi na Moja, inapendekeza marekebisho katika kifungu cha 29(3) cha **Sheria ya Utawala wa Bunge, Sura 115** ili kuwezesha bajeti ya mfuko wa Bunge kuwasilishwa Bungeni na Waziri mwenye dhamana na masuala ya Bunge badala ya Waziri wa fedha kama ilivyo hivi sasa. Lengo la marekebisho haya ni kuleta uwajibikaji katika usimamizi wa Bajeti ya Mfuko wa Bunge.

19. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Kumi na Mbili inapendekeza marekebisho katika kifungu cha 20A cha **Sheria ya Reli, Sura 170**, ili kuongeza orodha ya bidhaa ambazo hazitatozwa tozo ya reli. Bidhaa hizo ni pamoja na madawa na vifaa vya madawa, mbolea na bidhaa zilizopewa msamaha wa ushuru wa forodha kwa mujibu wa Jedwali la Tano la Sheria ya Ushuru wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki. Lengo la hatua hii ni kuondoa ukinzani uliopo baina ya Sheria hii na Sheria ya Ushuru wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki.

20. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Kumi na Tatu inapendekeza marekebisho katika **Sheria ya Mamlaka ya Mapato Tanzania Sura 399** kama ifuatavyo:

- (i) Kurekebisha kifungu cha 3 kwa kurekebisha tafsiri ya maneno “revenue” na “revenue Commisioner” ili kuleta maana iliyokusudiwa.
- (ii) Kurekebisha kifungu 5A na 5(2) kwa kuongeza vifungu vidogo vya 4, 5,6,7,8 na 9 ili:
 - (a) Mamlaka ya Mapato Tanzania kupewa uwezo wa kukadiria na kukusanya kodi ya majengo pamoja na mapato mengine yasiyo ya kodi yanayokusanywa na Taasisi nyingine za Serikali. Ukusanyaji wa mapato yasiyo ya kodi utanza tarehe ambayo Waziri wa fedha atatangaza katika Gazeti la Serikali. Aidha, Waziri wa Fedha atafanya mashauriano na mawaziri wa sekta husika kabla ya kuanza kukusanya mapato yasiyo ya kikodi na kuandaa Kanuni kwa ajili ya utaratibu wa ukusanyaji wa mapato yasiyo ya kodi;

- (b) Kubainisha kwamba, TRA itatumia utaratibu wa ukusanyaji kodi uliopo kwenye Sheria ya Utawala wa Kodi, Sura 438 na utaratibu wa usuluhishi wa migogoro ya kodi uliopo chini ya Sheria ya Rufani za Kodi katika kusimamia ukusanyaji wa kodi ya majengo na mapato mengine yasiyo ya kikodi;
 - (c) Kuiwezesha Sheria ya Mamlaka ya Mapato Tanzania kuwa na nguvu endapo utatokea mgongano baina ya Sheria hii na Sheria nyingine zinazosimamia masuala ya mapato yasiyo ya kikodi;
 - (d) Waziri wa Fedha na Mipango kupewa mamlaka ya kufanya marekebisho katika sehemu B ya Jedwali, baada ya kushauriana na Mawaziri wanaosimamia Sheria zilizobainishwa katika Jedwali husika, ili kubaini ni wakati gani Mamlaka ya Mapato Tanzania itaanza kukusanya kodi husika; na
 - (e) Kubainisha mamlaka ya Waziri wa Fedha ya kutangaza tarehe maalum ya kuanza ukusanyaji wa mapato yasiyo ya kikodi pamoja na tarehe maalum kwa TRA kukusanya mapato yasiyo ya kodi kwa kila Sheria iliyobainishwa kwenye sehemu B ya Jedwali. Aidha, kwa Sheria ambazo hazitatangazwa na Waziri wa Fedha, ukusanyaji wa mapato chini ya Sheria hizo yataendelea kukusanywa na Wizara au Taasisi husika, hadi tarehe ya kukusanya kodi itakapotangazwa.
- (iii) Kurekebisha kifungu cha 14 ili kufuta vifungu vidogo vya (8) na (9) na kufuta kifungu cha 20A ili kuondoa mgongano wa kisheria baina ya vifungu tajwa na kuwezesha utekelezaji wa pendekezo la kuhamishia mamlaka ya kukusanya kodi za majengo kwa TRA.
- (iii) Kurekebisha **jedwali kwa kuweka Sehemu A na B za Jedwali** ili kuzitambua kwa kuziorodhesha sheria mbalimbali zinazosimamiwa na Taasisi nyingine za Serikali ambazo Mamlaka ya Mapato Tanzania itawajibika kukusanya mapato yasiyo ya kikodi yaliyokuwa yanakusanywa na taasisi hizo.

21. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Kumi na Nne ya Muswada inapendekeza marekebisho katika **Sheria ya Utawala wa Kodi, Sura 438** kama ifuatavyo:

- (i) Kurekebisha kifungu cha 8 kwa kuongeza kifungu kidogo cha 3 ili kumpa Kamishna Mkuu wa TRA mamlaka ya kukadiria mapato yanayotokana na pango, kwa kuweka kiwango cha ukomo wa chini wa thamani kulingana na hali halisi ya soko ili kutoza kodi

kwenye mapato hayo (**rental income**). Lengo la hatua hii ni kuiwezesha TRA kutoza kodi kwenye mapato sahihi ya mikataba ya kupangisha nyumba katika maeneo mbalimbali hususan pale ambapo mikataba husika imeghushiwa ili kubainisha kiwango kidogo cha kodi ya pango kwa lengo la kukwepa kodi.

- (ii) Kurekebisha Kifungu cha 41(1) kwa kuweka ufafanuzi ili kuondoa utata wa tafsiri ya kisheria wakati wa kutoza kodi na hivyo kuongeza ufanisi kwa kutoza kodi halisi na sahihi.
- (iii) Kuongeza kifungu kipya cha 44A ili kuweka sharti kwa kampuni zinazojishughulisha katika sekta ya ujenzi, madini, mafuta na gesi kuwasilisha taarifa ya wakandarasi wanaotoa huduma katika sekta hizo kwa Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania. Kampuni itakayokiuka sharti husika itatozwa faini isiyozidi asilimia 25 ya gharama zitakazolipwa kwa ajili ya mradi husika au “currency point “4000” kwa kuzingatia kiasi kitakachokuwa kikubwa.
- (iv) Kufuta kifungu cha 51(5) kwa kukiandika upya na kuongeza kifungu kidogo cha 9 ili kubainisha utaratibu kwa mlipa kodi kulipa ndani ya siku thelathini baada ya kupokea uamuzi wa kikodi, theluthi moja ya kiwango cha kodi inayostahili kulipwa kabla ya Kamishna wa Mamlaka ya Mapato kusikiliza pingamizi za kodi. Endapo mlipa kodi atashindwa kulipa kiasi husika ndani ya kipindi cha siku thelathini, uamuzi wa kamishna utachukuliwa ni wa mwisho.
- (v) Kufuta kifungu cha 70 na kukiandika ili:
 - (a) Kumpa mamlaka Waziri wa Fedha na Mipango baada ya kufanya mashauriano na Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato, kusamehe riba inayotozwa kwa walipa kodi wanaochelewa kulipa kodi, iwapo ataona kuna sababu ya msingi ya kusamehe riba husika. Aidha, Waziri amepewa mamlaka ya kupunguza riba isiyozidi asilimia 50;
 - (b) Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato kupewa mamlaka ya kufuta adhabu “penalty” yote au sehemu ya adhabu iliyowekwa chini ya Sheria za kodi endapo ataona kuna sababu za msingi za kuondoa adhabu husika;
- (vi) Kurekebisha kifungu cha 84 kinachohusu makosa ya kikodi ili **Kwanza**, kufanya marekebisho ya kiuandishi; **Pili**, kuongeza makosa ya kikodi pamoja na adhabu zake;

- (vii) Kufuta kifungu cha 86 na kukiandika upya ili kuweka sharti la matumizi ya mashine za kielektrokini pamoja na kubainisha adhabu dhidi ya makosa ya kutotumia mashine za kodi za kielektroniki (EFD) na kutodai risiti. Lengo la mapendekezo haya ni kuongeza kiwango cha adhabu ili kutekeleza uamuzi wa Serikali wa kuhakikisha wafanyabiashara wanatumia mashine za kodi za kielektroniki na kuhamasisha wananchi kudai risiti wanapofanya manunuzi;
- (viii) Kurekebisha kifungu cha 88 kwa kuongeza vifungu vipya vya 88A na 88B ili **Kwanza**, kuweka wazi wajibu wa kulipa kodi kwa mtu yeyote aliyepewa adhabu na mahakama au na Kamishna Mkuu wa TRA kwa kutenda kosa lolote dhidi ya ulipaji kodi hata kama mtu huyo ametimiza matakwa ya ulipaji faini; **Pili**, kuongeza kifungu kipywa cha 88B ili kuweka adhabu ya jumla kwa mtu yeyote atakayetenda kosa chini ya Sheria hii na endapo hakuna adhabu maalum iliyobainishwa ndani ya sheria; na
- (ix) Kurekebisha kifungu cha 92 kwa kufuta kifungu kidogo cha (1) na kukiandika upya ili kubainisha mamlaka ya Kamishna Mkuu wa TRA kutoa adhabu za kiutawala pamoja na faini kwa mlipa kodi aliyekiuka Sheria za kodi pasipo kumfikisha mlipa kodi husika mahakamani.
- (x) Kurekebisha kifungu cha 93 kwa kuongeza vifungu vidogo vya 4, 5, 6 na 7 ili kubainisha utaratibu wa nyaraka zilichukuliwa na Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania kuhusu masuala ya mtu yoyote kukubalika kama ushahidi mahakamani. Aidha, kifungu hiki kimeweka sharti kwamba mtu yoyote atakayepatikana na kosa chini ya Sheria hii ambalo linawiana na kosa kwenye sheria nyingine za kodi, masharti ya vifungu vinavyohusu makosa ya jinai chini ya Sheria nyingine ya kodi vitatumika kama ilivyo kwa masharti ya Sheria hii kuhusu kosa husika

22. Mheshimiwa Spika, sehemu ya **Kumi na Tano** ya Muswada inapendekeza kufanya marekebisho ya **Sheria ya Kodi ya Majengo Sura 289** kama ifuatavyo:

- i. **Kurekebisha vifungu vya 2, 3, 4, 6, 7, 11, 13, 14 na 16, ili Kwanza** kuweka tafsiri ya maneno mbalimbali; **Pili**, Mamlaka ya Mapato Tanzania kwa kushirikiana na Mamlaka ya Serikali za Mitaa kupewa mamlaka ya kuteua wathamini wa majengo watakaoandaa orodha ya majengo pamoja na thamani ya majengo husika katika maeneo watakayosimamia; **Tatu**, kubainisha majengo ya aina mbalimbali ambayo hayatatozwa kodi ya majengo hususan vituo vya watoto yatima, majengo ya Serikali n.k; **Nne**; kumpa mamlaka Waziri wa

- Fedha kwa kushauriana na Waziri mwenye dhamana na Serikali za Mitaa na kwa kushirikisha Halmashauri husika, kuweka viwango vya kodi ya majengo vitakavyotozwa katika maeneo ya Serikali za Mitaa yaliyopo Tanzania Bara na ambayo TRA itakusanya kodi ya majengo. Aidha viwango vya kodi ya majengo kwenye maeneo hayo vitatangazwa kupitia Gazeti la Serikali kuwa ni maeneo yatakayotozwa kodi ya majengo. **Tano**, kuweka sharti kwamba, mapato yatakayokusanywa yatawekwa katika akaunti maalum itakayofunguliwa Benki Kuu ya Tanzania, na utaratibu wa mgawanyo wa mapato hayo utabainishwa kupitia Kanuni zitakazotolewa na Waziri wa Fedha baada ya kushauriana na Waziri wa TAMISEMI; na **Sita**, kuandaa kanuni zitakazozitawezesha Halmashauri kuandaa sheria ndogo (**by laws**) ambazo zitatumika na halmashauri katika kukusanya kodi ya majengo kwenye maeneo ambayo TRA haitakusanya kodi ya majengo.
- ii. **Kurekebisha vifungu vya 18, 19, 22, 23, 29 na 32** ili **Kwanza**, kumuwezesha Waziri wa Fedha kwa kushauriana na Waziri wa TAMISEMI kuandaa kanuni zitakazoweka utaratibu wa ukusanyaji kodi ya majengo; **Pili**, kumuwezesha Waziri wa Fedha na Mipango baada ya mashauriano na Waziri wa TAMISEMI kupunguza au kufuta kiwango cha kodi ya Majengo. **Tatu**, kuweka sharti ili adhabu zilizobainishwa katika Sheria ya Utawala wa Kodi zitumike katika usimamizi wa kodi ya majengo; **Nne** kuweka utaratibu kwa Mamlaka ya Serikali za Mitaa na TRA kuwa na viwango maalum vya kodi ya majengo kwenye maeneo wanayokusanya kodi husika.
- iii. Kurekebisho kifungu cha 43 na kuongeza kifungu kipya cha 50A ili kuweka utaratibu wa kutatua migogoro ya kikodi inayotokana na ukusanyaji wa Kodi ya Majengo kwa kutumia Sheria ya Utawala wa Kodi na Sheria ya Rufani za Kodi.
- iv. Kufuta vifungu vya 47 na 49 na kuviandika upya na kurekebisha vifungu vya 51 na 56 ili; **Kwanza**, kutambua adhabu na utaratibu uliobainishwa katika Sheria ya Utawala wa Kodi katika kutoza riba itokanayo na kodi iliyocheleweshwa kulipwa. **Pili**, kumpa mamlaka Waziri wa Fedha kwa kushauriana na Waziri wa TAMISEMI kuandaa Kanuni za utekelezaji wa sheria hii. **Tatu**, kutambua na kuendelea kutumia viwango vilivyotolewa na Serikali za Mitaa vinavyotumika hivi sasa, hadi hapo Waziri wa fedha atakapotangaza viwango vipya.

23. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya **Kumi na Sita ya Muswada** inapendekeza marekebisho ya Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, Sura 148 kama ifuatavyo:

- i. Kufanya marekebisho ya kiuandishi katika kifungu cha 2 ili kuleta maana iliyokusudiwa.
- ii. Kurekebisha Kifungu cha 5 kwa kuongeza kifungu kidogo cha (4) ili kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani pale ambapo bidhaa moja inakuwa imesamehewa kodi kwa kiasi fulani na kiasi inatozwa kodi. Lengo la pendekezo hili ni kuweka utaratibu wa kutoza kodi bidhaa zenye sifa ya aina hiyo.
- iii. Kurekebisha Kifungu cha 9 kinachoweka utaratibu wa kupata thamani **(taxable value)** ya bidhaa zinazotoka nje ya nchi kwa kufuta aya ya (c) na kuiandika upya ili kukidhi makubaliano ya kikanda ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ambapo gharama za bima na usafirishaji hazitahesabiwa kama ni sehemu ya thamani wakati wa kutoza kodi kwa bidhaa zinazozalishwa katika Jumuiya ya Afrika Mashariki.
- iv. Kurekebisha Kifungu cha 11 kwa kufuta vifungu vya 11(2)(d), (4) na (7)(b) vinavyohusu uahirishaji wa ulipaji kodi kwenye bidhaa za mtaji ambavyo vilikuwa ni kikwazo katika utekelezaji wa kifungu hicho. Aidha, vifungu hivyo vilikuwa vinakinzana na Sheria ya Forodha ya Afrika Mashariki, hususan vifungu vinavyohusu namna ya kuweka na kuondoa dhamana **(Security)**.
- v. Kuongeza kifungu kipyaa cha 55A ili kuwezesha bidhaa zinazotengenezwa Tanzania Bara na kuuzwa Zanzibar zitozwe Kodi ya Ongezeko la Thamani upande wa Zanzibar. Lengo la hatua hii ni kuondoa utaratibu uliokuwepo hapo awali wa kufanya marejesho ya Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenda Zanzibar kwa kuwa Sheria ya Kodi hiyo inayotumika sasa haina kifungu kinachoruhusu marejesho ya Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenda Zanzibar kama ilivyokuwa kwenye sheria iliyofutwa. Kwa kuwa kila upande wa Muungano unayo Sheria yake ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, kodi hii itatozwa sehemu ambako bidhaa au huduma itatumika, yaani "destination principle". Kwa msingi huo, Serikali ya Mapinduzi Zanzibar itakuwa inakusanya kodi hii kwa bidhaa zinazozalishwa Tanzania Bara na kupelekwa Zanzibar.
- vi. Kufanya marekebisho ya kiuandishi katika kifungu cha 61 kwa kufuta vifungu vidogo vya (2) na (3) na kuweka kifungu kipyaa cha 61A ili kuleta maana iliyokusudiwa.

- vii. Kufanya marekebisho ya kiuandishi katika kifungu cha 65(1)(a) kwa kuongeza neno "Tanzania" ili kuleta maana iliyokusudiwa.
- viii. Kurekebisha Kifungu cha 94(2) ili kumpa mamlaka Waziri wa fedha kutunga kanuni za kuweka utaratibu wa utozaji wa Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa bidhaa zinazozalishwa Tanzania Zanzibar na kuingizwa Tanzania bara na mlipa kodi aliyesajiliwa.
- ix. **Kurekebisha Sehemu ya kwanza ya Jedwali kama ifuatavyo:**
- (a) Kuongeza vifaa vya kilimo vilivyosamehewa Kodi ya Ongezeko la Thamani; na
- (b) Kufuta aya ya 3 na kuiandika upya ili **kwanza;** kusamehe Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye maharage ya soya, mbogamboga zote na mazao ya mifugo yakiwa hayajasindikwa kama yanavyoonekana kwenye Sheria ya Ushuru wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki. Hatua hii inakusudia kutoa msamaha wa kodi ya VAT kwenye mazao ya chakula ambayo hayajasindikwa ili kuwezesha upatikanaji wa lishe bora ya msingi kwa gharama nafuu. **Pili,** kutoa tafsiri ya maneno **"unprocessed milk" ili kubainisha kwamba yatahusisha maziwa yasiyochemshwa au yaliyochemshwa. Hata hivyo msamaha huu hautahusisha maziwa ya aina hii ambayo yana viongezi (milk with additives and long life milk) .**
- x. Kurekebisha aya ya 7 ya Jedwali ili kuongeza vitamini na virutubishi kwenye orodha ya vifaa na madawa muhimu yaliyoidhinishwa na Waziri wa Afya, Ustawi wa Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto kwa ajili ya kupata msamaha wa kodi na pale vitakapouzwa au kuingizwa nchini na Taasisi za Serikali. Vitamini na virutubishi hivyo huongezwa kwenye vyakula ili kuboresha lishe kama njia mojawapo ya kuimarisha afya ya jamii.
- xi. Kurekebisha aya ya 9 ya Jedwali kwa kuongeza katika orodha ya msamaha makaratasi ya mitihani (**Examination answer sheet**) na vitabu.
- xii. Kurekebisha aya ya 13 ili, **Kwanza** kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye ada za huduma za kibenki zinazotozwa na

benki hizo ili kupanua wigo wa kodi isipokuwa huduma zinazotolewa pasipo malipo ya ada. **Pili**, kusamehe kodi kwenye bima ya vyombo vya usafiri wa anga vinavyotambulika katika HS Code 88.01 na Hs Code 88.02. Hatua hii inapendekezwa kwa kuzingatia kuwa sekta ya usafirishaji wa anga bado ni changa kuweza kuhimili ulipaji wa bima kwa vyombo hivyo vya usafiri. Hivyo upo umuhimu wa kuhamasisha ukuaji wa sekta ya usafiri wa anga na hatimaye kukuza utalii. Aidha, hatua hii itasaidia wawekezaji katika sekta ya usafiri wa anga kutumia bima za hapa nchini badala ya nje kwenye mikataba ya ukodishaji.

xiii. Kurekebisha aya ya 15 ya Jedwali ili kufanya marekebisha katika orodha ya misamaha ya bidhaa za petroli ili kujumuisha pia bidhaa za lami zenye HS Code 27.13, 27.14 na 27.15 ambazo hazikujumuishwa katika Jedwali hilo.

xiv. Kufuta aya 21 ya Jedwali ili kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye huduma za utalii hususan kuongoza watalii, kuendesha watalii, utalii wa majini, kuangalia wanyama na ndege wa porini, kutembelea hifadhi na usafirishaji wa watalii ardhini. Hatua hii inachukuliwa kama ilivyokusudiwa wakati wa kutunga Sheria mpya ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, ambayo ilianza kutumika rasmi Julai 2015, hata hivyo kwa kutambua mikataba iliyokuwepo wakati huo kati ya watoa huduma za utalii na watalii waliokuwa wanatarajia kuja nchini, ilikubalika kusubiri kukamilika kwa makubaliano hayo kwa mwaka unaomalizika. Aidha, huduma hizi pia hutozwa Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye nchi nyingine kama vile Rwanda na Afrika ya Kusini. Kwa upande wa Kenya, wakati wa maandalizi ya bajeti hii huduma hii ilikuwa inatozwa kodi kabla ya hotuba ya bajeti kwa mwaka 2016/17. Hata hivyo, Serikali ya Kenya imependekeza kufuta kodi hiyo kwenye huduma za aina mbili pekee kwenye sekta ya utalii, ambazo ni huduma ya kiingilio kwenye mbuga za wanyama na malipo yanayotokana na huduma za uwakala wa utalii. Huduma nyingine kama vile kuongoza watalii, kuendesha watalii, utalii wa majini, kuangalia wanyama na ndege wa porini zinaendelea kutozwa kodi.

24. Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Kumi na Saba inapendekeza marekebisha katika **Sheria ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi stadi, Sura 82** kifungu cha 14(2) kwa kufanya marekebisha ili kupunguza tozo ya kuendeleza ufundi stadi kutoka kiwango cha sasa cha asilimia 5 hadi asilimia 4.5. Lengo la hatua hii ni

kuwapatia nafuu ya mzigo wa tozo waajiri na kuhamasisha ulipaji wakodi kwa hiari pasipo shuruti.

25. Mheshimiwa Spika, baadhi ya hatua zilizobainishwa katika Hotuba ya Bajeti zitatekelezwa na Mawaziri husika kupitia Kanuni na Matangazo ya Serikali (Government Notices) kwa mujibu wa matakwa ya Sheria husika. Hatua hizo ni pamoja na:

- i. Kuorodhesha Wakala na Taasisi zote za udhibiti na usimamizi zilizo chini ya Msajili wa Hazina kuchangia asilimia 15 ya mapato yake ghafi katika Mfuko Mkuu wa Serikali. Aidha, Taasisi ya Arusha International Conference Centre itaondolewa katika orodha ya Taasisi zinazotakiwa kuchangia asilimia kumi na tano ya mapato ghafi, badala yake itaorodheshwa katika orodha ya taasisi zinazotakiwa kutoa gawio (Dividend) kwa Serikali kwa kuwa ni taasisi hii inafanya biashara. **Hatua hii itatekelezwa na Waziri wa Fedha na Mipango.**
- ii. Kuweka utaratibu mbadala wa kudhibiti misamaha ya Kodi kwa Taasisi za dini, Taasisi zisizo za Serikali na Watumishi wa Umma badala ya utaratibu wa awali uliopendekezwa kupitia Hotuba ya Bajeti kwa wafaidika wa misamaha husika kulipa kodi kwanza na kurejeshewa baada ya ukaguzi kufanyika. **Hatua hii itatekelezwa na Waziri wa Fedha na Mipango** kupitia Hati itakayotangazwa katika Gazeti la Serikali.
- iii. Kufuta Tangazo la Serikali lililokuwa linatoa msamaha wa Ushuru wa Bidhaa kwa majeshi ya Ulinzi na Usalama. **Hatua hii itatekelezwa na Waziri wa Fedha na Mipango.**
- iv. Kufuta baadhi ya ada na tozo zinazotozwa na Mamlaka ya Chakula na dawa. **Hatua hii itatekelezwa na Waziri mwenye dhamana na masuala ya Afya.**
- v. Kufuta baadhi ya ada na tozo zinazotozwa na Bodi ya Pamba, Bodi ya Chai, Bodi ya Kahawa na Bodi ya Korosho. **Hatua hii itatekelezwa na Waziri mwenye dhamana na masuala ya Kilimo.**

HITIMISHO:

26. Mheshimiwa Spika, kama nilivyoeleza hapo awali, mengi ya marekebisho ninayopendekeza ni utekelezaji **kisheria** wa mapendekezo ya Serikali kuhusu bajeti ya mwaka wa fedha 2016/17 ambayo tayari yameridhiwa na Bunge hili wakati wa kuhitimisha Hotuba ya Bajeti ya Serikali kwa mwaka wa fedha 2016/17. Kwa hiyo, naomba sasa Waheshimiwa Wabunge muujadili Muswada

huu na hatimaye mkubali kuupitisha ili kuwezesha serikali kutekeleza mipango ya maendeleo kwa kuzingatia Ilani ya Chama cha Mapinduzi.

27. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

**PIM
WFM**

WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.

NAIBU SPIKA: Hoja imeungwa mkono, tunaendelea na utaratibu, Mheshimiwa Mwenyekiti wa Kamati ya Bajeti.

MHE. HAWA A. GHASIA – MWENYEKITI WA KAMATI YA BAJETI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 86(5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la 2016 naomba kutoa maoni na ushauri wa Kamati ya Bunge ya Kudumu ya Bajeti kuhusu Muswada wa Sheria ya Fedha kwa mwaka 2016 (*The Finance Bill 2016*). (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, tarehe 08 Juni, 2016, Waziri wa Fedha na Mipango aliwasilisha Bungeni Mapendekezo ya Serikali kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha kwa mwaka wa fedha 2016/2017 na kuelezea hatua mbalimbali za kodi, ushuru, ada na tozo zitakazochukuliwa na Serikali zenye lengo la kuongeza mapato ili kugharamia Bajeti yake kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya mawasilisho ya Waziri, uliagiza Kamati ya Bunge ya Bajeti kuchambua Muswada wa Sheria ya Fedha wa mwaka 2016 na kushauriana na Serikali na kisha kutoa maoni ya Kamati kuhusu Muswada husika.

Mheshimiwa Naibu Spika, Muswada wa Sheria ya Fedha wa mwaka 2016 una lengo la kufanya marekebisho kwenye Sheria mbalimbali kwa kubadili mfumo wa kodi, ushuru na tozo mbalimbali. Marekebisho hayo yanalenga kurekebisha viwango, kupunguza au kufuta baadhi ya kodi, ushuru au tozo mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti kwa nyakati tofauti ilifanya vikao na wadau mbalimbali wanaoguswa na Muswada huu ili kupata maoni yao. Wadau hao ni Taasisi ya Sekta Binafsi Tanzania, Wamiliki wa Viwanda Tanzania, Umoja wa Mabenki Tanzania, Umoja wa Watoa

Huduma za Bima, Wazalishaji wa Mafuta ya Alizeti nchini, Umoja wa Wasindikaji Maziwa Tanzania, *Tanzania Chamber of Minerals and Energy, Oil and Gas Association of Tanzania (OGAT)*, Umoja wa Wafanyabiashara ya Utalii na Umoja wa Wafanyabiashara Wanawake Tanzania. Aidha, Kamati ilifanya mkutano wa kupokea maoni ya wadau (*public hearing*) mnamo tarehe 16 Juni, 2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati imepitia Muswada huu kifungu kwa kifungu kwa madhumuni ya kujielimisha maudhui ya kila kifungu. Baada ya kujiridhisha na maudhui yake, Kamati ilifanya majadiliano ya kina na Waziri wa Fedha na Mipango pamoja na watendaji wa Wizara yake kuhusu mapendekezo ya marekebisho ya Sheria Kumi na Sita zilizopo kwenye Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Taarifa hii ya Kamati ni matokeo ya mashauriano hayo na ninaomba taarifa yote ya Kamati iingizwe kwenye *Hansard* kwa ajili ya kumbukumbu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inakubaliana na Serikali kuhusu mapendekezo ya kufuta kifungu kidogo cha 42(1) cha Sheria ya Mabenki na Taasisi za Fedha, Sura 342 na kukiandika upya ili kuweka utaratibu kwa Bodi ya Bima ya Amana kuwasilisha kwa Waziri wa Fedha na Mipango taarifa za mwaka za utendaji wa bodi hii ndani ya kipindi cha miezi sita baada ya kufunga mwaka wa fedha, badala ya miezi mitatu iliyopo hivi sasa. Hatua hii itasaidia kutoa muda wa kutosha wa kujiandaa kiukaguzi ili kuwasilisha taarifa husika baada ya kukaguliwa na Mkaguzi wa Hesabu wa nje.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati haina pingamizi kuhusu Sehemu ya Tatu ya muswada inayopendekeza kurekebisha kifungu cha 458 cha Sheria ya Makampuni, Sura 212 ili kuweka sharti kwa Msajili wa Makampuni kuwasilisha kwa Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania taarifa zitakazowezesha utekelezaji wa Sheria mbalimbali za kodi.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 26 cha Sheria ya Posta na Mawasiliano ya Kieletroniki, Sura 306 kinapendekezwa kufutwa na kuandikwa upya ili kuwataka watoa huduma ambao tayari wanatoa huduma za mawasiliano ya simu ya kielektroniki kujisajili katika Soko la Hisa la Dar es Salaam na kuuza asilimia isiyozidi 25 ya hisa zao kwa Watanzania pekee ifikapo tarehe 31 Disemba, 2016. Aidha, kifungu hiki pia kinarekebisha ili kuyataka makampuni ambayo yatapata leseni za kutoa huduma za mawasiliano nchini kuanzia tarehe 1 Julai, 2016 kujiorodhesha katika Soko la Hisa nchini Tanzania ndani ya miaka miwili pamoja na kuuza asilimia 25 ya hisa zao kwa Watanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na Kamati kukubaliana na Serikali kuweka tafsiri ya Watanzania ili kuwezesha hisa hizo kuuzwa kwa Watanzania

pekee, suala ambalo limezingatiwa katika marekebisho. Kamati bado inaendelea kuishauri Serikali kuangalia suala la muda uliowekwa ili kuhakikisha kwamba suala hili halileti changamoto katika utekelezaji wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati imekubaliana na mapendekezo ya marekebisho ya Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, Sura 147 katika kifungu cha 124 kifungu kidogo cha 6A; 124(2) na 125(1)(f); yanayolenga kutoza ushuru wa bidhaa wa asilimia 10 kwenye ada zinazotozwa na watoa huduma wa simu katika kutuma na kupokea fedha. Hata hivyo, Kamati inaishauri Serikali kuweka utaratibu utakaohakikisha tozo hii (ushuru wa asilimia 10) inakwenda kwa mtoa huduma na sio kwa mpokea huduma.

Kamati inaitaka Serikali kupitia Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania, Benki Kuu ya Tanzania, Mamlaka ya Mapato Tanzania kwa ushirikiana na makampuni ya simu kuanzisha utaratibu mara moja utakaokuwa unaonyesha katika simu ya mteja kodi na ushuru mbalimbali anazotozwa mara baada ya kufanya muamala wowote kama ilivyo kwenye malipo ya LUKU hivi sasa. Masuala ya msingi ambayo lazima yaonekane kwenye message inayotumwa na mtoa huduma mara baada ya kukamilisha muamala ni Kodi ya Ongezeko la Thamani, Ushuru wa Bidhaa, tozo na ada mbalimbali atakazokuwa amelipia. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile Kamati inashauri kuimarishwa kitengo cha *Cyber Forensic Audit* kilicho chini ya Mamlaka ya Mapato Tanzania ili kufanya ukaguzi wa mifumo ya mawasiliano ya kielektroniki katika makampuni ya mawasiliano na kuhakikisha kwamba Serikali inapata mapato yake yaliyokusudiwa. Hatua hii iende sambamba na kuboresha mtambo wa kunasa mawasiliano ya simu (TTMS) ili uweze kusaidia kupata mapato ya Serikali kwa mawasiliano ya mawimbi ya sauti kwa simu za ndani tofauti na ilivyo sasa unahifadhi na kufuatilia mawasiliano ya mawimbi ya sauti kwa simu za nje tu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati pia imepitia na kujadiliana na Serikali kuhusu kifungu cha 12 kinachohusu Jedwali la Nne la Marekebisho katika Muswada huu na ina pendekeza ifuatayo:-

Kamati inakubaliana na marekebisho ya Serikali yanayopendekeza juisi zinazozalishwa hapa nchini ziongezwe ushuru wa bidhaa kwa kiwango cha mfumuko wa bei cha asilimia tano hivyo kufanya sasa kutozwa shilingi 9.45 badala ya shilingi tisa kwa lita. Aidha, hatua hii itaendelea kuhamasisha kilimo cha matunda kwa ajili ya viwanda vyetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati pia haina pingamizi na hatua ya kuongeza ushuru kulingana na mfumuko wa bei hasa kwa bidhaa zinazozalishwa na viwanda vyetu vya ndani vya vinywaji baridi. Hata hivyo,

Kamati inashauri Serikali kutoendelea kuongeza ushuru wa bidhaa kwa vinywaji baridi vinavyozalishwa ndani ili kuwezesha sekta hii kuendelea kukua na kuleta manufaa makubwa kwa Taifa hususani kuongeza ajira, kukuza uchumi na kuongeza ukusanyaji wa mapato, mfano katika mwaka wa fedha 2015/2016 ambapo Serikali haikupandisha ushuru wa vinywaji baridi imeweza sekta husika kupanua uwekezaji kwa takribani shilingi bilioni 800. Uamuzi huo wa Serikali umeweza kuongeza ukuaji wa mapato ya Serikali kutokana na vinywaji baridi kukua kwa takribani tarakimu mbili badala ya moja.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati iliishauri Serikali kufanya marekebisho katika Jedwali la nne la Ushuru wa Bidhaa katika kwa kuongeza kimea kinachozalishwa kwa kutumia nafaka za ndani yaani (*malted*) kwa asilimia 100, ili kutoa motisha kwa makampuni kutumia kimea cha ndani kilichozalishwa na ambacho hakijaoteshwa. Hali ilivyo sasa kimea kinachozalishwa ndani kinatozwa ushuru wa bidhaa ya asilimia 40 sawa na kimea kinachoagizwa kutoka nje. Kwa kuwa lengo la Serikali ni kuwa na Uchumi wa viwanda na kutoa soko kwa mazao ya wakulima, Kamati ina imani kabisa kwamba pendekezo hili litafanyiwa kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia Kamati ilitoa pendekezo kwa ushuru unaotozwa kwenye gesi (*HS Code 27.11 Description Code (2711.11.00) na 2711.21.00*); kwamba Serikali imetoa ufafanuzi kuwa kodi hii itahusu gesi inayotumika kuzalisha umeme viwandani yaani *LNG* au *gaseous*; Kwahiyo ushuru unaopendekezwa ni kwa ajili ya gesi ya viwandani tu sio kwa gesi ya nyumbani. Kamati inaishauri Serikali kuendeleza usambazaji wa gesi hii kwenye makazi mengi zaidi ili kupata mapato na kupunguza uharibifu wa mazingira ambao unasababishwa na matumizi ya nishati ya mkaa.

Kamati inaipongeza Serikali kwa kuongeza ushuru wa bidhaa (*excise duty*) unaotozwa kwenye samani zinazoagizwa kutoka nje ya nchi zinazotambulika kwa *HS Code 94.01* na *HS Code 94.03* kutoka asilimia 15 hadi asilimia 20. Hatua hii itasaidia kuhamasisha matumizi ya samani zinazotengenezwa kwa kutumia malighafi zinazozalishwa hapa nchini na hivyo kuongeza ajira na kuongeza mapato ya Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sheria ya sasa ya Ushuru wa Bidhaa kwenye Sigara unataka kila sigara 1,000 kwa sigara zisizo na vishungi, na zenye zaidi ya asilimia 75 ya tumbaku inayozalishwa nchini kutozwa kiasi cha shilingi 11,854; na kwa kila sigara 1,000 kwa sigara zilizo na vishungi na zenye zaidi ya asilimia 75 ya tumbaku inayozalishwa nchini zitozwe kiasi cha shilingi 26,024; na kwa kila sigara 1,000 aina nyingine zozote zitozwe shilingi 50,700.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati ya Bajeti inaendelea inaishauri Serikali kuangalia uwezekano wa kuweka mazingira mazuri kwa viwanda ambavyo

vinatumia kwa kiwango kikubwa tumbaku inayozalishwa nchini. Aidha, ili kuviwezesha viwanda vinavyotengeneza sigara zinazotumia zaidi ya aina moja ya tumbaku, Serikali ipunguze ushuru wa bidhaa kwa kampuni hizo zinapoagiza nje ya nchi asilimia 25% ya tumbaku ambazo hazizalishwi hapa nchini.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati imepitia na kufanya uchambuzi wa kina kuhusu mabadiliko yanayopendekezwa kwenye Sheria ya Kodi ya Mapato na ina mapendekezo yafuatayo:-

Kwanza Kamati ya Bajeti imekubaliana na hatua iliyochukuliwa na Serikali ya kurekebisha Jedwali la Kwanza ili kupunguza kiwango cha chini cha kutoza kodi ya mapato yatoakanayo na ajira kutoka asilimia 11 hadi asilimia tisa. Pamoja na hatua hii Kamati inashauri Serikali kubadili madaraja yanayotumika katika kupanga kodi ya mapato. Ushauri huu unazingatia kwamba mishahara imekuwa inabadilika mara kwa mara lakini madaraja haya yamekuwa hayabadiliki. Kwa mfano kundi kubwa la watumishi sasa wanakatwa kati ya asilimia 20 na asilimia 30 ya kodi ya mapato. Hivyo ni muhimu kubadili madaraja haya katika jedwali hilo la kodi ya mapato ili liendane na hali halisi ya mapato ya watumishi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mfano sasa hivi zaidi ya watumishi wanaopokea mshahara kuanzia shilingi 700,000 mpaka shilingi 40,000,000 wote wapo katika kundi moja. Kwa hiyo, tunaiomba Serikali iangalie madaraja haya na ikiwezekana iyaongeze zaidi ili kuwasaidia wale ambao wanapokea chini ya shilingi 700,000 na kwenda chini. Lakini pia anaepokea shilingi 1,000,000 asitozwe kodi sawa na anaepokea shilingi 15,000,000, 20,000,000 na 40,000,000.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inapendekeza kufuta aya ya (d) katika kifungu cha 3 cha Sheria ya Kodi ya Mapato kilichokuwa kinatoa msamaha wa kodi ya mapato kwenye mauzo ya hisa. Kamati haikubaliani na mapendekezo ya Serikali ya kuanzisha tozo la kodi ya ongezeko la mtaji (*Capital Gain Tax*) kwenye mauzo ya hisa katika Soko la Hisa la Dar es Salaam. Itakumbukwa ili kuwezesha kukua kwa Soko la Mitaji na kwa madhumuni ya kuwawezesha Watanzania wengi kushiriki katika Soko la Hisa, Serikali ilitoa kivutio ilisamehe Kodi ya Ongezeko la Mtaji. Mabadiliko yanayopendekezwa na Serikali yanaondoa kivutio hicho muhimu katika masoko ya mitaji. Hata hivyo, mpaka sasa ni idadi ndogo tu ya Watanzania ndio wamenunua hisa kwenye makampuni yaliyojiorodhesha. Nchi nyingi duniani zikiwemo nchi wanachama za Jumuiya ya Afrika Mashariki zimeondoa kodi hii. Serikali iweke vivutio vingine vitakavyosababisha makampuni kuuza hisa zake zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaishauri Serikali iangalie mifumo maalumu inayotumiwa na nchi mbalimbali ambayo itawezesha kuongeza mapato bila kuleta athari yoyote kwenye Soko la Hisa. Aidha, Serikali ifanye

utafiti kuhusu mfumo wa kutoza kiwango maalum kwenye muamala wa kuuza na kununua hisa (*withholding tax on transaction value*). Mfano wa masoko makubwa kama India hutoza kodi inayoitwa *Securities Transaction Tax*.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Sita ya Muswada inapendekeza kufanya marekebisho makubwa ya Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 ili kutoa fursa kwa Serikali kukusanya mapato kupitia sekta za madini, gesi na mafuta. Marekebisho haya yamejumuishia kuongeza tafsiri mpya ya maneno *extractive industry*; kuondoa msamaha wa kodi ya mapato kwenye hisa au hati fungani zilizosajiliwa kwenye soko la mitaji; kuweka mfumo maalum wa ukokotoaji wa kodi kwenye sekta ya madini, gesi na mafuta; kubainisha kiasi cha riba ambayo kampuni au taasisi inaruhusiwa kupunguza kama uwiano wa deni na mtaji, kumuwezesha Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania kuwianisha masuala mbalimbali yanayohusu makampuni mawili zenye uwiano pindi anapotaka kurekebisha miamala inayovuka mipaka baina ya kampuni zenye uhusiano wa kibiashara. kuondoa msamaha wa kodi ya zuio unaotolewa unaotolewa kwa makampuni ya nje yanayomiliki hisa katika makampuni ya ndani yanapolipa gawio; kutoza kodi kutokana na mabadiliko ya umiliki wa hisa katika makampuni hususani wakati makampuni mama ya nje ya nchi yanapobadilisha umiliki; pamoja na kuongeza *Division* mpya ya IV na V kwa kuongeza vifungu vipya vya 65A hadi 65R ndani ya Sheria ya Kodi ya Mapato, ili kuweka utaratibu mpya wa kutoza na kukokotoa kodi ya mapato kwa makampuni ya madini, mafuta na gesi.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya majadiliano mrefu Serikali ilikubali kufanya mabadiliko ya msingi hasa ya tafsiri ya maneno kama *mining, mining operations, prospecting operation, prospecting* na kuweka matumizi sahihi ya maneno haya kama yalivyo katika Sheria ya Madini ya Mwaka 2010. Marekebisho haya yameondoa mkanganyiko mkubwa uliokuwepo katika mapendekezo ya awali ya muswada ambayo kwa kiasi kikubwa yalikuwa hayaendani na Sheria ya Madini.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imekubali kufanya marekebisho ya kodi ya mapato ya makampuni (*Corporate Tax*) katika shughuli za gesi na mafuta kutoka asilimia 35 hadi asilimia 30 ili kuweka misingi ya usawa katika utozaji wa kodi ya mapato. Hata hivyo, Kamati inashauri Serikali kupunguza kiwango cha kodi ya zuio inayopendekezwa na Serikali cha asilima 15 cha huduma kinachotolewa kwa makampuni ya nje kwa makampuni ya ndani ili kufanya kodi hiyo kuwa kati ya asilimia 4.5 hadi 6 kama ilivyo katika nchi nyingine. Kwa mfano Kenya ni asilimia 5 mpaka 6.5, Afrika Kusini na Nigeria ni asilimia sita. Aidha, kuendelea kutoza kwa kiwango cha asilimia 15 itaongeza gharama za utafutaji wa madini, mafuta na gesi kwa huduma ambazo hazipatikani nchini.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imekusudia kufanya mabadiliko kwenye Jedwali la Pili la Sheria ya Kodi ya Mapato katika kifungu cha kwanza kwa kufuta kipengele (r) ili kuondoa msamaha wa kiinua mgongo cha Wabunge. Baada ya mashauriano ya kina, Kamati imekubaliana na mapendekezo hayo ya Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inakubaliana na mapendekezo ya Serikali kuhusu marekebisho katika kifungu cha 53(3) cha Sheria ya Utawala wa Mahakama, Sura 237 na kifungu cha 29(3) cha Sheria ya Utawala wa Bunge, Sura 115 ili kuondoa jukumu la Waziri wa Fedha na Mipango kuwasilisha Bungeni Bajeti za Mfuko wa Bunge (Fungu 42) na Mfuko wa Mahakama (Fungu 40). Mapendekezo haya yanalenga kuwapa mamlaka Mawaziri wenye dhamana na masuala ya Mahakama na Bunge kuwasilisha Bungeni bajeti ya Mifuko husika.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaunga mkono marekebisho ya kifungu cha 4 cha sheria yanayokusudia kuondoa mgongano wa kisheria baina ya sheria hii na marekebisho yanayopendekezwa chini ya Sheria ya Kodi ya Majengo, Sura 289 ili kuiwezesha TRA kukusanya kodi ya majengo. Aidha, Kamati inashauri Serikali kuangalia uwezekano wa kuanza kukusanya *guest house levy* kupitia mamlaka za Serikali za Mitaa ikizingatiwa marekebisho yanayofanywa kwenye sheria hii yanapeleka mamlaka ya kukusanya kodi ya majengo kwa TRA.

Mheshimiwa Naibu Spika, marekebisho katika Jedwali la Kwanza la Sheria ya Magari yanalenga kuongeza kiwango vya usajili wa magari kutoka Sh.150,000 hadi Sh.250,000 na kupandisha ada ya usajili wa namba binafsi za magari kutoka Sh.5,000,000 hadi Sh.10,000,000 kwa kila gari kila baada ya miaka mitatu. Kamati bado inaishauri Serikali isiongeze kiwango hiki ikiwa ni pamoja na uhamisho na usajili wa pikipiki. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inakubaliana na marekebisho ya kifungu cha 20A cha Sheria ya Reli, Sura 170 kinachotoa fursa ya kuongeza bidhaa ambazo hazitatozwa tozo ya reli ya asilimia 1.5. Bidhaa hizo ni pamoja na madawa na vifaa vya madawa, mbolea na bidhaa zilizopewa msamaha wa ushuru wa forodha kwa mujibu wa Jedwali la Tano la Sheria ya Ushuru wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki. Kamati inatambua kwamba lengo la hatua hii ni kuondoa ukinzani uliopo baina ya sheria hii na Sheria ya Ushuru wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inakubaliana na marekebisho haya kwa sababu kimsingi yanafanyika ili yaende sambamba na marekebisho ya Sheria ya Utawala wa Kodi, Sura 438, Sheria ya Kodi za Majengo, Sura 289 pamoja na Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa, Sura 290 ambazo zinafanyiwa marekebisho

ili kuipa uwezo Mamlaka ya Serikali za Mitaa kukadiria na kukusanya kodi na mapato yasiyo ya kodi yanayokusanywa na taasisi nyingine za Serikali. Hata hivyo, kifungu cha 52 kimeainisha sheria mbalimbali takribani 50 zitakazofanyiwa marekebisho ili kuruhusu Mamlaka ya Mapato Tanzania kukusanya mapato hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaona ni vema tathmini ikafanyika ili kuona ufanisi utakaokuwepo katika ukusanyaji wa mapato husika ikiwemo utaratibu na mfumo utakaotumika. Sheria zinazofanyiwa marekebisho ni nyingi na zinazohusisha sekta mbalimbali, hivyo ni vema kuanza utekelezaji wake kwa awamu kuliko inavyopendekezwa hivi sasa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati imepitia na kufanya uchambuzi wa mapendekezo ya Serikali na kubaini kwamba yana malengo makuu mawili ambapo Sheria ya Usimamizi wa Kodi, Sura 399 ina lengo la kudhibiti mianya ya uvujaji wa mapato na kudhibiti udanganyifu wa baadhi ya wafanyabiashara wasio waaminifu. Hata hivyo, Kamati inapendekeza ifuatavyo:-

(i) Mapendekezo ya kifungu cha cha 57 cha Muswada kinachofanya mabadiliko kwenye kifungu cha 51 cha Sheria ya Usimamizi wa Kodi, Sura ya 399, kinachoonesha utararibu wa kuwasilisha pingamizi la makadirio ya kodi. Aidha, utaratibu wa awali uliopendekezwa wa mlipa kodi kulipa asilimia 100 ya makadirio ya mapato kwamba ubadilishwe. Tunashukuru kuisikia Serikali kwamba imekubaliana na mapendekezo ya Kamati. *(Makofi)*

(ii) Mabadiliko yanayopendekezwa katika kifungu 58(2) ambacho kinampa uwezo Waziri kutoa riba, nacho pia tunashukuru kwamba Serikali imekifanyia kazi.

(iii) Serikali pia inapendekeza kufanya mabadiliko katika kifungu cha 86(1) kinachoonesha adhabu endapo mtu yeyote atashindwa kutumia EFD. Kamati imeshauriana na kukubaliana na Serikali kupunguza kiwango cha adhabu kwa kuwatenganisha wanunuzi wa bidhaa, wauzaji wa bidhaa na thamani ya bidhaa. Tunashukuru kwamba Serikali imekubaliana na Kamati.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kumi na Nne ya Muswada inapendekeza kufanya marekebisho ya kifungu kidogo cha 3, 4, 6, 11, 13, 14 ya Sheria ya Kodi ya Majengo, Sura 289. Marekebisho haya yanalenga kuweka utaratibu kwa Mamlaka ya Mapato Tanzania kukusanya kodi hii pamoja na mgawanyo wa matumizi yake. Kamati haina tatizo na uamuzi huu wa Serikali wa kukusanya makusanyo hayo, isipokuwa inapendekeza tu kwamba fedha zipelekwe katika Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa wakati ili utekelezaji wa majukumu yake usiweze kutetereka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali pia iliwasilisha mapendekezo ya marekebisho ya vifungu mbalimbali ikiwa ni pamoja na Ongezeko la Thamani. Lengo ni kuongeza kodi na kutoza Ongezeko la Thamani kwenye bidhaa na huduma ambazo zinasamehewa kodi na huduma ambazo zitasamehewa kodi. Serikali itoe maana ya *'supply is both exempt and taxable and standard rate'* iliyopo katika kifungu cha 95.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia mapendekezo ya Kamati yalilenga katika maeneo ya maziwa ambapo tunaona Serikali imefanya mabadiliko. Kamati pia haikubaliani na pendekezo lililopo katika kifungu cha 104 cha Muswada kinachofanya mabadiliko ya kipengele cha Sura ya Tatu ya sheria hiyo ya kuondoa msamaha wa Ongezeko la Kodi ya Thamani kwenye huduma ya fedha.

Mheshimiwa Naibu Spika, msimamo huu wa Kamati unazingatia uwezekano mkubwa wa hatua hii kuwa kikwazo kikubwa katika kushawishi sekta isiyo rasmi kuwa rasmi au kinyume chake. Aidha, ongezeko la VAT ambalo ni asilimia 18 litasababisha jumla ya mapato wakati wa kupata huduma fedha iwe asilimia 28 kwa sababu tayari huduma hizi zinakatwa ushuru wa bidhaa wa asilimia 10. Kamati inapendekeza sekta ya fedha iendelee kupewa msamaha wa kutokulipa Kodi ya Ongezeko la Thamani.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali iliwasilisha mapendekezo ya kufanya mabadiliko katika vifungu vya 107 pamoja na 108, kifungu kidogo cha 23A, kifungu kidogo cha kwanza na pili ili kutoa adhabu kwa mfanyabiashara yeyote ambaye hatatumia mashine za EFD. Kamati inatilia shaka utaratibu uliotumiwa na Serikali wa kuleta marekebisho ya Sheria ya Leseni za Biashara, Sura ya 208 ambayo haikuwepo kwenye Muswada wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2016 uliosomwa kwa Mara ya Kwanza Bungeni.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata hivyo, adhabu inayopendekezwa ya kufutiwa leseni ya biashara kwa kipindi kisichopungua miaka miwili kwa wafanyabiashara ambao hawatamiliki, kutumia au kutoa risiti kwa kutumia mashine za kielektroniki inaweza kuzua mgogoro kati ya Serikali na sekta binafsi. Kamati inahoji, je, lengo ni kufunga biashara au kudhibiti ukwepaji wa kodi? Kwa sababu athari za kikodi kwa Serikali kufunga biashara ni kubwa kuliko kiasi cha kodi kitakachopotea kwa kutotumia mashine hizi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya uchambuzi wa kina wa Muswada huu na kutoa maoni kama yanavyoonekana kwenye taarifa hii, naomba kuwasilisha maoni ya jumla kwenye maeneo mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sheria ya Fedha ina lengo la kufanya mabadiliko mbalimbali ya sheria zinazohusu kodi, ushuru, ada na tozo mbalimbali ili kupata fedha za kugharamia bajeti husika.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, samahani kidogo, kwa sababu kengele ya pili imegonga, nakupa dakika chache ili uweze kumalizia hayo maoni ya jumla.

MHE. HAWA A. GHASIA – MWENYEKITI WA KAMATI YA BAJETI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante.

Mheshimiwa Naibu Spika, Maoni ya jumla yanaangalia katika mabadiliko yaliyofanyika katika maeneo mbalimbali. Sehemu (b) ya maoni yetu tumeongelea Sheria ya Ushuru wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya mwaka 2004. Kamati imepata fursa ya kupitia mabadiliko yaliyofanyika katika Sheria ya Forodha ya Afrika Mashariki na kubaini kwamba hatua zilizochukuliwa na Tanzania zina malengo ya kulinda viwanda vya ndani vinavyotumia malighafi ya ndani; kuchochea uzalishaji wa sukari wa ndani ya nchi; kutanua soko la Jumuiya ya Afrika Mashariki na kuongeza uzalishaji wa bidhaa za ndani kama nguo na viatu. Pamoja na nia njema ya Serikali, Kamati ina maoni na mapendekezo kwanza kuhusu utaratibu wa kupeleka mapendekezo, tumeshauri kwamba katika siku zijazo basi Kamati na Wizara ya Fedha ziwe zinashauriana kabla ya Serikali kwenda kukutana na wenzetu wa nchi nyingine.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na pendekezo hilo, Kamati inapenda kuwasilisha maoni yake kuhusu baadhi ya makubaliano ya ushuru wa forodha ambayo Serikali imeyakubali katika vikao vya Jumuiya ya Afrika Mashariki kama ifuatavyo:-

(i) Kuongeza ushuru wa kuingiza sukari viwandani kutoka asilimia 10 hadi asilimia 15. Tunashukuru kwamba Serikali imekubali kubaki na kiwango kile kile cha asilimia 10 baada ya kuona nchi wanachama wenzetu, imerudi na kubaki na msimamo ule ule wa asilimia 10. Kwa hiyo, tunashukuru sana Serikali yetu kusikiliza mapendekezo ya Kamati. *(Makofi)*

(ii) Kuongeza kiwango maalum cha ushuru kwenye mitumba ya nguo na viatu. Tanzania imependekeza kuongeza ushuru wa mitumba na nguo kutoka Dola za Kimarekani 0.2 kwa kilo hadi 0.4 kwa kilo. Kamati inakubaliana na pendekezo hilo kwani linaweza kusaidia kuvutia zaidi wawekezaji katika sekta za uzalishaji wa nguo na viatu. Kwa hiyo, tunakubaliana kabisa na pendekezo hilo.

(iii) Pia kutoza ushuru wa asilimia 10 badala ya sifuri kwenye mafuta ghafi ya kula. Kamati inakubaliana na suala hilo kwa sababu litatoa fursa kwa wazalishaji wa mafuta ya alizeti kuweza kuzalisha zaidi.

Aidha, Kamati inapendekeza kuondoa Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa wazalishaji hao wa mafuta ya alizeti kwa sababu ukitoza asilimia 10 mafuta yanayoingia ndani halafu ya humu ndani ukatoza asilimia 18 kwenye Ongezeko la Thamani bado utakuwa huwasaidii wazalishaji wa ndani na hasa ukizingatia bei ya mafuta ya mawese imekuwa ikishuka kila siku katika soko la dunia. (Makofi)

Tunaishauri Serikali kufanya utafiti wa kujua mahitaji halisi ya mafuta na kuagiza ile nakisi na mafuta yoyote yatakayoagizwa zaidi ya ile nakisi iliyopo yatozwe asilimia 25.

Kamati inashauri Serikali kuweka *flow meter* kwa ajili ya kupima kiwango cha mafuta ya kula yanayoingia nchini na kuhakikisha kwamba zinafanya kazi wakati wote kama ilivyo kwa petroli na mafuta mengine. (Makofi)

(iv) Kwenye kutoza ushuru wa forodha kwa asilimia 25 badala ya asilimia 10 kwenye bidhaa za karatasi, tunakubaliana na pendekezo la Serikali. Hata hivyo, kumekuwa na changamoto kwamba kuna baadhi ya karatasi ambazo hazizalishwi na Kiwanda chetu cha Mgololo, kwa hiyo waliangalie. Pia wakisaidie Kiwanda cha Mgololo kuweka mazingira mazuri hasa barabara zinazokwenda kwenye kiwanda ili kupunguza gharama kwa wanaopenda kwenda kununua maratasi kule. (Makofi)

(v) Kutoza ushuru wa forodha asilimia 25 badala ya asilimia 10 kwenye bidhaa za nondo. Hivi sasa soko la dunia bei ya chuma na bidhaa zinazotokana na chuma imekuwa zikishuka. Hata hivyo, matarajio yanaonesha kwamba bei zinaanza kupanda. Pamoja na nia njema ya Serikali ya kulinda viwanda vya ndani ambayo inatumia malighafi ya chuma chakavu kutoka nje, Kamati inapenda kujua, je, Serikali imehakikisha vipi kuwa viwanda hivi vitauza bidhaa hizo kwa bei ya ushindani? Inawezekana kabisa kwa wamiliki wa viwanda kutumia fursa hii kwa kuuza bidhaa zao kwa bei ambayo si ya kiushindani, kwa hiyo, tunaiomba tu Serikali iliangalie. Kimsingi tunakubaliana lakini waliangalie katika utekelezaji.

(vi) Kamati inakubaliana na mapendekezo ya Serikali ya kuondoa tozo, ada na kodi ambazo zimeonekana kuwa na usumbufu katika sekta binafsi. Hata hivyo, tunashauri Serikali iangalie katika maeneo yale ambayo imeondoa ipeleke ruzuku katika zile taasisi zake ambazo zilikuwa zinatoza hizo kodi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nimshukuru sana Waziri wa Fedha na Mipango, Mheshimiwa Dkt. Philip Mpango pamoja na Naibu wake, Mheshimiwa Dkt. Ashatu Kijaji kwa ushirikiano mkubwa ambao tumeupata katika kujadili *Finance Bill*. Tunawashukuru pia watendaji wake, Kamishna wa Mamlaka ya Mapato na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Ushauri wao kwa kweli umetusaidia sana kuweza kuuboresha Muswada huu kwa kiasi kikubwa na nadhani hata wenyewe mkiangalia mtaona mpaka tumefikia kuuandika upya Muswada ule kutokana na marekebisho mengi ambayo tumeyafanya. Tunaishukuru sana Serikali kwa kupokea na kukubali zaidi ya asilima 80 ya mapendekezo ya Kamati. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda pia niwashukuru Wajumbe wa Kamati wakiongozwa na Makamu Mwenyekiti, Mheshimiwa Josephat Sinkamba Kandege, Mbunge wa Kalambo na Wajumbe wote kwa umahiri wao katika kuchambua vifungu vya Muswada huu na kuweza kufanya maamuzi sahihi. Naomba wote watambuliwe kwenye *Hansard*.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho nikushukuru wewe mwenyewe kwa kunipa fursa ya kuweza kuwasilisha taarifa hii pamoja na kuiwezesha Kamati na Sekretarieti kuandaa taarifa hii ambayo imewasilishwa mbele yako.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

TAARIFA YA KAMATI YA BAJETI KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA FEDHA WA MWAKA 2016 (THE FINANCE BILL, 2016) KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI

1.0. UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 86 (5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la 2016 naomba kutoa maoni na ushauri wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti kuhusu Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2016 (The Finance Bill, 2016).

Mheshimiwa Spika, tarehe 08 Juni, 2016, Waziri wa Fedha na Mipango aliwasilisha Bungeni Mapendekezo ya Serikali kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya fedha kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017, na kuelezea hatua mbalimbali za kodi, ushuru, ada na tozo zitakazochukuliwa na Serikali zenye lengo la kuongeza mapato ili kugharamia Bajeti yake kwa Mwaka wa fedha 2016/17. Baada ya mawasilisho ya Waziri, uliagiza Kamati ya Bunge ya Bajeti kuuchambua Muswada wa Sheria ya Fedha wa mwaka 2016 na kushauriana na Serikali na kisha kutoa maoni ya Kamati kuhusu muswada husika.

2.0. MADHUMUNI YA MUSWADA

Mheshimiwa Spika, Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2016 una lengo la kufanya marekebisho kwenye Sheria mbalimbali kwa kubadili mfumo wa kodi, ushuru na tozo mbalimbali. Marekebisho hayo yanalenga kurekebisha viwango, kupunguza au kufuta baadhi ya kodi, ushuru au tozo mbalimbali.

3.0. UCHAMBUZI WA MUSWADA

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti, kwa nyakati tofauti ilifanya vikao na wadau mbalimbali wanaoguswa na Muswada huu ili kupata maoni yao. Wadau hao ni Taasisi ya Sekta Binafsi Tanzania (*Tanzania Private Sector Foundation-TPSF*), Wamiliki wa Viwanda Tanzania (*Confederation of Tanzania Industries –CTI*), Umoja wa Mabenki Tanzania (*Tanzania Bankers Association - TBA*), Umoja wa Watoa huduma za Bima (*Association of Tanzania Insurers - ATI*) Wazalishaji wa mafuta ya Alizeti nchini, Umoja wa wasindika maziwa Tanzania, *Tanzania Chamber of Minerals and Energy (TCME)*, Oil and Gas Association of Tanzania (*OGAT*) Umoja wa wafanyabiashara ya Utalii na Umoja wa wafanyabiashara Wanawake Tanzania. Aidha, kamati ilifanya mkutano wa kupokea maoni ya wadau (*Public Hearing*) mnamo tarehe 16 Juni 2016.

Mheshimiwa Spika, Kamati imepitia Muswada huu kifungu kwa kifungu kwa madhumuni ya kujielimisha maudhui ya kila kifungu. Baada ya kujiridhisha na maudhui yake, Kamati ilifanya majadiliano ya kina na Waziri wa Fedha na Mipango pamoja na Watendaji wa Wizara yake kuhusu mapendekezo ya marekebisho ya **Sheria Kumi na Sita** zilizopo kwenye Muswada huu.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii ya Kamati ni matokeo ya mashauriano hayo na ninaomba taarifa yote ya Kamati iingizwe kwenye *Hansard* kwa ajili ya kumbukumbu.

4.0. MAONI NA USHAURI WA KAMATI KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA FEDHA YA MWAKA 2016.

4.1 Marekebisho ya Sheria ya Mabenki na Taasisi za Fedha, Sura 342

Mheshimiwa Spika, Kamati inakubaliana na Serikali kuhusu mapendekezo ya kufuta kifungu kidogo cha 42(1) cha **Sheria ya Mabenki na Taasisi za Fedha, Sura 342** na kukiandika upya ili kuweka utaratibu kwa Bodi ya Bima ya Amana (*Deposit Insurance Board*) kuwasilisha kwa Waziri wa Fedha na Mipango, taarifa za mwaka za utendaji wa Bodi hii ndani ya kipindi cha miezi sita baada ya kufunga mwaka wa fedha, badala ya miezi mitatu iliyopo hivi sasa. Hatua hii

itasaidia kutoa muda wa kutosha wa kujiandaa kiukaguzi ili kuwasilisha taarifa husika baada ya kukaguliwa na Mkaguzi wa Hesabu wa nje.

4.2 Sheria ya Makampuni, Sura 212

Mheshimiwa Spika, Kamati haina pingamizi kuhusu sehemu ya Tatu ya **muswada** inayopendekeza kurekebisha kifungu cha 458 cha **Sheria ya Makampuni, Sura 212** ili kuweka sharti kwa Msajili wa Makampuni kuwasilisha kwa Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania taarifa zitakazoweza utekelezaji wa Sheria mbalimbali za kodi.

4.3 Sheria ya Posta na Mawasiliano ya Kielektroniki, Sura 306

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 26 cha Sheria ya Posta na Mawasiliano ya Kielektroniki, Sura 306 kinapendekezwa kufutwa na kuandikwa upya ili kuwataka watoa huduma ambao tayari wanatoa huduma za mawasiliano ya simu ya kielektroniki kujisajili katika soko la hisa la Dar es Salaam na kuuza asilimia isiyopungua 25 ya hisa zao kwa Watanzania pekee ifikapo tarehe 31 Disemba 2016. Aidha, kifungu hiki pia kinarekebisha ili kuyataka makampuni ambayo yatapata leseni za kutoa huduma za mawasiliano nchini kuanzia tarehe 1 Julai, 2016 kujiorodhesha katika Soko la Hisa nchini Tanzania ndani ya miaka miwili pamoja na kuuza asilimia 25 ya hisa zao kwa Watanzania.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na kukubaliana na marekebisho ya Serikali. Hata hivyo, Kamati inaendelea kuishauri Serikali na kukubaliana na Serikali kuweka tafsiri ya Watanzania ili kuwezesha hisa hizo kuuzwa kwa Watanzania pekee, suala ambalo limezingatiwa katika marekebisho na pia kuangalia suala la miezi sita kwa makampuni yaliyosajiliwa lisilete utata kwenye utekelezaji wake.

4.4 Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, Sura 147

Mheshimiwa Spika, Kamati imekubaliana na mapendekezo ya marekebisho ya **Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, Sura 147** katika kifungu cha 124 kifungu kidogo cha 6A; 124 (2) na 125 (1)(f); yanayolenga kutoza ushuru wa bidhaa wa asilimia 10 kwenye ada zinazotozwa na watoa huduma wa simu katika kutuma na kupokea fedha; Hata hivyo, Kamati inaishauri Serikali kuweka utaratibu utakaohakikisha tozo hii (ushuru wa asilimia 10) inakwenda kwa mtoa huduma na sio kwa mpokea huduma (*service recipient*).

Mheshimiwa Spika, Kamati inaitaka Serikali kupitia Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania (*TICRA*) Benki Kuu ya Tanzania (*BOT*), Mamlaka ya Mapato Tanzania (*TRA*) na kwa ushirikiana na makampuni ya simu kuanzisha utaratibu mara moja utakaokuwa unaonyesha katika simu ya mteja kodi na ushuru

mbalimbali anazotozwa mara baada ya kufanya muamala wowote kama ilivyo kwenye malipo ya LUKU hivi sasa. Masuala ya msingi ambayo lazima yaonekane kwenye meseji inayotumwa na mtoa huduma mara baada ya kukamilisha muamala ni Kodi ya Ongezeko la Thamani, Ushuru wa bidha, tozo na ada mbalimbali atakazokuwa amelipia. Mfano ukiongeza salio la Shilingi elfu 10,000 kwenye simu, ujumbe uonyeshe shilingi elfu 3000 sawa na asilimia 30 ni kwa ajili ya ushuru wa bidhaa na taarifa hii ipatikane moja kwa moja kwenye kanzi Data za Mamlaka ya mapato Tanzania. Hatua hii itaongeza uwazi na itaisadia Serikali kupata taarifa ya makusanyo ya kodi ya Serikali kutoka kwa watumia huduma badala ya kutegemea taarifa kutoka kwa makampuni ya simu.

Mheshimiwa Spika, Vilevile Serikali inashauriwa kuimarisha kitengo cha **Cyber Forensic Audit** kilicho chini ya Mamlaka ya Mapato Tanzania ili kufanya ukaguzi wa mifumo ya mawasiliano ya kielektroniki katika makampuni ya mawasiliano na kuhakikisha kwamba Serikali inapata mapato yake yaliyokusudiwa. Hatua hii iende sambamba na kuboresha mtambo wa kunasa mawasiliano ya simu (TTMS) ili uweze kusaidia kupata mapato ya Serikali kwa mawasiliano ya mawimbi ya sauti kwa simu za ndani tofauti na ilivyo sasa unahifadhi na kufuatilia mawasiliano ya mawimbi ya sauti kwa simu za nje tu.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia imepitia na kujadiliana na Serikali kuhusu kifungu cha 12 kinachohusu Jedwali la Nne la marekebisho katika muswada huu na ina mapendekezo yafuatayo:-

i. Kamati inakubaliana na marekebisho ya Serikali yanayopendekeza juisi zinazozalishwa hapa nchini (locally produced fruit juices – HS.Code 20.09) ziongezwe ushuru wa bidhaa kwa kiwango cha mfumuko wa bei (inflation rate) wa asilimia 5 hivyo kufanya kiasi cha shilingi 9.45 kwa lita. Aidha, hatua hii itaendeleza uhamasishaji wa kilimo cha matunda kwa ajili ya viwanda vyetu;

ii. Kamati haina pingamizi na hatua ya kuongeza ushuru kulingana na mfumuko wa bei hasa kwa bidhaa zinazozalishwa na viwanda vyetu vya ndani vya vinywaji baridi zenye (HS.code 22.02; 22.04; 22.06). Lakini, Kamati inashauri Serikali kutoendelea kuongeza ushuru wa bidhaa kwa vinywaji baridi vinavyozalishwa ndani ili kuwezesha Sekta hii kuendelea kukua na kuleta manufaa makubwa kwa Taifa hususani kuongeza ajira, kukuza uchumi na kuongeza ukusanyaji wa mapato. Mfano katika mwaka wa fedha 2015/16 ambapo Serikali haikupandisha ushuru wa vinywaji baridi imewezesha Sekta husika kupanua uwekezaji kwa takribani shilingi Bilioni 800 katika kipindi cha miaka mitatu. Uamuzi huo wa Serikali umeweza kuongeza ukuaji wa mapato ya Serikali kutokana na vinywaji baridi kukua kwa tarakimu mbili badala ya moja.

iii. Kamati ilishauri Serikali kufanya marekebisho katika Jedwali la nne la Ushuru wa bidhaa katika H.S 22.06, Description code 2206.00.20 kwa kuongeza kimea kinachozalishwa kwa kutumia nafaka za ndani (*malted*) kwa asilimia 100, ili kutoa motisha kwa makampuni ya bia kutumia kimea cha ndani kilichooteshwa na ambacho hakijaoteshwa (*Malted and unmalted*). Hali ilivyo hivi sasa kimea kinachozalishwa ndani kinatozwa ushuru wa bidhaa wa asilimia 40 sawa na kimea kinachoagizwa kutoka nje. Lengo la Serikali ni kuwa na Uchumi wa viwanda na kutoa soko kwa mazao ya wakulima haina sababu zozote za msingi za kukataa pendekezo hili.

iv. Kwa ushuru unaotozwa kwenye gesi (HS.Code 27.11 Description code (2711.11.00) na 2711.21.00); Serikali imetoa ufafanuzi kuwa kodi hii itahusu gesi inayotumika kuzalisha umeme viwandani (LNG au gaseous) kwahiyoy ushuru unaopendekezwa ni kwa ajili ya gesi ya viwandani tu sio gesi ya nyumbani. Kamati inaishauri Serikali kuendeleza usambazaji wa gesi hii kwenye makazi mengi zaidi ili kupata mapato na kupunguza uharibifu wa mazingira ambao unasababishwa na matumizi ya nishati kama mkaa.

v. Kamati inaipongeza Serikali kwa kuongeza ushuru wa bidhaa (*excise duty*) unaotozwa kwenye samani zinazoagizwa kutoka nje ya nchi zinazotambulika katika HS Code 94.01 na HS Code 94.03 (kutoka asilimia 15 hadi asilimia 20). Hatua hii itasaidia kuhamasisha matumizi ya samani zinazotengenezwa kwa kutumia malighafi zinazozalishwa hapa nchini na hivyo kuongeza ajira na kuongeza mapato ya Serikali

vi. **Mheshimiwa Spika**, Sheria ya sasa ya ushuru wabidha kwenye Sigara unataka kila sigara elfu moja kwa sigara zisizo na vishungi, na zenye zaidi ya asilimia 75 ya tumbaku inayozalishwa nchini kutozwa kiasi cha shilingi 11,854; na kwa kila sigara elfu moja kwa sigara zilizo na vishungi, na zenye zaidi ya asilimia 75 ya tumbaku inayozalishwa nchini zitozwe kiasi cha shilingi 26,024; na kwa kila sigara elfu moja aina nyinginezo zitozwe shilingi 50,700.

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Bajeti inaendelea inaishauri Serikali kuangalia uwezekano wa kuweka mazingira mazuri kwa viwanda ambavyo vinatumia kwa kiwango kikubwa Tumbaku inazalishwa nchini. Aidha, ili kuviwezesha viwanda vinavyotengeneza sigara zinazotumia zaidi ya aina moja ya tumbaku, Serikali ipunguze ushuru wa bidhaa kwa kampuni hizo zinapoagiza nje ya nchi 25% ya tumbaku ambazo hazizalishwi nchini ili mradi Kampuni hizo zitatumia zaidi ya 75% ya tumbaku ya ndani katika sigara zao. Kwa mfano, Sigara aina ya Malboro ina mchanganyiko wa aina tatu za tumbaku (*Virginia, Burley na Oriental*). Tumbaku inaayozalishwa nchini ni aina moja tu iitwayo Virginia. Tumbaku aina ya *Burley na Oriental* hazizalishwi nchini. Watengenezaji wa sigara hii ya Malboro Kampuni Philip Morris International wanajenga kiwanda cha Sigara mjini Morogoro na wameishakamilisha kiwanda cha

uchakataji wa tumbaku (primary processing) na wanategemea kufunga mitambo ya utengenezaji wa sigara. Mapendeke haya yalishawahi kutolewa na Kamati ya Bajeti iliyopita kwa mwaka wa fedha 2015/16

4.5 Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332

Mheshimiwa Spika, Kamati imepitia na kufanya uchambuzi wa kina kuhusu mabadiliko yanayopendekezwa kwenye Sheria ya Kodi ya Mapato na ina mapendekezo yafuatayo:-

i. **Mheshimiwa spika**, Kamati ya Bajeti imekubaliana na hatua iliyochukuliwa na Serikali ya kurekebisha Jedwali la Kwanza ili kupunguza kiwango cha chini cha kutoza kodi ya mapato yatokanayo na ajira kutoka asilimia 11 hadi asilimia 9. **Mheshimiwa Spika**, Kamati inashauri Serikali kubadili madaraja yanayotumika katika kupanga kodi ya mapato. Ushauri huu unazingatia kwamba mishahara imekuwa inabadilika lakini madaraja yamekuwa hayabadiliki. Kwa mfano kundi kubwa la watumishi wa umma wanakatwa kati ya asilimia 20 hadi 30 ya kodi ya mapato. Hivyo ni muhimu kubadili madaraja katika jedwali hilo la kodi ya mapato ili liendane na hali halisi ya mapato ya watumishi hao kwa wakati tuliona.

ii. **Mheshimiwa Spika**, Serikali inapendekeza kufuta aya ya (d) katika kifungu cha 3 cha sheria ya kodi ya mapato kilichokuwa kinatoa msamaha wa kodi ya mapato kwenye mauzo ya hisa. Kamati haikubaliani na mapendekezo ya Serikali ya kuanzisha tozo la kodi ya ongezeko la mtaji (*Capital Gain Tax*) kwenye mauzo ya hisa katika Soko la Hisa la Dar es Salaam (DSE). Itakumbukwa ili kuwezesha kukua kwa soko la Mitaji na kwa madhumuni ya kuwawezesha Watanzania wengi kushiriki katika Soko la Hisa Serikali ilitoa kivutio cha kutotoza Kodi ya Ongezeko la mtaji, inayotokana na ongezeko la mtaji. Mabadiliko yanayopendekezwa na Serikali yanaondoa kivutio hicho muhimu katika masoko ya mitaji. Hata hivyo, mpaka sasa ni idadi ndogo tu ya watanzania ndio wamenunua hisa kwenye makampuni yaliyojiorodhesha. Nchi nyingi Duniani zikiwemo nchi wanachama za Jumuiya ya Afrika Mashariki zimeondoa kodi hii. Serikali iweke vivutio vingine vitakavyosababisha makampuni kuuza hisa zake zaidi

Mheshimiwa spika, Kamati inaishauri Serikali iangalie mifumo maalumu inayotumiwa na nchi mbalimbali ambayo itaweza kuongeza mapato bila kuleta athari yoyote kwenye soko la hisa. Aidha, Serikali ifanye utafiti kuhusu mfumo wa kutoza kiwango maalumu kwenye muamala wa kuuza na kununua hisa (*withholding tax on transaction value*). Mfano masoko makubwa kama India hutoza kodi inayoitwa **Securities Transaction Tax – STT**.

iii. **Mheshimiwa spika**, sehemu ya sita ya Muswada inapendekeza kufanya marekebisho makubwa ya Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 ili kutoa

fursa kwa Serikali kukusanya mapato kupitia sekta za madini, gesi na mafuta. Marekebisho haya yamejumuisha kuongeza tafsiri mpya ya maneno 'extractive industry'; kuondoa msamaha wa kodi ya mapato kwenye hisa au hati fungani zilizosajiliwa kwenye soko la mitaji; kuweka mfumo maalum wa ukokotoaji wa kodi kwenye sekta ya madini, gesi na mafuta; kubainisha kiasi cha riba ambayo kampuni au taasisi inaruhusiwa kupunguza kama uwiano wa deni na mtaji (**debt equity ratio**); kumuwezesha Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania kuwianisha masuala mbalimbali yanayohusu kampuni mbili zenye uwiano pindi anapotaka kurekebisha miamala inayovuka mipaka "**cross border transaction**" baina ya kampuni zenye uhusiano wa kibiashara "**related parties**"; kuondoa msamaha wa kodi ya zuio unaotolewa kwa makampuni ya nje yanayomiliki hisa katika makampuni ya ndani yanapolipa gawio; kutoza kodi kutokana na mabadiliko ya umiliki wa hisa katika makampuni hususan wakati makampuni mama ya nje ya nchi yanapobadilisha umiliki; pamoja na kuongeza '**division**' mpya ya IV na V kwa kuongeza vifungu vipya vya 65A hadi 65R ndani ya Sheria ya Kodi ya Mapato, ili kuweka utaratibu mpya wa kutoza na kukokotoa kodi ya mapato kwa makampuni ya madini, mafuta na gesi.

Mheshimiwa Spika, Baada ya majadiliano mrefu Serikali ilikubali kufanya mabadiliko ya msingi hasa ya tafsiri (*definitions*) ya maneno kama *mining, mining operations, prospecting operation, prospecting* na kuweka matumizi sahihi ya maneno haya kama yalivyo katika Sheria ya Madini ya Mwaka 2010. Marekebisho haya yameondoa mkanganyiko mkubwa uliokuwepo katika mapendekezo ya awali ya muswada ambayo kwa kiasi kikubwa yalikuwa hayaendani na Sheria ya Madini.

Mheshimiwa Spika, Katika kifungu cha 32(6) Serikali imekubali kufanya marekebisho ya kodi ya mapato ya makampuni (Corpotarate Tax) katika shughuli za gesi na mafuta kutoka asilimia 35 hadi asilimia 30 ili kuweka misingi ya usawa katika utozaji wa kodi ya mapato. Hata hivyo, Kamati inashauri Serikali kupunguza kiwango cha kodi ya zuio inayopendekezwa na Serikali cha asilima 15 cha huduma zinazotolewa na makampuni ya nje kwa makampuni ya ndani ili kufanya kodi hiyo kuwa kati ya asilimia 4.5 hadi 6 kama ilivyo kwa nchi nyingine. Kwa mfano Kenya ni asilimia 5 mpaka 6.25, Afrika Kusini na Nigeria ni asilimia 6. Aidha, kuendelea kutoza kwa kiwango cha asilimia 15 itaongeza gharama za utafutaji wa madini, mafuta na gesi kwa huduma ambazo hazipatikani nchini.

iv. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imekusudia kufanya mabadiliko kwenye jedwali la pili la Sheria ya kodi ya mapato katika kifungu cha kwanza kwa kufuta kipengele (r) ili kuondoa msamaha wa kiinua mgongo cha wabunge. Baada ya mashauriano ya kina, Kamati imekubaliana na mapendekezo hayo ya Serikali.

4.6 Sheria ya Utawala wa Bunge (The National Assembly Administration Act) Sura 115 na Sheria ya Utawala wa Mahakama (The Judiciary Administration Act) Sura 237.

Mheshimiwa Spika, Kamati inakubaliana na mapendekezo ya Serikali kuhusu marekebisho katika kifungu cha 53(3) cha **Sheria ya Utawala wa Mahakama, Sura 237** na kifungu cha 29(3) cha **Sheria ya Utawala wa Bunge, Sura 115** ili kuondoa jukumu la Waziri wa Fedha na Mipango kuwasilisha Bungeni Bajeti za Mfuko wa Bunge (Fungu 42) na Mfuko wa Mahakama (Fungu 40). Mapendekezo haya yanalenga kuwapa mamlaka Mawaziri wenye dhamana na masuala ya Mahakama na Bunge kuwasilisha Bungeni bajeti ya Mfuko husika.

4.7 Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa, Sura 290,

Mheshimiwa Spika, Kamati inaunga mkono marekebisho ya kifungu cha 4 cha Sheria hii yanayokusudia kuondoa mgongano wa kisheria baina ya Sheria hii na marekebisho yanayopendekezwa chini ya Sheria ya Kodi ya Majengo, Sura 289 ili kuiwezesha TRA kukusanya kodi ya majengo. Aidha, Kamati inashauri Serikali kuangalia uwezekano wa kuanza kukusanya Guest House Levy kupitia Mamlaka za Serikali za Mitaa ikizingatiwa marekebisho yanayofanywa kwenye Sheria hii yanapeleka mamlaka ya kukusanya Kodi ya Majengo kwa TRA.

4.8 Sheria ya Magari (Usajili na Uhamisho wa Umiliki), Sura 124

Mheshimiwa Spika, marekebisho katika Jedwali la Kwanza la Sheria ya Magari yanalenga kuongeza viwango vya usajili wa magari kutoka shilingi 150,000 hadi shilingi 250,000 kwa kila gari pamoja na kupandisha ada ya usajili wa namba binafsi za magari kutoka shilingi 5,000,000 hadi shilingi 10,000,000 gari kila baada ya miaka mitatu. Kamati bado inaishauri Serikali isiongeze kiwango cha gharama ya usajili na uhamisho wa pikipiki na kufikia shilingi 95,000 bali ibakize kiwango cha usajili wa pikipiki cha sasa (shilingi 45,000) na kuangalia uwezekano wa kupunguza ada ya kusajili namba binafsi ili kuwavutia watu wengi zaidi katika mfumo huu. Kulingana na Takwimu zilizotolewa na Mamlaka ya Mapato Tanzania, watanzania wanaomiliki namba binafsi ni 148 na Serikali imepata shilingi milioni 740. Hivyo ni wazi endapo kiwango kitapungua Serikali inaweza kupata mapato zaidi.

4.9 Sheria ya Reli, Sura 170.

Mheshimiwa Spika, Kamati inakubaliana na marekebisho ya kifungu cha 20A cha Sheria ya Reli, Sura 170 kinachotoa fursa ya kuongeza bidhaa ambazo hazitatozwa tozo ya reli (*asilimia 1.5*). Bidhaa hizo ni pamoja na madawa na vifaa vya madawa, mbolea na bidhaa zilizopewa msamaha wa ushuru wa

forodha kwa mujibu wa Jedwali la Tano la Sheria ya Ushuru wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki. Kamati inatambua kuwa lengo la hatua hii ni kuondoa ukinzani uliopo baina ya Sheria hii na Sheria ya Ushuru wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki.

4.10 Sheria ya Mamlaka ya Mapato Tanzania, Sura 399

Mheshimiwa Spika, Kamati inakubaliana na marekebisho haya kwa sababu kimsingi yanafanyika ili yaende sambamba na marekebisho ya Sheria ya Utawala wa Kodi, Sura 438, Sheria ya Kodi za Majengo, Sura 289 pamoja na Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa, Sura 290 ambazo zinafanyiwa marekebisho ili kuipa uwezo Mamlaka ya Mapato Tanzania kukadiria na kukusanya kodi na mapato yasiyo ya kodi yanayokusanywa na Taasisi nyingine za Serikali. Hata hivyo kifungu cha 52 kimeainisha Sheria mbalimbali (takribani 50) zitakazofanyiwa marekebisho ili kuruhusu Mamlaka ya Mapato Tanzania kukusanya mapato.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaona ni vema tathmini ya kina ikafanyika ili kuona ufanisi utakaokuwepo katika ukusanyaji wa mapato husika ikiwemo utaratibu na mfumo utakaotumika. Sheria zinazofanyiwa marekebisho ni nyingi na zinahusisha sekta mbalimbali, hivyo ni vema kuanza utekelezaji wake kwa awamu kuliko inavyopendekezwa hivi sasa.

4.11 Sheria ya Usimamizi wa Kodi, Sura ya 399.

Mheshimiwa Spika, Kamati imepitia na kufanya uchambuzi wa mapendekezo ya Serikali na kubaini kwamba yana malengo makuu mawili ambayo ni kudhibiti mianya ya uvujaji wa mapato na kudhibiti udanganyifu wa baadhi ya wafanyabiashara wasio waaminifu. Hata, hivyo Kamati ina mapendekezo yafuatayo:-

i. Mapendekezo ya kifungu cha 57 cha muswada kinachofanya mabadiliko kwenye kifungu cha 51 cha Sheria ya Usimamizi wa Kodi, Sura 399 kinachoonisha utaratibu wa kuwasilisha pingamizi la makadirio ya kodi. Aidha, utaratibu wa awali ulipendekeza mlipakodi alipe asilimia 100 ya makadirio ya kodi atakayokadiriwa na Mamlaka ya Mapato hata kama hajakubaliana nayo ndipo aweze kuwasilisha pingamizi lake (*objection*) kwa mashauriano na kurejeshewa baadaye endapo itathibitika alikadiriwa kiwango cha juu zaidi ya alivyostahili. Aidha, tunaishukuru Serikali kwa kukubali kubakiza kiwango cha moja ya tatu (1/3) kama ilivyo kwenye sheria ya sasa.

ii. Mabadiliko yanayopendekezwa katika kifungu 58; kifungu kidogo cha (2) ambacho kinampa uwezo waziri kutoa riba endapo ataridhika kwamba inatakiwa kutoa riba kwa mtu basi anaweza kufanya hivyo baada ya

mashauriano na Kamishna Mkuu wa TRA. Kamati inaishauri Serikali kuweka kiwango hicho cha riba ili kuepusha mgogoro unaoweza kujitokeza kati ya wafanyabiashara na Serikali.

iii. Serikali inapendekeza kufanya mabadiliko katika kifungu cha 86 kifungu kidogo cha 1 kinachoonesha adhabu endapo mtu yeyote atakayeshindwa kumiliki na kutumia mashine za EFD. Kamati imeshauriana na Serikali na kukubaliana kupunguza kiwango cha adhabu kwa kuwatenganisha wanunuzi wa bidhaa, wauzaji wa bidhaa na thamani ya bidhaa. Serikali ilikubaliana na pendekezo hilo kama linavyoonekana kwenye marekebisho ya muswada.

4.12 Sheria ya Kodi ya Majengo Sura 289

Mheshimiwa Spika, sehemu ya kumi na nne ya muswada inapendekeza kufanya marekebisho ya **kifungu cha 3, 4, 6, 7, 11, 13, 14, 16**, ya **Sheria ya kodi ya Majengo, Sura 289**. Marekebisho haya yanalenga kuweka utaratibu kwa Mamlaka ya Mapato Tanzania kukusanya kodi hii pamoja na mgawanyo wa matumizi yake. Kamati haina tatizo na uamuzi huu wa Serikali kwa sababu una lengo la kuimarisha mapato ya Serikali kupitia ukusanyaji wa kodi ya Majengo.

Mheshimiwa Spika, Kamati imekubaliana na mapendekezo ya Serikali ya namna ya kukusanya kodi hii na maeneo ambayo yatakuwa moja kwa moja chini ya Mamlaka ya mapato na maeneo ambayo yatakuwa chini ya Halmashauri husika. Aidha, Serikali imebainisha utaratibu wa kurejesha fedha hizo kwenye Halmashauri Husika ambazo zitakuwa na akaunti maalumu katika Benki Kuu. Kamati inasisitiza urejeshwaji wa fedha hizo kwenye Halmashauri uwe kwa namna ambayo haita athiri utekelezaji wa majukumu ya Halmashauri husika.

4.13 Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, Sura 148

Mheshimiwa Spika, Serikali imewasilisha mapendekezo ya marekebisho ya vifungu mbalimbali vya Sheria ya Ongezeko la Thamani yenye lengo la ama kuanza kutoza Kodi ya Ongezeko la thamani kwenye bidhaa na huduma ambazo zimesamehewa na kuongeza bidhaa na huduma ambazo zitasamehewa kodi ya Ongezeko la Thamani. Kamati imepitia na kuchambua mapendekezo ya Serikali na ina mapendekezo na ushauri ufuatao:-

i. Serikali itoe maana ya maneno *“supply is both exempt and taxable and standard rate”* yaliyoko kifungu 95 kinachofanya mabadiliko katika kifungu cha 5 cha sheria ya VAT kwa kuongeza kifungu kidogo cha nne. Pamoja na nia njema ya Serikali ya kukusanya kodi kwa baadhi ya Huduma na Bidhaa

ambazo zina sifa zote mbili bado kifungu hiki hakijakaa vizuri endapo Mamlaka itapelekwa Mahakamani.

ii. Sekta ya utalii nchini inachangia asilimia 3.5 ya Pato la Taifa na asilimia 42 ya mapato yote ya fedha za kigeni. Hata hivyo, sekta hii imekuwa ikikumbwa na Changamoto mbalimbali ikiwemo ushindani kutoka katika nchi jirani za Jumuiya ya Afrika Mashariki ambazo zimewekeza sana katika kutangaza vivutio vya utalii tofauti na Tanzania. Uamuzi wa Serikali kuondoa msamaha wa Kodi ya Ongezeko la thamani kwenye huduma za utalii lina athari hasi kwenye sekta hiyo na linaweza kusababisha kupungua kwa mapato kutoka sekta hiyo. Hivyo, Kamati haikubaliani na Serikali kuondoa msamaha wa VAT katika shughuli za utalii.

iii. Kamati haiungi mkono mabadiliko yaliyofanyika katika jedwali la 3 la Sheria ya Ongezeko la Thamani linalohusu mazao ya kilimo kwa ajili ya matumizi ya wanyama, Serikali inakusudia kutoza kodi ya ongezeko la thamani kwa maziwa yaliyochemshwa na kuhifadhiwa (*pasteurized milk*). Uamuzi huu wa kamati unazingatia kwamba ili kuhamasisha watanzania kunywa maziwa yanayosindikwa na Viwanda vya ndani kwa ajili ya kuboresha afya na kuendeleza sekta ya Kilimo. Aidha, lengo la kuchemsha maziwa ni kuhakikisha kwamba maziwa yanakuwa salama kwa ajili ya matumizi ya binadamu.

iv. Kamati haikubaliani na Pendekezo lililoko katika Kifungu cha 104 cha muswaada kinachofanya mabadiliko kwenye kipengele cha 13 ya sehemu ya Kwanza ya Sheria hiyo, kwa kuondoa msamaha wa ongezeko la Kodi ya ongezeko la Thamani kwenye Huduma za fedha. Mapendekezo ya Serikali ni kutoa msamaha wa Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye Huduma za Kibenki ambazo zinatolewa bila malipo. Msimamo huu wa Kamati unazingatia uwezekano mkubwa wa hatua hii kuwa kikwazo kikubwa katika kushawishi sekta isiyo rasmi kuwa rasmi au kinyume chake. Aidha, ongezeko la VAT ambayo ni asilimia 18 itasababisha jumla ya makato wakati wa kupata huduma ya fedha iwe asilimia 28 kwa sababu tayari huduma hizi zinakatwa ushuru wa bidhaa wa **asilimia 10**. Kamati inapendekeza Sekta ya fedha iendelee kupewa msamaha wa kutolipa kodi ya ongezeko la Thamani (VAT).

4.14 Sheria ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi stadi, Sura 82

Mheshimiwa Spika, marekebisho ya kifungu cha 14(2) cha Sheria hii yanatoa fursa ya kupunguza tozo ya kuendeleza ufundi stadi kutoka kiwango cha sasa cha asilimia 5 hadi asilimia 4.5 na hivyo kutoa nafuu ya mzigo wa tozo kwa waajiri na kuhamasisha ulipaji wa kodi kwa hiari. Kamati ya inakubaliana na hatua hii, Hata hivyo, Sekta binafsi nchini inapendekeza kwa Mamlaka ya Mapato Tanzania kuangalia uwezekano wa kukusanya kwa pamoja tozo ya SDL na WCF ili kurahisha ulipaji ambao kwa ujumla itakuwa asilimia 5.5. Vile vile

Kamati inaishauri Serikali kutafuta chanzo cha uhakika kwa ajili Mfuko wa Mikopo ya Elimu ya juu ili SDL itumike kwa ajili ya maendeleo ya ufundi stadi kama ilivyokusudiwa katika Sheria.

4.15 Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT) Sura ya 148

Mheshimiwa Spika, Kamati imepitia mapendekezo ya Serikali kuhusu mabadiliko yanayopendekezwa na muswada kwenye Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani na ina mapendekezo yafuatayo:-

i. **Mheshimiwa Spika**, Sekta ya maziwa imekuwa ikikua kutokana na jitihada za Serikali na Bunge lako tukufu kuisaidia ili iweze kushindana na nchi nyingine za ukanda wa Afrika Mashariki. Sekta hii bado ni changa na mpaka sasa kuna viwanda vikubwa vitatu tu (Tanga Fresh Ltd, Milk Com Ltd na ASAS Dairy Ltd) vinavyojitahidi kuongeza ushindani katika ukanda wa Afrika Mashariki. Kutokana na uhamasishaji mdogo wa kutumia bidhaa zitokanazo na maziwa (unywaji wa maziwa Tanzania ni takribani lita 47 kwa mtu kwa mwaka ukilinganisha na kiwango cha FAO ambacho ni lita 200 kwa mwaka). Hatua ya Serikali ya kutaka kuanza kutoza VAT kwenye Maziwa yaliyochemshwa (pasteurized) ikiwepo bidhaa aina ya Maziwa Fresh na Mtindi unaopendekezwa sasa, utadumaza ukuaji wa sekta hii ikiwa pamoja na kuongeza bei kwa mlaji na hatimaye kupunguza ushindani unaoanza kuchipukia.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kufuta VAT kwenye '**locally produced milk**' na '**Milk Products**' kwa kuondoa neno "**Unpasteurized**" kwenye muswada huu wa Sheria ya Fedha kwa mwaka 2016 (Jedwali Na. 3, kifungu 8 & 9) na kurudisha neno "**Unprocessed**" kama ilivyokuwa awali. Aidha, tafsiri ya Neno '**Unprocessed**' na '**simple processing**' ifanyike ili ielekewe vema kwa wadau. Hatua hii itaendelea kuilea sekta hii ikue ili kukuza uchumi wa viwanda pamoja na kuisaidia iweze kushindana katika ukanda wa Afrika Mashariki.

4.16 Sheria ya Leseni za Biashara Sura ya 208

Mheshimiwa Spika, Serikali imewasilisha mapendekezo ya kufanya mabadiliko katika Vifungu vya 107 pamoja na 108, kifungu kidogo 23 A, Kifungu kidogo cha kwanza na pili ili kutoa adhabu kwa mfanyabiashara yeyote ambaye hatatumia mashine za EFD. Kamati inatilia shaka utaratibu uliotumiwa na Serikali wa kuleta marekebisho ya Sheria ya Leseni za Biashara, Sura 208 ambayo haikuwepo kwenye Muswada wa Sheria ya Fedha wa mwaka 2016 uliosomwa kwa mara ya Kwanza Bungeni. Hata, hivyo adhabu inayopendekezwa ya kufutiwa leseni ya biashara kwa kipindi kisichopungua miaka miwili kwa wafanyabiashara ambao hawatamiliki, kutumia au kutoa risiti kwa kutumia mashine za Kielektroniki (**EFD**), inaweza kuzua mgogoro kati ya Serikali na Sekta Binafsi. Kamati inahoji je lengo ni kufunga biashara au kudhibiti

ukwepaji wa kodi, kwa sababu athari ya kikodi kwa Serikali kufunga biashara ni kubwa kuliko kiasi cha kodi kitakachopotea kwa kutotumia mashine hizo.

4.17 Maoni na mapendekezo ya ujumla ya Kamati ya Bajeti

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa kina wa Muswada huu na kutoa maoni kama yanavyoonekana kwenye Taarifa hii, naomba kuwasilisha maoni ya jumla kwenye maeneo mbalimbali:-

a) Mabadiliko makubwa kufanyika kwa Sheria mbalimbali kupitia muswada wa Sheria ya Fedha.

Mheshimiwa Spika, Sheria ya Fedha ina lengo la kufanya mabadiliko mbalimbali ya Sheria zinazohusu kodi, ushuru, ada na tozo mbalimbali ili kupata fedha za kugharamia bajeti ya mwaka husika. Hata hivyo, katika muswada huu mabadiliko yamekuwa yakihusisha sheria mama na hivyo kuleta mkanganyiko na ugumu katika mashauriano. Mfano sheria ya Mapato inayofanyiwa marekebisho imegusa Sheria za madini pamoja na Sheria ya Mafuta na Petroli. Kwa mantiki hii Kamati ya Bunge ya Bajeti inapendekeza Serikali kuangalia uwezekano wa kufanya mabadiliko kwenye sheria mama moja kwa moja badala ya kutumia sheria ya fedha. Ushauri huu unazingatia ufinyu wa muda wa kujadili muswada wa sheria ya fedha ambao kwa uzoefu huwa hautoshi.

b) Sheria ya Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki, ya mwaka 2004.

Mheshimiwa Spika, Kamati imepata fursa ya kupitia mabadiliko yaliyofanyika katika Sheria ya Forodha ya Afrika Mashariki na kubaini kwamba hatua zilizochukuliwa na Tanzania zina malengo ya kulinda viwanda vya ndani vinavyotumia malighafi ya ndani; kuchochea uzalishaji wa sukari wa ndani ya nchi; kutanua soko la Jumuiya ya Afrika Mashariki na kuongeza uzalishaji wa bidhaa za ndani kama nguo na viatu. Pamoja na nia njema ya Serikali Kamati ina maoni na mapendekezo yafuatayo;

c) Utaratibu wa kupeleka Mapendekezo ya Tanzania Jumuiya ya Afrika Mashariki kuhusu ushuru wa forodha.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kwamba, hakuna utaratibu wa kisheria na wa kikanuni unaomtaka Waziri wa Fedha na Mipango kufika mbele ya Kamati na kueleza masuala mbalimbali ya kodi yanayopendekezwa na kukubaliana katika Jumuiya ya Afrika Mashariki. Kamati inaona upo umuhimu wa kuweka utaratibu wa kisheria au kikanuni wa Serikali kupitia kwa Waziri wa Fedha na Mipango kupata mapendekezo ya Kamati ya Bajeti kuhusu ushuru wa forodha kabla ya kuyawasilisha mapendekezo ya Tanzania katika vikao vya Jumuiya ya Afrika Mashariki kwa lengo la kuingia makubaliano. Hatua hii

itasaidia Serikali kupata ushauri wa Bunge kuhusu kodi husika pamoja na kupeleka katika jumuiya hiyo msimamo wa nchi na siyo msimamo wa serikali peke yake.

Mheshimiwa Spika, pamoja na pendekezo hilo Kamati inapenda kuwasilisha maoni yake kuhusu baadhi ya makubaliano ya ushuru wa forodha ambayo Serikali imeyakubali katika vikao vya Jumuiya ya Afrika Mashariki kama ifuatavyo;

d) Kuongeza Ushuru wa kuingiza Sukari ya viwandani kutoka Asilimia 10 kwenda 15.

Mheshimiwa Spika, Miongoni mwa mabadiliko yanayopekezwa ni kuongeza Ushuru wa Sukari kutoka asilimia 10 ya sasa hadi asilimia 15. Hatua hii ina athari hasi kwa viwanda vinavyotumia sukari ya viwandani kama malighafi ya kuzalisha bidhaa nyingine kama jusi na soda, ukizingatia kwamba katika jumuiya ya Afrika Mashariki hakuna kiwanda hata kimoja kinachozalisha sukari hiyo. Kuongeza ushuru wa sukari ya Viwandani ni hatua ambayo haina maslahi mapana kwa Taifa. Kamati inashauri Serikali isiendelee na pendekezo hilo la kuendelea kupandisha ushuru wa forodha mpaka kufikia asilimia 25. Baada ya Mashauriano imekubali pendekezo la Kamati la kutoongeza ushuru wa kuingiza sukari ya Viwandani.

e) Kuongeza kiwango maalumu cha ushuru kwenye Mitumba ya nguo na Viatu.

Mheshimiwa Spika, Tanzania imependekeza kuongeza ushuru wa mitumba na nguo kutoka dola za marekani 0.2 kwa kilo hadi 0.4 kwa kilo. Kamati inakubaliana na pendekezo hilo na linaweza kusaidia kuvutia zaidi wawekezaji katika Sekta ya Uzalishaji wa nguo.

f) Kutoza ushuru wa asilimia 10 badala ya asilimia 0 kwenye mafuta ghafi ya kula (Crude Edible Oil) yanayotambulika kwa HS Code 1511.10.00.

Mheshimiwa spika, baada ya Serikali kutoa pendekezo hilo kamati ilikutana na Chama cha wamiliki wa Viwanda na Umoja wa Wazalishaji wa Mafuta ya Alizeti nchini na kuwasikiliza kwa kina na Kamati inapendekeza yafuatayo:

i. Kukubaliana na Serikali kutoza ushuru wa asilimia 10 ya mafuta yanayozalishwa kwa mafuta ya Mawese ili kulinda viwanda vya ndani vinavyozalisha mafuta ya Alizeti;

ii. Kuondoa kodi ya ongezeko la Thamani (18%) katika mafuta ya Alizeti yanayozalishwa ndani ili kuchochea uzalishaji na kuwezesha mafuta hayo kushindana na bei ya mafuta ya mawese ambayo inaendelea kushuka katika soko la Dunia;

iii. Kuanzisha utaratibu wa kuagiza mafuta ili kuziba nakisi ya mahitaji ya mafuta na uzalishaji wa ndani (*Edible Oil Gap*). Na baada ya kuziba pengo la mahitaji hayo inapendekezwa kiasi chote kinachozidi mahitaji kitozwe ushuru wa asilimia 25.

iv. Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha kwamba *Flow Meter* kwa ajili ya kupima kiwango cha Mafuta ya kula yanayoingia nchini zinafanya kazi kwa muda wote ili kuhakikisha kiwango cha mafuta kinachoingizwa nchini ni sawa na kinacholipiwa ushuru wa forodha.

g) Kutoza Ushuru wa Forodha wa Asilimia 25 badala ya Asilimia 10 kwenye Bidhaa za Karatasi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kukutana na wamiliki wa viwanda nchini ambao wanatumia bidhaa za karatasi kama malighafi katika kuzalisha bidhaa nyingine kama vile madaftari na Vitabu. Changamoto iliyoibainishwa na wamiliki hao ni ya kiwanda cha Mgololo, ambacho Serikali ina nia ya kukilinda, kinazalisha aina chache za karatasi zinazotumiwa na viwanda hivyo. Aidha, ubovu wa miundombinu ya barabara kuelekea kiwandani husababisha kupanda kwa bei ya bidhaa za karatasi. Hivyo, hatua hii inaweza kusababisha Tanzania ikawa soko la Kenya kwa bidhaa za karatasi ikizingatiwa kuwa Kenya wanaendelea kutoza ushuru wa asilimia 10 kwenye malighafi hiyo. Aidha Kamati inataka Serikali kuhakikisha usimamizi madhubuti wa tozo sahihi wa malighafi hizi.

h) Kutoza ushuru wa Forodha wa asilimia 25 badala ya asilimia 10 kwenye bidhaa za nondo (rods of iron and steel)

Mheshimiwa Spika, hivi sasa katika Soko la Dunia bei ya chuma na bidhaa zinazotokana na chuma imekuwa ikishuka. Hata hivyo, matarajio yanaonyesha kwamba bei hizo zinaanzakupanda. Pamoja na nia njema ya Serikali ya kulinda viwanda vya ndani ambavyo vinatumia malighafi ya chuma chakavu (*Scrap Metal*) na Chuma ghafi (*Iron ore*) kutoka nje. Kamati inapenda kujua Je Serikali inawahakikishia vipi kuwa viwanda hivi vitauza bidhaa hizo kwa bei ya ushindani. Inawezekana kabisa kwa wamiliki wa viwanda kutumia fursa hii kwa kuuza bidhaa zao kwa bei ambayo sio ya kiushindani.

i) Marekebisho madogo madogo katika baadhi ya Sheria za Kodi na Sheria nyingine mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, Kamati inakubaliana na mapendekezo ya Serikali ya kuondoa tozo, ada na kodi ambazo zimeonekana kuwa sumbufu kwa Sekta binafsi. Hata hivyo, Kamati inaishauri Serikali kabla ya kuchukua hatua hii kuangalia athari ya kimapato itakayojitokeza kwa Mamlaka husika.

3.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, Naomba kutumia fursa hii kukushukuru kwa kunipa fursa hii ili niweze kuwasilisha taarifa ya maoni ya Kamati kuhusu muswada wa sheria ya fedha kwa mwaka 2016/17 mbele ya Bunge lako Tukufu. Vilevile napenda nimshukuru Mheshimiwa Dkt. Philip Mpango (Mb), Waziri wa Fedha na Mipango, Mhe. Dkt. Ashatu Kijaji (Mb), Naibu Waziri wa Fedha na Mipango kwa ushirikiano wao waliutoa kwa Kamati. Aidha, napenda kuwashukuru Watendaji wote wa Wizara ya Fedha pamoja na Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu kwa maoni na ushauri wao ulioiwezesha Kamati kuchambua Muswada hadi hatua hii. Kamati pia inawashukuru wadau wote wa masuala ya kodi waliofika mbele ya Kamati na kutoa maoni yao kuhusu Muswada huu.

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru Mhe. Joeseplat Kandege, Mbunge wa Kalambo pamoja na Wajumbe wote wa Kamati hii kwa umahiri wao katika kuchambua vifungu vya Muswada huu na kuweza kufanya maamuzi sahihi. Naomba niwatambue Wajumbe hao kama ifuatavyo.

1. Mhe. Hawa Abdulrahman Ghasia, Mb – Mwenyekiti
2. Mhe. Josephat Sinkamba Kandege, Mb – M/Mwenyekiti
3. Mhe. Hamida Mohamedi Abdallah, Mb
4. Mhe. Jerome Bwanausi, Mb
5. Mhe. Mbaraka Kitwana Dau, Mb
6. Mhe. Mendrad Lutengano Kigola, Mb
7. Mhe. Maria Ndilla Kangoye, Mb
8. Mhe. Susan Peter Maselle, Mb
9. Mhe. Agustino Manyanda Masele, Mb
10. Mhe. Freeman Aikael Mbowe, Mb
11. Mhe. Flatei Gregory Massay, Mb
12. Mhe. Makame Kassim Makame, Mb
13. Mhe. Janet Zebedayo Mbene, Mb
14. Mhe. Cecil David Mwambe, Mb
15. Mhe. Salma Mohamed Mwassa, Mb
16. Mhe. Susana Chogidasi Mgonukulima, Mb
17. Mhe. Subira Khamis Mgalu, Mb
18. Mhe. Juma Hamad Omar, Mb
19. Mhe. Ali Hassan Omari, Mb
20. Mhe. Martha Jachi Umbulla, Mb

21. Mhe. David Ernest Silinde, Mb
22. Mhe. Jitu Vrajlal Soni, Mb
23. Mhe. Andrew John Chenge, Mb
24. Mhe. Mussa A. Zungu, Mb
25. Mhe. Dkt. Dalaly Peter Kafumu, Mb
26. Mhe. Japhet Ngailonga Hasunga, Mb
27. Mhe. Albert Obama Ntabaliba, Mb
28. Mhe. Joseph Roman Selasini, Mb

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee kabisa, napenda kuchukua fursa hii kukushukuru wewe binafsi pamoja na Katibu wa Bunge Dkt. Thomas Kashiilah kwa namna mliyoy iwezesha Kamati hii katika kipindi chote ambacho imekuwa ikitekeleza majukumu yake. Aidha, napenda kuishukuru Sekretarieti ya Kamati hii kwa kuihudumia vema Kamati hadi kukamilika kwa taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na naunga mkono Muswada huu.

Hawa A. Ghasia, Mb
MWENYEKITI
KAMATI YA BUNGE YA BAJETI
23 Juni, 2016

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kabla hatujaendelea, nimeletewa majina ya wageni hapa na naona wageni bado wapo, mtuwie radhi kwa kuchelewa kuyatangaza, yamechelewa kutufikia hapa mezani kwa sababu ambazo mimi binafsi sizifahamu Lakini ngoja niyasome hayo majina ya wageni wetu.

Tutaanza na wageni wa Waheshimiwa Wabunge ambao ni wageni watano wa Mheshimiwa Josephine Chagula ambao ni shemeji yake na watoto wake kutoka Mkoani Geita. Wageni wetu mkiitwa inabidi msimame ili tujue mpo, wakati mwingine ukiwa umeendelea kukaa tunakuwa hatujui. Kwa hiyo, Wageni watano wa Mheshimiwa Chagula wameshasimama, karibuni sana. *(Makofi)*

Wageni watatu wa Mheshimiwa Mboni Mhita ambao ni Madiwani kutoka Handeni Vijijini, Mkoa wa Tanga, wakiongozwa na Mheshimiwa Abdalah Pendeza, ambaye ni Diwani Kata ya Kabuku na Makamu Mwenyekiti wa Halmashauri, karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni watano wa Mheshimiwa Felister Bura, ambao ni watoto wake nao wanatokea hapa Mkoani Dodoma, karibuni sana. *(Makofi)*

Tunae pia mgeni wa Mheshimiwa Martha Moses Mlata, ambaye ni mtoto wake anayesoma *Oxford EF Academy* nchini Uingereza, naye ni ndugu Vanessa Runyoro, karibu sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni 25 wa Mheshimiwa Profesa Anna Tibajuka ambao ni wanafunzi wa Chuo Kikuu cha Dodoma, Kitivo cha Sayansi na Hesabu wanaotokea Jimbo la Muleba Kusini, Mkoa wa Kagera, karibuni sana. *(Mkofi)*

Tunao pia wageni 17 wa Mheshimiwa Flatei Massay ambao ni wanafunzi wa Chuo Kikuu cha Mtakatifu Yohana (*Saint John*) cha Dodoma, wanaotokea Halmashauri ya Mbulu Vijijini, Mkoani Manyara, karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni wawili wa Mheshimiwa Ritta Kabati ambao ni wanamichezo kutoka Iringa Mjini, Ndugu Paul Ngalawa - Mratibu wa soka la vijana Iringa na Ndugu Sagrey Mduda - Kapteni wa timu ya vijana, karibuni. *(Makofi)*

Tunaye pia mgeni wa Mheshimiwa Stanslaus Mabula ambaye ni Katibu wa Umoja wa Wanawake Tanzania kutoka Nyamagana Mkoani Mwanza na huyu ni Ndugu Redemta Majigwa, karibu sana. *(Makofi)*

Tunaye pia mgeni wa Mheshimiwa Angeline Mabula ambaye ni Mkurugenzi wa *Ninete Foundation* anatoka Ilemela, Mkoani Mwanza na huyu ni Ndugu Flora Godwin Lauwo, karibu sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni waliotembelea Bunge kwa ajili ya mafunzo, wageni wawili ambao ni wafanyakazi wa kujitolea kutoka Korea ya Kusini wanaofanya kazi katika Shule ya Msingi Rabi iliyopo Mjini Dodoma, karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia wanafunzi watatu kutoka Shule Sekondari ya Unyanyembe kutoka Mkoani Tabora, karibu sana! *(Makofi)*

Tunao pia wanafunzi 35 kutoka Chuo Kikuu cha Dodoma kilichopo Mjini hapa, karibuni sana. *(Makofi)*

Kama nilivyotangulia kusema, Waheshimiwa Wabunge wamefurahi kuwa nanyi muda wote huo ambao mmekaa wakati shughuli zikiendelea na mnakaribishwa kuendelea kukaa lakini wale wenye udhuru wanaweza kuondoka.

Waheshimiwa Wabunge, nitawaletwa haya matangazo mengine tukimaliza shughuli za asubuhi. Sasa nimwite Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kuhusu Wizara ya Fedha na Mipango. Naona hayupo, tunaendelea Waheshimiwa. Tumemaliza mawasilisho ya Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Mipango lakini pia Mwenyekiti wa Kamati ya Bajeti ameshatoa hotuba yake. Tutaendelea na ratiba yetu ambapo kwa sasa tutaendelea na wachangiaji kuhusu hoja ambayo imeletwa mbele yetu.

MHE. KEMILEMBE J. LWOTA: Mwongozo wa Spika.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Kemilembe Lwota, mwongozo.

MHE. KEMILEMBE J. LWOTA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kunipa nafasi, nasimama kwa Kanuni ya 68 (7).

Mheshimiwa Naibu Spika, tumepokea *Finance Bill* mpya leo asubuhi ambayo ina page takribani 86. Naomba tuweze kupata muda ili tuweze kuisoma na kuelewa vizuri hii *Finance Bill* mpya ili tuweze kuchangia vizuri. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba mwongozo wako.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, mtakumbuka kama nilivyosema tangu asubuhi baada ya maswali kwa Waziri Mkuu kwamba marekebisho yaliyofanywa ni mengi lakini *Finance Bill* ililetwa kwetu tarehe 10 Juni, 2016. Kwa hiyo, yako maeneo ambayo yamebadilishwa na yako maeneo ambayo yako kama vile yalivyokuwa yameletwa. Kwa hiyo, ile *Finance Bill* kimsingi yako maeneo ambayo yamebadilishwa na yako ambayo yako kama yalivyokuwa mwanzo.

Waheshimiwa Wabunge, nimeombwa mwongozo hapa lakini mwongozo huu nadhani ulikuwa labda unataka kuja kwa namna nyingine kwa sababu mwongozo ni kujua kama jambo linaruhusiwa ama haliruhusiwi hapa Bunge. Sasa Mheshimiwa Lwota anataka kujua kama tunaweza kupata muda ili Waheshimiwa Wabunge wakasome huu Muswada. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, tusikilizane basi kwa sababu mkipiga makofi inabidi na mimi nitulie nisikilize kwanza makofi, ili Wabunge wakapate nafasi ya kusoma. Niseme kuna changamoto moja ya kulifanya hili ambalo linapendekezwa na changamoto ni kwamba muda wetu wa mjadala sasa utakuwa ni mfupi. Kwa hiyo, mimi kwa ombi hilo sina shaka ya kulikubali lakini pia ninyi itabidi mnikubalie mimi nitakapotoa wachangiaji wachache kuliko

wale ambao walitarajiwa. Tukikubaliana hilo ni sawa kwa maana ya kwamba majina niliyoletewa wachangiaji kama watachaguliwa watatu, watano, wote tutaridhika, basi mimi sina shaka. Kama hilo halitakubalika tuendelee na mjadala sasa hivi ili tuwe na wachangiaji wengi.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Naibu Spika.

NAIBU SPIKA: Kwa leo natoa demokrasia, kama mnanikubalia wachangiaji watakuwa wachache nitasitisha shughuli za Bunge mpaka saa kumi, kama hamtakubali hilo, sitasitisha shughuli, tutaendelea na wachangiaji nilionao. Tutachagua kati ya hayo mawili, nimewapa nafasi.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Naibu Spika, mwongozo.

NAIBU SPIKA: Nimeshuriwa niwahoji, hoja ni kwamba tusitisha shughuli za Bunge mpaka saa kumi jioni ili Waheshimiwa Wabunge wakapate muda wa kusoma hii *Finance Bill*.

*(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, walioafiki wameshinda, kwa hiyo, mchana tutakaporejea tutakuwa na hao wachangiaji wachache na kwa sababu tumetumia demokrasia hakutakuwa na malalamiko ya kuwa na wachangiaji wachache. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hayo, niyaletе matangazo kwenu yaliyokuwa yamesalia. Tangazo moja linatoka kwa Mheshimiwa Kakunda la kubadilisha muda wa kukutana na Wabunge wote wa CCM wanaotoka Mikoa ya Iringa, Mbeya na Dodoma. Sasa wanatakiwa kukutana mara tu baada ya kusitisha shughuli za Bunge asubuhi hii. Kwa hiyo, wakitoka hapa wanaenda kukutana Ukumbi wa Msekwa D, Wabunge wote wanaotoka maeneo hayo.

Waheshimiwa Wabunge, tangazo lingine ni la mwaliko wa futari kwa ajili ya Waheshimiwa Wabunge wote siku ya leo tarehe 23 Juni, 2016. Mheshimiwa Spika ametuma salamu zake kwenu amesema niwasalimu na yeye anaendelea vizuri na anashukuru kwa maombi yenu kwamba mnaendelea kumwomba. *(Makofi)*

Baada ya kutuma hizo salamu zake pia ameagiza kwamba Waheshimiwa Wabunge tuwaandalie futari. Kwa hiyo, futari imeandaliwa siku ya leo tarehe 23 Juni, 2016 kama alivyotuagiza Mheshimiwa Spika. Kwa hiyo, mchana

mtakapokuja niwakumbushe tu mje na yale mavazi mahsusi kwa ajili ya futari. Futari itakuwa katika viwanja vya hapa Bungeni.

Baada ya kusema hayo, nasitisha shughuli za Bunge mpaka saa kumi jioni leo.

(Saa 5.29 Asubuhi Bunge lilisitishwa hadi Saa 10.00 jioni)

(Saa 10.00 Jioni Bunge lilirudia)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na uchangiaji na nimeletewa orodha ya wachangiaji, tutaanza na Mheshimiwa Abdallah Ulega.

MHE. ABDALLAH H. ULEGA: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nikushukuru kwa fursa hii niliyoipata ya kujadili Muswada wa Sheria ya Fedha ya mwaka 2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika sheria hii iliyoletwa mbele yetu, naomba moja kwa moja nijielekeze kwenye marekebisha ya sheria yaliyofanywa kwenye Sheria ya Utawala wa Kodi, Sura ya 438 na nijielekeze moja kwa moja kwenye kifungu cha 86, kifungu kidogo cha (1) mpaka (3) ambacho kimeongezwa.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Ulega, ukae kidogo nitoe maelezo.

Waheshimiwa Wabunge, kwa sababu ya muda uliobaki, Wabunge wanaoitwa kuchangia watachangia kwa dakika tano kila mmoja, kwa hiyo tukubaliane hilo. Mheshimiwa Ulega, dakika zako utakuwa umeshakula moja na nusu hivi. Katibu tafadhali weka muda sawasawa.

MHE. ABDALLAH H. ULEGA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana, nilisahau hili la dakika tano lakini nilichokuwa nataka nikizungumze ni juu ya mabadiliko ya sheria hii niliyoitaja hapo hususani kifungu cha 86 na kile kifungu kidogo cha (3) kilichoongezwa. Sheria hii inahusu matumizi ya mashine za kielektroniki. Nimesoma katika mapendekezo katika kifungu kidogo cha (3), yanamtaja mnunuzi kupewa risiti, muuzaji kutoa risiti lakini pia inataja endapo kama mnunuzi hakupewa risiti ile na muuzaji na hakuripoti jambo lile achukuliwe hatua za kisheria.

Mheshimiwa Naibu Spika, hapa nilichokuwa nataka kukizungumza kwa makini kabisa kwanza ni kushukuru kwamba Kamati imeeleza namna ambavyo Serikali imepokea mapendekezo ya kutenganisha vitu hivi vitatu, muuzaji awe na namna yake, mnunuzi awe na namna yake lakini na bidhaa yenyewe, hili jambo bado limekuwa ni pana sana. Napenda Serikali itupe ufafanuzi juu ya bidhaa kwamba mtu anayekwenda sokoni kununua bidhaa za Sh.20,000 na

mtu anayekwenda kununua bidhaa za Sh.1,000,000, tueleze kinagaubaga juu ya watu hawa ili wananchi wetu waweze kuelewa.

Mheshimiwa Naibu Spika, watu walipoona mabadiliko haya ya sheria yameandikwa katika vyombo vya habari, huko vijijini kwetu taharuki imekuwa ni kubwa sana. Sisi tungependa tupate kujua na kuelezwa waziwazi lakini tusiishie katika kuelezwa waziwazi, Serikali kwa maana ya Wizara yetu ya Fedha na TRA ni lazima zihakikishe kwamba zinakwenda kutoa elimu ya kutosha kwa wananchi wetu wawe na uelewa.

Mheshimiwa Naibu Spika, naamini kwamba Mtanzania mzalendo ni yule ambaye yuko tayari kulipa kodi, tena kulipa kodi bila shuruti, lakini haiwezi kuwa kulipa kodi bila shuruti bila wananchi hawa kupewa elimu. Naomba vitengo vyetu katika Wizara ya Fedha na TRA visiwe vya kuzima moto, liwe ni jambo endelevu hadi huu utamaduni wa kulipa kodi uweze kuzoeleka na watu waone kwamba ni wajibu wao na ni haki yao kulipa kodi kila wakati katika kila *transaction* wanayoifanya. Bila kufanya hivyo, kuwafanya Watanzania kuona kwamba ulipaji wa kodi ni utamaduni wao bado jambo hili litakuwa ni tatizo na wananchi wetu wengi watajikuta wanaingia katika mikono ya sheria wakaenda kufungwa au kulipishwa faini ambazo hawatakuwa na uwezo nazo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho kabisa, ningepomba wenzetu wa Wizara ya Fedha na TRA waweke utaratibu wa *bonus*. Nimetazama katika nchi mbalimbali nimeikuta nchi ya *South Korea* wameweka utaratibu wa *bonus* ambao umeanza mwaka 2004 na umefanikiwa sana. Wale wauzaji na wanunuzi zile risiti zao wazihifadhi, waweke *bonus* kwa muuzaji ambaye anaonesha vizuri juu ya utoaji wa risiti na mnunuzi ambaye anaonesha vizuri juu ya risiti zake, hii itasaidia wananchi wetu kuunga mkono zoezi hili. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nami naunga mkono agenda hii. Ahsante sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Ally Keissy, atafuatiwa na Mheshimiwa Joseph Kakunda, Mheshimiwa John Constantine Kanyasu ajiandae.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi. Wabunge wote tuliopo hapa tuna matatizo kwenye majimbo yetu, tuna shida ya maji, barabara na mawasiliano, hakuna Mbunge hata mmoja hapa asiye na shida kwenye jimbo lake, hatuna barabara kabisa. Kwa hiyo, Serikali lazima ijipange kukusanya kodi kwa kila mtu bila kuona huruma.

Mheshimiwa Naibu Spika, haya makampuni ya simu yajiunge na *Dar es Salaam Stock Exchange* mara moja, tuwadhibiti. Vilevile tulipe kodi kwa wafuga kuku, wafuga ng'ombe, baiskeli kama zamani Wakoloni walikuwa wanadai kodi

kwenye baiskeli mpaka mbwa alikuwa analipiwa kodi, nashangaa siku hizi hakuna cha kodi, kila kitu kodi, bila kodi hatuwezi kwenda. Hizi hela za Wazungu zinazokuja hapa ni kodi yao, hata vyama za siasa vinavyopata ruzuku vikatwe kodi. Haiwezekani vinapata ruzuku ya Serikali vinachukua moja kwa moja, vinanufaika bila kukatwa kodi na vyenyewe vikatwe kodi mara moja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, wakati wa mkoloni tulikuwa na mikoa tisa na barabara zilikuwa mbovu ajabu katika nchi hii. Leo tunaongeza mikoa na watendaji, tunaongeza shida kwa Serikali, imekuwa nakama. Kila mtu anadai mkoa, kila mtu anadai jimbo, kila mtu anataka kila kitu wakati Serikali yenyewe tunataka matumizi yaende kwa wakati, tunataka barabara sisi, hatutaki mikoa kuwa mingi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, leo natoka hapa nakwenda Mbeya kwa saa nane zamani Mbeya huioni labda siku tatu, hapa na hapa mkoa, hapa na hapa jimbo. Serikali ipitie upya majimbo yaliyopo katika nchi hii, vigezo vitumike sio mimi nilikuwa mkubwa, mimi ndiyo Waziri Mkuu au mimi ndiyo Rais nagawa majimbo navyotaka, mkoa wangu unapata majimbo, Kilimanjaro leo majimbo tisa, Tanga majimbo 11, ndugu zangu, hatuendi hivyo, mikoa mingine kama Rukwa majimbo matano, lazima tupitie upya tubane hela za Serikali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tumekuwa na utitiri wa majimbo, tugawe majimbo kutokana na vigezo. Mimi nimetoka huko nagawa majimbo navyotaka, nagawa halmashauri navyotaka, tunaongeza gharama ya nini? Twende kwa vigezo tupate haki sawa kwa kila mtu. Haiwezekani mkoa mmoja idadi ya watu walewale majimbo 11, mikoa mingine kama nchi ya Burundi majimbo matano, haiji! Gharama za nini hizi? Lazima twende na wakati. Hatuwezi kudekeshana hapa, hatuwezi kubembelezana, majimbo yaende kwa vigezo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi siogopi kugombana na mtu, nasema ukweli, twende kwa vigezo, huwezi kunitisha, twende kwa vigezo. Tanga leo au Kilimajaro inaingia mara mbili kwa Mkoa wa Rukwa, nani atabisha hapa? Twende kwa vigezo, mimi nasema ukweli, hatuna barabara hatuna chochote, tubane hela za Serikali twende kwa vigezo. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kila mtu alipe kodi, hawa wanaotembeza mali barabarani na wenyewe walipe kodi. Wengine wanatembea na mali kuliko mwenye duka. Leo mama muuza nyanya kila siku analipa sokoni Sh.500 kwa mwezi analipa Sh.15,000 wewe unatembea.

MBUNGE FULANI: Ng'ombe.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Mtu ana ng'ombe 300,000, ana ng'ombe 30,000 halipi kodi, nazungumza kila siku hapa, mifugo ilipe kodi, kwa nini hamleti kodi ya mifugo? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imechukua *property tax* ya nyumba, ndugu zangu basi halmashauri wapeni wadai kodi za mifugo, hawana chanzo chochote cha rasilimali. Kwa hiyo, wapeni na wenyewe wadai kodi ya mifugo, wadai kodi ya mbwa na wadai kodi ya baiskeli. *(Makofi/Kicheko)*

MBUNGE FULANI: Harusi.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Michango ya harusi, harambee za vyama, harambee za harusi na yenyewe idaiwe kodi.

MBUNGE FULANI: Michango ya misiba.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Michango ya misiba tumeona mikubwa hata humu Bungeni. Waheshimiwa Wabunge wanachanga Sh.100,000 kwa misiba, idaiwe kodi. Hatuwezi kusamehe kodi, VAT ya Sh.18,000 itolewe kwa kila Sh.100,000, wanachanga Wabunge humu.

MBUNGE FULANI: Sadaka.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Sadaka zitolewe kodi. Wazungu wanalipia kodi kila kitu, hatuwezi kuendelea na Serikali yetu hii, Serikali yetu ina watu wengi ndugu zangu. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, leo tunapitwa na Rwanda kwa makusanyo ya simu tu, ni kitu cha ajabu kabisa, wakati watu wana simu nne mpaka tano hapa Tanzania, hatuwezi kwenda namna hii bila kodi. Hatuwezi kumwambia Waziri wa Fedha leo tufute kodi ya pikipik na magari, akatoe wapi hela yeye wakati mnamdai maji, barabara na madawa?

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, mimi nasema kila kitu kipangiliwe, ng'ombe walipiwe kodi, baiskeli zilipiwe kodi, mifugo yote ilipiwe kodi, kuku alipiwe kodi na ruzuku ya vyama ilipiwe kodi na michango ya harambee yote ilipiwe kodi. Tuwe wakali kwa kodi, leo Uingereza hawana chochote lakini ndiyo wanaotusaidia sisi ni kwa kodi.

Mheshimiwa Naibu Spika, tumekuwa wanyonyaji kwa Wazungu namna hii kwa sababu gani, haiwezekani! Tujibane tulipe kodi. Ni aibu wewe unazaa watoto wako unakwenda kulisha nyumba ya jirani, haiwezekani! Tubanane sisi wenyewe, hakuna kusema chochote.

Mheshimiwa Naibu Spika, hii migodi ibanwe, haiwezekani Mheshimiwa Mbunge kuja hapa anatetea migodi, ndiyo tunakuwa na mashaka na Wabunge wetu humu ndani. Unatetea mashirika ya simu wewe, unatetea migodi, tuna wasiwasi na Wabunge. Mbunge unasimama unatetea mgodi, unatetea shirika la simu, tuna wasiwasi na wewe. Ingawa ushahidi wa rushwa kuukamata ni taabu lakini tutakuuliza mara mbili wewe una nini hapa na hili shirika, umepewa nini wewe mwenzetu? Hapa hakuna kuteteana, tunakuja kujenga nchi yetu ili ijitegemee kama Rais wetu alivyosema. Haiwezekani wewe nchi yetu kubwa, ina kila kitu tunakwenda kuombaomba, haiji hiyo! Mbunge atakayesimama hapa kutetea habari ya kutolipa kodi tuna wasiwasi na wewe. (Makofi)

*(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha
kwa muda wa mzungumzaji)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Keissy muda wako umekwisha.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante, yangu ndiyo hayo. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Joseph Kakunda atafuatiwa na Mheshimiwa Constantine Kanyasu, Mheshimiwa Jitu Soni ajiandae.

MHE. JOSEPH G. KAKUNDA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. Mimi niseme wazi kwamba naunga mkono sheria hii ipitishwe na Bunge ili Serikali iweze kukusanya mapato na bajeti yetu iweze kutekelezeka kwa sababu bila sheria bajeti haitatekelezeka.

Mheshimiwa Naibu Spika, nina maoni machache tu kwenye sheria hii. Kwenye Sehemu ya Pili, inapendekezwa kwamba Bodi ya Bima ya Amana waongezewe muda kutoka miezi mitatu hadi miezi sita ili waweze kutayarisha ripoti yao. Napendekeza miezi iwe tisa au kumi kwa sababu CAG amepewa na sheria muda hadi tarehe 31 mwezi Machi kuweza kutoa ripoti zake za kila mwaka. Sasa kama ripoti ya CAG itachelewa na sisi tumewapa hawa miezi sita tu yaani kuanzia mwezi wa Julai hadi Desemba maana yake ni kwamba hawataweza kuandaa hiyo ripoti mapema na inaweza ikaathiri isipatikane hiyo ripoti. Kwa hiyo napendekeza miezi kumi badala ya miezi sita ambayo walikuwa wamepewa hapo awali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Sita kwenye miamala ya simu, najua imeongezeka kodi ya asilimia 10. Najua kuna makampuni yameanza kutoa taarifa kwenye magazeti, napendekeza Benki Kuu, Wizara ya Fedha na TCRA washirikiane, wasimamie wananchi wasitozwe kodi au wasitozwe gharama zaidi kwenye suala hilo. Haya makampuni yanapata faida kubwa sana wananchi

wasiongezewe gharama kwenye miamala badala yake makampuni yachajiwe kutokana na faida wanayopata wao wenyewe siyo kumuongezea mwananchi gharama kubwa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho ambalo nataka niliseme, nchi yetu sasa inaingia kwenye hatari na ni hatari kubwa. Hawa wenzetu ambao wanapewa maelekezo na Kiongozi wao wa Upinzani Bungeni, sasa hivi hawatusalimii sisi Wabunge wa CCM. Hii ni chuki kubwa sana ikioteshwa katika nchi yetu inaweza ikasababisha Taifa letu hili liparaganyike. Wanafanya hivyo hata kabla hawajapata mamlaka, hivi watakapochaguliwa wao waongoze Serikali halafu sera zao ni hizo za kueneza chuki kwa wananchi, wananchi wasisalimiane, wananchi wasisali pamoja, wananchi wasiende pamoja kanisani, wasiende pamoja misikitini, wasipande mabasi pamoja, hivi itakuwaje, nchi hii itakuwa ni nchi ya aina gani na wao ndio wanatafuta kura kwa wananchi. Niliona niliseme hili ili kama huko waliko wanasikia au kama rafiki zao au watu wao au viongozi wao wanasikia wawakemee kwa sababu hilo taifa la chuki ya namna hiyo halitaweza kuendelea, tutaendelea kupata shida. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ya kwangu yalikuwa ni hayo tu, ahsante sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Constantine John Kanyasu!

MHE. CONSTANTINE J. KANYASU: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. Nami naunga mkono sehemu kubwa ya mapendekezo ya sheria hii lakini naomba tu nitoe ushauri kwenye maeneo machache.

Mheshimiwa Naibu Spika, la kwanza nilitaka Mheshimiwa Waziri wa Fedha akija atuambie, benki na taasisi nyingi zina riba kubwa sana ya mikopo, ni kodi kiasi gani ambayo Serikali inaweza kukusanya kutoka kwenye riba kubwa hizi ambazo wanatozwa wananchi na zina mchango gani? Kwa sababu naona kama hawa watu wanatengeneza faida kubwa na hatupati mapato yoyote.

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili, kwenye Muswada huu wa Sheria kifungu cha 65E mpaka 65N, yapo mapendekezo kwamba hesabu za mtu anayetafiti na ambaye yupo kwenye *full operations* zinabebana, anapoanza *operations* akija kwenye uchimbaji gharama zile zinachukuliwa zinahamishiwa huku, matokeo yake huyu mtu halipi kodi. Hapa nina mfano mzuri na kama tukiruhusu suala hili makampuni yataendelea kutokulipa kodi katika nchi hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, mfano nilikuwa Ngara kule kuna kampuni moja inaitwa *Kabanga Nickle*, kwa miaka 45 wao wanafanya utafiti na kila mwaka kuna watu pale wako kwenye *operations*, matokeo yake hizi gharama zote siku

moja akija mwekezaji zitaingizwa kwenye kampuni itakayokuja, hii kampuni haitalipa kodi milele. Kwa hiyo, nashauri gharama za utafutaji ziwe tofauti na gharama halisi wakati huu mgodi unaanza *operations* kwa ajili ya kulinda maslahi mapana ya nchi. Tunao watu katika maeneo kama Geita pale, wameshikilia maeneo wana miaka 20, hawachimbi, hawafanyi chochote kila mwaka wana-renew *licence*. Matokeo yake gharama hizi za kusimamia maeneo haya watakuja kuiwekea Serikali halafu hawatalipa kodi.

Mheshimiwa Naibu Spika, la tatu ambalo nataka kusema ni kwamba halmashauri zetu zina migogoro mingi sana kwa sababu ya wafugaji na maeneo mengi ambayo yalikuwa yanafaa kwa ajili ya kilimo ili halmashauri zikusanye kodi yanatumika kwa ajili ya mifugo lakini mifugo hii ilisamehewa kodi. Naomba kuishauri Serikali iziruhusu halmashauri zitoze kodi kwenye mifugo ili mifugo hii iwe na faida kwa halmashauri. Tunaendelea kuiona mifugo haina thamani, haina maana yoyote kwa sababu tuliisamehe kodi sisi wenyewe. Mtu ana ng'ombe 5,000 anaonekana ni masikini lakini mtu mwenye nyumba moja anakwenda kulipa kodi. Kwa hiyo, mimi sioni kama hapa kuna *proportionality*. Naomba sana Serikali ifanye mabadiliko kwenye hili. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho, napendekeza kwamba tumesamehe kodi kwenye taasisi za umma hasa hospitali na Mashirika ya Dini, tukasahau kidogo kwamba Waraka wa Elimu wa mwaka 1978 unasema elimu ni huduma. Nataka kushauri Serikali kwenye *property tax* hapa kwamba shule zingewekewa badala ya kuacha hiki kiwango kikawa kinayumbayumba, kuwaachia TRA na Halmashauri waamue wenyewe, tutafute *flat rate* kwa ajili ya shule kwa sababu hivi vyombo ambavyo vinatoa huduma, ni taasisi za huduma ili tuepuke watoto na wazazi kuja kulipia gharama hizi kwenye Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja na nakushukuru sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Jitu Soni, atafuatiwa na Mheshimiwa Mohamed Mchengerwa.

MHE. JITU V. SONI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Kwanza nitoe pongezi kwa Serikali kwa kuja na bajeti nzuri, lakini pia nitoe pongezi kwa mfumo mpya huu wa kutaka TRA ndiyo iwe inakusanya mapato yote ya kodi na yasiyo ya kodi. Muhimu pale nitaomba kile Kitengo cha Elimu na Utafiti kiborishwe kule TRA pamoja na Wizarani. Hili liwe endelevu, lisiwe jambo la zimamoto na la muda mfupi, yale mambo ambayo tunataka yafanyike basi, iwe ni kazi ambayo itafanyika mwaka mzima, iwe ni idara kamili ambayo itafanya kazi mwaka mzima. Kuna mengi ambayo wanaweza wakafanya, Kitengo cha Elimu kiendeleo kutoa elimu kwa Watanzania kuhusu faida za kulipa kodi na hizo kodi zinafanya kazi gani.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia Kitengo cha Utafiti kiangalie biashara mbalimbali kama ni Sekta ya Kilimo, Sekta ya Viwanda na kadhalika ili wakifanya utafiti, wakijua gharama za uzalishaji, kodi na tozo mbalimbali, wanaweza kuishauri Serikali. Hii ni kwa sababu kila mmoja anayetoza anaona ya kwake ni hiyo moja tu, lakini ukizikusanya kwa ujumla zile kodi, tozo na gharama za uzalishaji, ndiyo maana tunakuwa hatuwezi kushindana katika soko. Kwa hiyo, kitengo hicho kikiboreshwa Wizara ya Fedha, lakini pia na TRA, nina uhakika kwamba huko tunakoelekea tutapata mafanikio makubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine ambalo napenda kuzungumzia ni kwamba tuwe na *one stop center*, urahisi wa kufanya biashara, moja hii ni ya kodi lakini nyingine basi iwe katika kila wilaya au katika mkoa, ukitaka leseni, ukitaka kufanya jambo lolote, ukifika kwenye *center* moja huduma zote muhimu unaweza kupata hapo. Ifike mahali huko tunakoelekea hata kwa wananchi wa kawaida, akitaka cheti cha kuzaliwa, leseni ya kuendesha gari, akifika kwenye *center* moja anapata huduma zake zote. Ukimrahisishia mwananchi huduma zote, nina uhakika hatajali kulipa hiyo kodi yake ili tuwe na maendeleo katika nchi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, naipongeza Wizara na naomba kuna mengi ambayo bado tunapenda yafanyiwe marekebisho, lakini basi pawe na mfumo endelevu ambapo tutatoa maoni yetu na Wizara ifanyie utafiti. Lengo ni kuhakikisha kwamba, Serikali inapata kodi yake na hizo kodi tuhakikishe kwamba huko panapolengwa, basi hizo fedha ziweze kwenda na kazi yote ambayo inategemewa kufanywa iweze kufanywa vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna sekta ambazo tunazitegemea kwa mfano Sekta ya Kilimo, ningepomba basi na yenyewe pale Wizara ya Fedha pangukuwa na kitengo kabisa chenye wataalam waliobobea katika sekta hiyo ili wawe wanafanya utafiti, wawepo na wataalam katika viwanda na iwe ni *process* endelevu. Haya yote yakifanyika, nina uhakika mwakani tutafanikiwa. Vile vile wakati tunapoandaa bajeti isiwe kwamba, wafanyabiashara na wale wote ambao wanataka kuwekeza washtukie kwamba kila mwaka sera inabadilika.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo hili likiwa ni endelevu na maoni yanachukuliwa huko tunakoelekea patakuwa tunajua kabisa kwamba, mwaka huu tunategemea kodi itapanda kwenye jambo moja, mbili, tatu na kwenye jambo moja, mbili, tatu kodi itateremka, wala hatutakuwa tunashtukia au hiyo siku ya Bajeti ya Waziri inakuwa ni jambo la siri. Tuwe kama nchi zingine unajua kabisa kabla ya miezi kadhaa jambo hili litapanda, hili litashuka, kwa hiyo mtu anajipanga vizuri. Tukiweza kufika huko, nina uhakika hatutakuwa wategemezi,

ile mikopo ambayo tunahitaji tutaendelea kupata kutoka nje, lakini sehemu kubwa ya bajeti yetu itakuwa tunapata kutoka ndani ya nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, muhimu lingine katika hili la kutumia *EFD machines* tunaomba Waziri wa Fedha aelekeze *TRA* wakati wanapoanza katika maeneo waliyotoa zile mashine na wafanyabiashara wanaotaka kununua wenyewe maelekezo kamili yatolewe, wasije wakaaanza baadaye ikawa ni manyanyaso kwa wananchi. Maeneo ambako elimu imetolewa, hakuna Mtanzania anakataa kutozwa lakini isije ikawa ile ya kuviziana.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine zikitlewa mashine basi zitolewe kwa usawa, kama kuna mtaa mmoja wote wanafanya biashara moja, wote wawe na mashine, pakiwa na *fair play* nina uhakika hakuna mfanyabiashara atakataa kuwa nayo, kwani lengo ni kukusanya. Hata hivyo, haiwezi kuwa sehemu moja mtu ana mashine, wengine hawana. Lengo ni kupata kodi, lakini la muhimu Watanzania wengi wakilipa, wajue kwamba Serikali itaweza kuteremsha kodi ili kila mmoja awe *compliant*.

Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru na naunga mkono hoja. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mchengerwa, kama hayuko nafasi yake inachukuliwa na Mheshimiwa Kiteto Koshuma.

MHE. KITETO Z. KOSHUMA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii ili niweze kuendelea kutoa michango yangu katika Bunge lako Tukufu. Katika kuchangia Muswada huu wa Fedha (*Finance Bill*) naomba kutoa tu ushauri kidogo kwa Serikali kama itaweza kuzingatia. Kuna haya mapendekezo ambayo yametolewa ya kurekebisha hii kodi ya usajili wa namba binafsi kutoka milioni tano hadi milioni kumi. Naamini kabisa kwamba lengo la Serikali lilikuwa ni zuri, kwamba ina lengo la kukusanya mapato na kuyaongeza zaidi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini napata wasiwasi kidogo, kwa sababu gani napata wasiwasi. Ukiangalia wakati kodi hii ilikuwa ni milioni tano watu ambao waliweza kusajili namba zao binafsi ni wachache sana, japokuwa sina *data* kamili, lakini naamini kwamba watu walikuwa ni wachache na wanahesabika na wanafahamika. Kwa hiyo basi, utaona kwamba, sasa hivi tunaposema kwamba, tuongeze kodi hadi kufikia milioni 10 napata shida kwamba inawezekana tukapoteza hata hawa ambao tayari walikuwa wanachangia katika kupata mapato.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo basi ni ombi langu tu kwa Serikali kwamba, waiache hiyo milioni tano. Nasema hivi kwa sababu gani? Milioni tano hii itakapobaki kwa muda wa miaka mitatu kila Mtanzania ambaye

anaona kwamba kwa sababu hii ni *luxury* kwamba gari lako unaweza ukalisajili kwa bei ile ambayo imependekezwa kwa sasa hivi ya laki mbili na elfu hamsini, lakini kama umeamua kusajili kwa kutumia jina lako mimi kama Kiteto, unaponiambia nilipe milioni tano kwa miaka mitatu, naona ni nafuu.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia inawezekana watu wengi sana watakapopatiwa elimu au matangazo yatakapokuwa yakipelekwa kwenye vyombo vya habari kwa kutumia chombo chetu cha *TRA*, basi unaweza kukuta watu wengi wataendelea kuhamasika ili kuweza kusajili hizo *plate number* za binafsi, lakini tunapopeleka kuwa milioni 10, nina wasiwasi kwamba mapato haya yatafungua kwani hawa ambao tayari walikuwa wamekwisha kujiandikisha, baada ya miaka mitatu kwisha wataamua kuachana na hilo suala na hapo Serikali itapoteza mapato yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba pia kuchangia suala la kodi ya usajili wa pikipiki. Tunafahamu kabisa kwamba suala la pikipiki limesaidia vijana wengi kujipatia ajira. Wako watu wengi ambao wanajiweza wananunua pikipiki nyingi na kuwapatia vijana wetu kwa njia ya mikopo, hawa vijana wanakuwa wanalipa kidogo kidogo na hatimaye kuweza kuzimiliki hizo pikipiki. Kwa maana hiyo kodi ambayo sasa inapendekezwa kuongezwa kodi ya usajili kutoka 45,000 hadi 95,000, napata wasiwasi kwamba hawa bodaboda tutakuwa tumewaondolea hizo ajira. Kwa sababu atakapotokea mfanyabiashara mkubwa ananunua pikipiki anataka kuwapatia hawa vijana ili waweze kufanyia biashara na kulipa kidogo kidogo, wanatakiwa kwenda kuisajili, kwa hiyo bei ya kodi ya sh. 95,000, ina maana hawa vijana watakaposhindwa, Serikali itapoteza mapato katika eneo hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo naomba niishauri Serikali iweze pia kuendelea kulitazama suala hili, kama nia yetu ni kuendelea kukusanya mapato lakini bila kuwaathiri hawa vijana kwa kuwanyima ajira, basi naishauri Serikali ifuate ushauri ambao umetolewa na Kamati ya Bajeti kwamba kuiacha kodi ile kuwa hiyo hiyo sh. 45,000. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa siku ya leo kwa sababu ya swaumu, naomba niishie hapo na naunga mkono hoja. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Jacqueline Msongozi Ngonyani.

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ili na mimi niweze kuchangia Muswada wa Sheria ya Fedha 2016. Nimefurahi sana baada ya Serikali kuona umuhimu wa kukusanya kodi ya majengo na kutokuziachia Halmashauri zetu ziendeleo kukusanya. Ni wazi kwamba hata wenzangu watakuwa ni mashahidi pesa nyingi sana zilikuwa zinapotea zilizokuwa zinatakiwa kukusanywa kwenye majengo hasa zilipokuwa

zinakusanywa na Halmashauri, kwa sababu Halmashauri zetu zilikuwa zinatumia utaratibu wa kuweka wazabuni ambao wanakusanya pesa. Kimsingi wazabuni ndiyo walikuwa wananufaika na kuziacha Halmashauri zetu zikiwa mbavu za mbwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niseme kidogo kwenye eneo hili kwa maana ya maboresho, ukiangalia katika marekebisho haya namna ambavyo nimeona kwenye ukurasa wa nne, kipengele cha sita imeeleza bayana kwamba TRA ndiyo itakayokwenda kukusanya hizi pesa. Pesa hizi zitakapokuwa zimewekwa kwenye Mfuko Maalum mwisho wa siku zitarudishwa kama zilivyo kwenye miji yetu kama ilivyokuwa imeanishwa au kwenye Halmashauri zetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwenye eneo hili naomba niseme yafuatayo:-

Ukiangalia katika miji mikubwa mfano Mji wa Dar es Salaam, ni mji ambao unakua kwa kutegemea michango ya kodi za maendeleo kutoka katika Mikoa mbalimbali ya Pembezoni. Mikoa ya pembezoni ni watu ambao wanakusanya kodi kupitia aidha kilimo, wengine kwa shughuli nyinginezo. Kwa Mkoa wetu wa Ruvuma, wakulima wa korosho, tumbaku pamoja na mahindi ndiyo ambao wamekuwa wakichangia hata ikafikia Mkoa wa Dar es Salaam sasa unaweza kuwa na miundombinu mizuri. Kwa mfano tunajenga *fly over*, lakini pia tumejenga daraja lile la Kigamboni pamoja na barabara zilizopo katika Mkoa wa Dar es Salaam na miradi mingine yote mikubwa inajengwa pale kwa sababu ule ndiyo Mji Mkuu wa Tanzania, kwa hiyo, lazima uwe na sura nzuri ambayo inavutia wawekezaji kwenda kuwekeza katika Jiji la Dar es Salaam.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo kodi hizi zinazokusanywa kutoka katika maeneo mbalimbali kwenye mikoa yetu ndiyo zinawezesha Jiji la Dar es Salaam kupata wawekezaji wengi na kuonekana kwamba, Halmashauri za Jiji la Dar es Salaam ndiyo zitakusanya pesa nyingi sana kwenye maeneo haya ya kodi ya majengo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kukusanya pesa hizo wao wataendelea kustawi, Halmashauri zao zitaendelea kustawi, wakati Halmashauri zingine za pembezoni zitakuwa zinasinyaa kwa sababu zenyewe chanzo chao cha mapato kinategemea hasa kilimo na miundombinu yake bado haijawa wezeshi ili kuwezesha aidha kuweka viwanda, aidha kuvutia wawekezaji wa aina mbalimbali kuja kuwekeza kwenye maeneo hayo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, niombe sasa Serikali ifanye yafuatayo kwa maana ya ushauri wangu. Nadhani kwamba baada ya TRA kukusanya pesa na zikawekwa kwenye Mfuko, basi pesa zile zikagawiwe sawa kwa sawa kwenye Halmashauri mbalimbali katika nchi yetu, ili kuziwezesha Halmashauri nyinginezo ambazo zina hali duni, ziweze na zenyewe kuchipua, ziweze kufikia

hatua ambayo itawavutia wawekezaji kwenda kuwekeza kwenye maeneo yao, kwa sababu tayari wataweza kutengeneza miundombinu ambayo itakuwa wezeshi na miundombinu ambayo itakuwa ni kivutio kwa wawekezaji. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nisisitize sana kwenye eneo hili, ukizingatia katika Wilaya yangu ya Tunduru, wamekuwa wakizalisha na pato kubwa sana linatokana na zao la tumbaku, halikadhalika Namtumbo wamekuwa wakizalisha tumbaku, wanapata pato kubwa sana ambayo inawezesha katika Serikali hii, lakini pia hata wenzetu wanaolima mahindi Songea Mjini, Songea Vijijini nao pia wamezalisha sana kupelekea hili pato kuendelea kukua na kuendesha mikoa mingine. Halikadhalika...

NAIBU SPIKA: Muda wako umekwisha Mheshimiwa...

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI: Nakushukuru sana Mheshimiwa Naibu Spika, haya yakizingatiwa itapendeza sana. Naunga mkono hoja. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante. Tutamalizia na Mheshimiwa Stanslaus Nyongo.

MHE. STANSLAUS H. NYONGO: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi. Kwanza kabisa napenda kupendekeza marekebisho kidogo, Mheshimiwa Waziri ameeleza katika Hotuba yake na kwenye sheria ipo kwamba wasiotumia mashine ya EFD, wasiotoa risiti, watanyang'anywa leseni kwa muda wa miaka miwili.

Mheshimiwa Naibu Spika, ningependa hiyo iondolewe mtu atakayepatikana na tatizo hili, basi bora apigwe *penalty* kubwa kuliko kunyangw'anywa leseni kwa miaka miwili. Kwa sababu ukimnyang'anya leseni kwa miaka miwili ni kwamba, hatalipa tena ushuru kwa miaka miwili, ina maana unamwondoa kwenye biashara. haina maana yoyote kumnyang'anya leseni kwa miaka miwili. Bora mtu achajiwe *penalty* kubwa kama ilikuwa ni 25 percent iende kwenye 50 percent kwa maana ya kwamba ajifunze na bado kwa upande wa Serikali inakuwa ni kipato. Hiyo moja. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la pili, kuna hii migodi kwa mfano kampuni ya ACACIA, tulikuwa tunafahamu kwamba kampuni ya ACACIA itaanza kulipa kodi mwakani, tunachoshangaa Kamati imekuja na ripoti kusema kwamba itaanza kulipa kodi mwaka 2019, kwa nini wamesogeza mbele? Hawa watu ni wawekezaji wanamigodi mikubwa mitatu na migodi hii ni mikubwa kiasi kwamba tukiitumia katika kukusanya kodi, tutapata mapato makubwa Serikalini.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunaomba hii *tax holiday* ifuatwe kama ilivyokuwa mwanzo. Tunashangaa kwa nini *tax holiday* imekuwa *extended*? Ni rushwa au ni nini? Kwa nini Waziri wanapendekeza ku-*extend* muda wa kuwatoza ushuru hawa watu? Hawa ni wawekezaji na wanawekeza kwa faida, ndiyo maana wako hapa, ni lazima walipe *tax*, kuna mamilioni na mabilioni ya pesa ambayo wanatakiwa wayalipe.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine ni suala la hawa hawa wawekezaji kwenye migodi mikubwa. Hawa ACACIA na migodi mingine wanapata *tax exemption* kubwa. Kuna zaidi ya bilioni 60 wanapewa *tax exemption*, tunaomba wachajiwe, waondolewe hiyo *exemption* kwa sababu bado makampuni haya yanafanya kazi kwa faida kubwa na ndiyo maana wanawekeza hapa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine la mwisho sitaki kuongea muda mrefu, ni suala la kufanya *reallocation* ya pesa. *Mandate* aliyopewa Waziri wa Fedha pamoja na Rais, tukae tuangalie upya, kufanya *reallocation* ya pesa ni kuondoa umaana wa Bunge lako. Tunakaa hapa tunapitisha bajeti, tunakaa muda mrefu, tunafanya *allocation* ya pesa, lakini unapompa *mandate* Waziri bila ku-*consult* Bunge ku-*reallocate* pesa, ni tatizo kubwa na ndiyo maana maendeleo hayaendi yanavyostahili. Kwa sababu tunaweka hapa *allocation* ya pesa kwa maana ya kuleta maendeleo, lakini kama kuna mtu mmoja anaweza akafanya *reallocation*, which means Bunge hili linakaa *for nothing*.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunaomba Bunge liheshimike, pesa zinazokuwa *allocated* kwenye Bunge ziheshimike, pesa za maendeleo ziende, pesa zifanye kazi iliyokuwa imekusudiwa na Bunge. Tunapotaka kufanya *reallocation* ya mamilioni ya walipa kodi, tunaomba Bunge likae lipitisha, liangalie umuhimu wa hiyo *reallocation* na Bunge liweze kupeleka hizo pesa.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni hayo tu nashukuru kwa kunipa nafasi na ahsante sana kwa kunisikiliza. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge kwa upande wa wachangiaji tutaishia hapo.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri mtoa hoja kabla hatujaendelea na hatua nyingine.

WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Naibu Spika, dakika ngapi

NAIBU SPIKA: Dakika 20.

WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza napenda kutoa shukurani sana kwako kwa kuendesha vizuri majadiliano kuhusu Muswada wa Sheria ya Fedha, kwa mwaka 2016/2017 na pia nimpongeze sana Mwenyekiti wa Kamati ya Bajeti, Mheshimiwa Hawa Abdulrahman Ghasia, kwa jinsi alivyoendesha vikao vya Kamati ya Bajeti kujadili Muswada huu kwa umahiri.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda pia niwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Bajeti kwa maoni na ushauri ambao waliutoa. Napenda pia nitambue michango ambayo imetolewa na Waheshimiwa Wabunge, baadhi wamechangia kwa kuzungumza na wengine kwa maandishi. Naahidi kwamba Serikali itafanyia kazi ushauri na mawazo mazuri ambayo tumepata.

Mheshimiwa Naibu Spika, tumepata hoja nyingi ambazo zilitolewa na Kamati ya Bajeti na Waheshimiwa Wabunge ambazo ningependa kuzitolea ufafanuzi. Hoja moja ilikuwa ni ile ya mapendekezo ya Serikali kuyalazimisha Makampuni ya Simu kujisajili na kuza hisa zao kwa Watanzania na kuweka adhabu ya kufutiwa leseni kwa kampuni ambazo zitakiuka utaratibu huu. Ilidaiwa kwamba hii ni sawa tu na kutaifisha.

Mheshimiwa Naibu Spika, ningependa kulitaarifu Bunge lako kwamba sharti kwa kampuni za simu kuza hisa kwa wananchi kupitia soko la hisa, kwa kweli siyo jambo jipya na mwaka 2010 Bunge lako lilitunga sharia ya *Electronic and Postal Communication Act*, ambayo kupitia kanuni zake iliweka sharti kwa kampuni husika kuza hisa zao kwa wananchi kupitia soko la hisa ndani ya kipindi cha mwaka mmoja. Hata hivyo, haikuweza kutekelezeka kutokana na mapungufu ya hiyo sheria. Kwa hiyo, mapendekezo ninayowasilisha hivi sasa kupitia huu Muswada wa Sheria yana lengo la kufanya marekebisho kwenye kifungu cha 26 ili kuondoa upungufu huo na kuiwezesha Serikali kutimiza azma iliyokusudiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia ile hoja iliyojitokeza kwamba adhabu ya kufutiwa leseni kwa makampuni zitakiuka utaratibu huu, kwamba ni sawa na utaifishaji. Sisi tunadhani kwamba siyo sahihi kwa kuwa kisheria utaifishaji unahusisha Serikali kuchukua mali ya watu au kampuni na kuifanya iwe mali yake. Adhabu ambayo inapendekezwa chini ya sheria hii ni kuifutia leseni kampuni kwa kutimiza mashari ya leseni na hii itahusisha kuchukuliwa kwa mali za kampuni inayohusika.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, tunaamini kwamba kama kampuni zitakuwa ni aminifu, zitaweza kutekeleza suala hili ndani ya kipindi cha miezi sita, kama tunavyoliomba Bunge lako na tunaomba Waheshimiwa Wabunge, waiunge mkono Serikali kwenye pendekezo hili. Tunaamini ni njia ambayo

itaisaidia Serikali kujua mapato halisi ya haya makampuni na kuwezesha na wao wachangie mapato ya Serikali kwa kutozwa kodi stahiki.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa na hoja nyingine kwamba kuna kampuni nyingine za mawasiliano kama *Vodacom* na *Airtel* ambazo tayari zinamilikiwa na Watanzania, na hivyo ukiweka masharti kwamba kampuni hizo ziuze hisa zao kwa wananchi ni sawa na kuzilazimisha kuuza hisa mara mbili kwa Watanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, hizi hisa zinazosemekana ziliuzwa kwa wananchi na kampuni hizi, ziliuzwa kwa watu binafsi, ikijumuishwa watu wa nje ya Tanzania na siyo kwa wananchi. Hii ni kinyume kabisa na masharti ya sheria ya *Electronic and Postal Communication Act* pamoja na Sheria ya *Capital Market and Securities Act* ambazo zinaweka utaratibu wa namna ya kuuza hisa kupitia soko la hisa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo napenda niwatoe wasiwasi Wabunge wanaodhani kwamba soko la hisa halitakuwa na uwezo wa kuhimili hisa za kampuni hizi endapo zitauzwa sokoni, napenda nilihakikishie Bunge lako kwamba *Dar es Salaam Stock Exchange* ina uwezo mkubwa wa kuhimili kuuzwa kwa hisa za kiwango chochote, ambapo ni mfano mzuri na wameweza kuhimili uuzaji wa hisa wa kampuni kubwa kama *TBL* na *TCC*.

Mheshimiwa Naibu Spika, hoja nyingine ambayo ningependa kuisema ni mapendekezo ya marekebisho ya Sheria ya Leseni za Biashara yaondolewe kwenye Muswada kwa kuwa hayakuwepo kwenye Muswada wa awali. Serikali imetafakari ushauri huu na kupitia jedwali la marekebisho, tumeondoa mapendekezo ya marekebisho ya Sheria ya Leseni za Biashara, Sura 208 ndani ya Muswada wa Sheria ya Fedha wa mwaka 2016. Aidha, Sheria ya Utawala wa Kodi imefanyiwa marekebisho ili kuhuisha dhana iliyokusudiwa kwenye marekebisho yaliyokuwa yamebainishwa kwenye Sheria ya Leseni ya Biashara, Sura 208.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa na hoja Serikali isiongeze ada ya usajili wa pikipiki na usajili wa namba binafsi. Serikali imefanya mabadiliko ya kiwango cha kodi ya usajili wa pikipiki kutoka sh. 45,000/= mpaka 95,000/=. Kiwango hiki kinalipwa mara moja tu wakati mtu anaandikisha pikipiki yake kwa mara ya kwanza. Ada hizi ni njia moja ya kuhakikisha waendesha pikipiki nao wanachangia kuiendesha Serikali yao, tunatambua umuhimu wa pikipiki ndiyo maana zimesamehewa kulipa ada ya leseni ya kila mwaka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Sheria ya Uandikishaji na Uhamasishaji wa Magari, Sura 124; usajili magari unafanyika kwa kutumia namba *T* ikifuatiwa na tarakimu tatu na herufi tatu za alfabeti. Namba hii ni ya kipekee kwa Tanzania

na ni kitambulisho cha kutosha kwa nchi ambako gari limesajiliwa na usajili huu unafanyika mara moja tu kwa kipindi cha uhai wote wa gari. Hata hivyo sheria hii imetoa nafasi kwa watu wenye mahitaji binafsi, ambapo inapendekezwa kulipia shilingi milioni 10, kutoka shilingi milioni tano za sasa.

Mheshimiwa Naibu Spika, mfumo huu unaweza kutumia jina la mhusika au kitambulisho kingine. Kwa kuwa mfumo huu ni maalum, mtu anayejisajili kwa utaratibu huu hulipia tofauti na usajili wa kawaida na usajili wao huwa ni wa miaka mitatu tu. Kwa hiyo, usajili wa magari siyo kwa ajili ya mapato tu, lakini pia udhibiti na usalama na kiwango kinachotumika kwa ajili ya usajili maalum kinapaswa kiwe kikubwa cha kutosha ili pasiwe na uwezekano wowote wa utaratibu huu kuchukua nafasi ya mfumo mkuu, kwani kiusalama namba maalum ni dhaidu kidogo kudhibiti. Kwa hiyo, wale wanaotaka kutumia mfumo huo wanapaswa kulipia gharama zinazoendana na manufaa, yaani *satisfaction* wanayoipata kwa kuutumia.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa na hoja kwamba, Serikali ibadili madaraja yanayotumika katika kupanga kodi ya mapato *tax bands*. Serikali inapokea pendekezo hili na italifanyia kazi ili kuangalia namna bora zaidi ya kulishughulikia bila kuathiri utekelezaji wa hii bajeti.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa na hoja nyingine kwamba Serikali itoze asilimia sifuri huduma zinazotolewa kwenye mizigo inayopita nchini. Marekebisho katika kifungu cha 100 cha Muswada wa Fedha kwa huduma zinazotolewa kwenye mizigo inayopita nchini kwetu, unatolewa na kutumiwa ndani ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Hivyo kutoza kodi ya VAT ya asilimia 18 ni sahihi na sheria ya VAT ya mwaka 2014, inatoza VAT ya asilimia sifuri kwa bidhaa na huduma zinazouzwa nje ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania zinapotolewa na mawakala waliosajiliwa kwenye mfumo wa VAT.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa na hoja ya utekelezaji wa ukusanyaji wa kodi ya majengo, utakwenda kinyume cha sera ya ugatuaji wa madaraka, *D by D*. Sera tajwa haijavunjwa kwa sababu mapendekezo yanalenga kuboresha ukusanyaji, vyanzo halisi vya mapato vya Serikali za Mitaa bado vinabaki kuwa kama vilivyo, kwa ajili ya manufaa ya Serikali za Mitaa. Kinachofanyika katika mapendekezo niliyowasilisha, ni kuongeza tija ili maendeleo ya Halmashauri zetu yafanyike kwa uwazi zaidi na mapato yake kuongezeka ili kuleta ufanisi kwa kutumia njia za kisasa za ukusanyaji wa mapato. Tunaishukuru Kamati kwa kuunga mkono jitihada hizi za Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa na hoja pia ya kuondoa kodi ya VAT katika mafuta ya alizeti yanayozalishwa ndani ili kuchochea uzalishaji na kuwezesha mafuta yanayozalishwa ndani kuwa na bei ya kiushindani dhidi ya mafuta ya mawese ambayo bei yake inaendelea kushuka katika soko la dunia.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na nia njema ya Serikali kulinda viwanda vya ndani, uamuzi wa kusamehe VAT kwenye viwanda vya kutengeneza mafuta ya alizeti na kutoza mafuta ya kula yanayoingia nchini; utakinzana na misingi ya kutoza kodi hiyo. Maana VAT siyo kodi ya wazalishaji, bali ni kodi ya mlaji, kwa hiyo VAT haipaswi kubagua bidhaa ya aina moja kwa kuwa mlaji ni yule yule na pia italetu ugumu katika usimamizi. Aidha, hatua imechukuliwa ya kutoza mafuta ghafi ushuru wa asilimia 10 badala ya sifuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa na hoja ya kupunguza msamaha wa ushuru wa forodha kwenye Sukari ya Viwandani hatua kwa hatua ambapo mwaka 2016; kiwango kitakuwa asilimia 85; 2017/2018 asilimia 80 na 2018/2019 asilimia 75.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imeamua kusitisha utekelezaji wa hatua hii hadi mwaka wa fedha 2017/2018; kwa kuwa ingekuwa ni nchi pekee ambayo ingetekeleza maamuzi haya na hivyo itatoza asilimia 10 kama ilivyo sasa. Hata hivyo, Serikali itaendelea kuwataka watumiaji wa sukari hii kuendelea kulipia kodi asilimia 25 kwanza na kurejeshewa asilimia 15 baada ya kukagua na kuthibitisha uhalali wa matumizi hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa na hoja kuhusu kupunguza kodi ya zuio ambayo inatozwa kwenye huduma zinazotolewa na makampuni ya hapa nchini. Sheria ya Kodi ya Mapato imeweka kodi ya zuio ya asilimia 15 kwenye malipo yanayolipwa kwa makampuni ya nje kwa ajili ya huduma zinazotolewa hapa nchini. Kwa taratibu ya kodi ya mapato, kodi ya zuio ni kodi ya awali yaani *advance corporate tax* ambayo inatakiwa kupunguzwa kwenye kodi ya mwaka.

Mheshimiwa Naibu Spika, mtoa huduma wa nje ya nchi anayekatwa kodi hii wanapunguza kiasi cha kodi kinachokatwa kwenye malipo yatokanayo na huduma; kwenye kodi ya makampuni husika anapokadiria kodi nchini mwake na kiasi cha kodi kinachowekwa kinalinda wigo wetu wa kodi na kuhamasisha matumizi ya huduma zinazotolewa kwa huduma za ndani.

Mheshimiwa Naibu Spika, kumekuwa na hoja ya kupunguza adhabu inayopendekezwa kumtoa mtu anayeshindwa kudai risiti au kutunza risiti ya *EFD*. Adhabu inayopendekezwa ni kuanzia shilingi 30,000/= hadi shilingi 150,000/= au kifungo kisichozidi miezi sita. Hatua hii inalenga kuweka wajibu wa mnunuzi kudai risiti ili kuweka mkazo katika mfumo mzima wa kuweka kumbukumbu za biashara. Kifungu hiki kinaipa mamlaka Mahakama kutoza faini kati ya sh. 30,000/= hadi sh. 150,000/= kwa kuzingatia kiasi cha manunuzi. Kwa kutoa wigo huo wa adhabu Mahakama itatoa adhabu kwa kuzingatia kiasi cha manunuzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, palikuwa pia na hoja ya Serikali Kuu kutoza *hotel levy* na kutoa unafuu wa ushuru wa bidhaa kwenye shayiri ioteshwayo na inayolimwa hapa nchini. Serikali itayafanyia kazi mapendekezo haya tunavyokwenda mbele, kwa sababu yatakuwa yana *impact* kwenye mapendekezo ya mapato.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa na mapendekezo kwamba, kwenye Ibara ya 71(b)(1) kusamehe kodi ya majengo yanayotumika kwenye shughuli za kilimo. Sheria tayari inasamehe kodi ya majengo yanayotumika kwa ajili ya nyumba za ibada na kulelea watoto.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niwasilishe majibu ya hoja zote ambazo tulizipokea kwa maandishi. Naomba tu nihitimishe kwa kusema Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2016 ni sehemu ya Bajeti ya Serikali niliyowasilisha mbele ya Bunge lako tarehe 8 Juni na umuhimu wake ni kuwa Muswada huu ndiyo utatuwezesha utekelezaji wa kisheria wa bajeti ambayo ilipitishwa na Bunge 20 Juni. Ili Serikali iweze kutekeleza ahadi zake katika Ilani ya Uchaguzi ya CCM, tunaomba Bunge lipitisha Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile ili Serikali iweze kutatua kero zinazowakabili wananchi wetu hasa huduma za maji, elimu, afya na barabara tutahitaji fedha; na Muswada huu ndio unaidhinisha kisheria kodi na tozo na hatua mbalimbali za kiutawala za kukusanya mapato ya shilingi trilioni 29.5. Pia itatuwezesha kusimamia utekelezaji wa kauli mbiu ya kuongeza uzalishaji viwandani na kupanua fursa za ajira, lazima tukusanye mapato na nyenzo ya kufanya hivyo ni Waheshimiwa Wabunge kupitisha Muswada wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, uamuzi wa kujenga Tanzania mpya, unahitaji hatua za kijasiri katika ukusanyaji wa mapato ya Serikali na Muswada huu umetafsiri hatua hizo kisheria.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya maelezo hayo, nawaomba Waheshimiwa Wabunge, mridhie Muswada huu ili upite na kuiwezesha Serikali iingie kazini kukusanya mapato kwa ajili ya kuwahudumia Watanzania na kutekeleza bajeti hii ya kihistoria katika Taifa letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya maelezo hayo, naomba kutoa hoja.
(Makofi)

WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa hoja imeungwa mkono, nitawahoji baadaye. Katibu.

NDG. ZAINAB ISSA – KATIBU MEZANI: Kamati ya Bunge Zima.

NAIBU SPIKA: Kamati ya Bunge zima.

KAMATI YA BUNGE ZIMA

MWENYEKITI: Waheshimiwa tukae. Katibu!

NDG. ZAINAB ISSA – KATIBU MEZANI:

Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2016 (The Finance Bill, 2016)

Ibara ya 1

MWENYEKITI: Waheshimiwa tuwe tunaitikia.

Ibara ya 2

Ibara ya 3

Ibara ya 4

*(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)*

NDG. ZAINABU ISSA – KATIBU MEZANI: Sehemu ya Tatu ya Muswada imefutwa na Serikali.

Ibara ya 9

MWENYEKITI: Mheshimiwa Hussein Bashe.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi, nime-submit mapendekezo na nitaomba Waheshimiwa Wabunge, waniunge mkono. Katika kipengele hiki Serikali imeleta marekebisho kwenye *Electronic and Postal Communication Act* kwa ku-delete original section 26. Hoja yangu ni moja tu, kwanza ieleweke sipingani na dhana nzima ya kufanya empowerment kwa Watanzania na empowerment kwa Watanzania ni jambo jema, lakini tufanye empowerment kwa Watanzania bila ku-disturb fundamental principles ambazo tumezijinga kwa zaidi ya miaka 20.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali imeleta pendekezo na tulivyokuwa kwenye Kamati ya Bajeti nilishauri. Serikali imeleta pendekezo la kutaka *mobile phone companies* zilazimishwe kwenda kwenye Dar es Salaam *Stock Exchange by force*. Wametoa muda usiozidi kipindi cha miezi sita kwamba makampuni haya yawe yamesajiliwa kwenye *Stock Exchange*. Serikali katika marekebisho yake imesema kwamba, ambaye hata-comply ataadhibiwa kwa kuondolewa leseni ya kufanya biashara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa mimi hoja yangu ni moja, mapendekezo niliyoyaleta katika marekebisho ya kifungu hiki cha 26 nimesema *listing* ya kampuni iwe ni 35% na sio 25% kama Serikali ilivyotaka. Hii ni kutokana na *investment law* yetu tuliyonayo huko nyuma, kwamba asilimia 35 ya *share* ziwe *owned* na *locals*, lakini vile vile isiwe *owned* na mtu mmoja ziwe *owned* na Watanzania wengi kupitia Dar es Salaam *Stock Exchange*, lakini tu-provide time, kwa nini? Kwa sababu soko letu kwa kipindi cha miaka 20, *free float* ya soko ya Dar es Salaam *Stock Exchange* ni 3.7 trillion tu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii tukipeleka hizi kampuni zote tukazilazimisha ndani ya miezi sita ziwe zimesajili tafsiri yake ni moja; kwanza uwezo wa soko ku-absorb ni mdogo na huo ni ukweli. Pili, hatuna utaratibu wa kuzuia watu wa nje kununua hizi *share*, kwa sababu Sheria ya Soko haizuii mtu wa nje ya Tanzania kununua *share* zilizokuwa *listed* kwenye soko la Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la tatu, mchakato wa kufanya *listing* na wewe ni Mwanasheria na Wanasheria wanafahamu wamo hapa ndani na AG ni Mwanasheria, haiwezekani ndani ya miezi sita *listing* ikafanyika, muda ni mrefu, ni jambo ambalo sio *practical* kwa upande wa biashara, kuandaa *prospectus* na kila kitu haiwezekani. Hata hivyo, Sheria ya DSE inasema na ningetahadharisha Bunge hili tusije kufanya makosa waliyofanya Kenya, wamejikuta siku ya mwisho aliyekwenda kusajili ni Safaricom na zilizosajiliwa pale ni *shares* za Serikali peke yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mwendo huu; muda umekwisha?

MWENYEKITI: Ndiyo Mheshimiwa Bashe muda wako umekwisha.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Naibu Spika, hapana, kengele ya kwanza hiyo.

MWENYEKITI: Ni moja tu inagongwa Mheshimiwa.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nimalizie.

MWENYEKITI: Sekunde tano.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Ningeiomba Serikali tufanye *amendment* kama ambavyo nime-*submit* kwamba kampuni ziende *through incentive* na tu-*provide a span of time* kwa kipindi angalau cha miaka mitatu au mitano ili hawa waweze kusajiliwa. Bila ya hivyo nitahadharishe Serikali tuna-*attract* kwenda kwenye *International Tribunal* kwa kulazimisha *private* kusajili *shares* zao katika Soko la Dar es Salaam. Ahsante.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Waheshimiwa Wabunge waniunge mkono. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Bashe. Mheshimiwa Waziri! Mheshimiwa AG nadhani anataka kuongea, Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kama unavyoona Muswada huu tunafanya mabadiliko kwenye ibara ya 10, hata *definition* ya *local shareholder* kwenye ile sheria yenyewe ili kutoa tafsiri ya kuleta sasa sharti kwamba, hizo hisa zinazokuwa *traded* katika Soko la Hisa la Dar es Salaam zimilikiwe na Watanzania. Hilo la kwanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini la pili, huo utaratibu wa miaka mitatu anaouzungumza Mheshimiwa Bashe kwamba huo ndio unaoweza kutosha ili hizi kampuni ziwe na sifa ya kuweza kusajiliwa na kufanya biashara ya hisa zao katika Soko la Dar es Salaam. Moja, kwanza hazipo hata katika sheria yenyewe, ni taratibu tu za kanuni zilizo kwenye Dar es Salaam *Stock Exchange* yenyewe na kanuni zinazotungwa, kwa hiyo, zinaweza kurekebishwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la tatu ni kwamba, makampuni haya yenyewe tayari yalikuwa yameshakubaliana na Serikali kupitia *Government Notice* Namba 319 ya mwezi Agosti, 2015. Hata hivyo, walikuwa wana-*offer* asilimia 20 ni ya hisa zao. Sasa sheria ile ya *Capital Market and Securities* hii ya dhamana za hisa zile yenyewe sharti lake la chini ni asilimia 25 na ndiyo viwango ambavyo viliwekwa na Shirika la Kimataifa linalisomamia hizi Dhamana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, ndiyo maana sisi tunaipeleka sasa hii kwenye asilimia 25 badala ya 20 waliyokuwa wamekubali makampuni na wali-*negotiate* na Mheshimiwa Waziri walijadiliana wakakubaliana ikaja kwenye hii asilimia 20. Hata hivyo, asilimia 20 waliyokubaliana na Mheshimiwa Waziri, ni kinyume na masharti na Sheria ya *Capital Market and Securities*, lakini pia ni kinyume na masharti na Shirika hili linaloitwa *International Organization of Securities Commission* ambayo Tanzania ni wanachama.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo tukienda chini ya pale, moja, tutakuwa tunakiuka sifa za hili shirika lenyewe, viwango vile ambavyo vinawekwa

kutambuliwa kwamba, ili shirika lenyewe la *Stock Exchange Market* iwe na heshima ya kutambulika, lazima izingatie masharti yale ambayo ndiyo yanatambuliwa na shirika hili linalosimamia masuala ya dhamana la Kimataifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba Mheshimiwa Bashe alielewe hili. Hili la kosa sasa, kwamba wanalazimishwa kuwekwa kwenye kosa ambalo halikuwepo, ukisoma kile kifungu cha 21, *material breach* ipo, kifungu cha 21 cha hii sheria inayoitwa *The Electronic and Postal Communications Act* kilikuwepo, wameorodhesha pale. Pia ukisoma kifungu cha 22 kinatambua mtu anayekiuka masharti hayo ambayo yanaelezwa pale, atakuwa ana-*commit material breach*. Kifungu cha 22 cha hii sheria kinasema vizuri kabisa, labda nisome hapa kama italazimika. Kwa hiyo, hiki siyo kitu kipya ila ambacho naomba kulihakikishia Bunge lako Tukufu ni kwamba, hili Soko la Hisa na Dhamana la Dar es Salaam na mamlaka yenyewe ya *Capital Market And Securities Authority* wamejiandaa na kwa utaratibu walionao wana utaratibu pia hata kuwasaidia na ni jukumu la sheria lenyewe kuwasaidia hawa watu wafike kule.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, upo utaratibu, ambacho naweza kusema kwa ufupi ni kwamba, upo utaratibu wa kimfumo wa kisheria wa kuwawezesha moja hawa ambao wanazalisha kwa faida waweze kusajiliwa. Pili, wale ambao hawajaweza kuzalisha kwa faida yaani zipo *platform* mbili, wanaweza kusajiliwa kwa hiyo *platform* nyingine ambayo hawana faida.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ambacho nashauri ni kwamba, hili ni suala ambalo tunapaswa twende nalo, kwa sababu hawa watu, kwanza, wamepewa muda siku nyingi sana, *the whole along been dilly- dallying, then at the end of the day* wakaingia makubaliano ambayo yapo *reflected* kwenye *Government Notice* ya 319 ya 2015 kwamba wapo tayari ku- *off-load shares* zao asilimia 20 *in the absence of that one* walipe, kuna kitu pale wanatakiwa kulipa. Sasa *if they are making loss, if there in position to make loss, why then have got to offer this.*

Mheshimiwa Mwenyekiti, wanasema hiyo, moja sharti lake lile wanasema ni kwa ajili ya; ngoja nisome hiki kifungu kinasema:

A holder of an individual license who doesn't comply with sub-regulation 1 above shall within one year from the effective date of this regulations, contribute to a fund as specified by the ministry an amount equivalent to 0.6% of its gross operating avenue for sector development and promotion of local ICT start-up.

Kwa hiyo, katika hali kama hii, ambacho naweza kulishauri Bunge lako Tukufu, ni kwamba mazingira yapo ya kuwezesha kwanza hata hawa

wanaotengeneza hasara wasajiliwe, wanaotengeneza faida wasajiliwe na wao wenyewe hii mamlaka imejiandaa hata ku- *absorb* hiyo *workload* iliyopo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kumshauri Mheshimiwa Bashe baada ya maelezo hayo na Waheshimiwa Wabunge, muiunge mkono hoja hii ya Serikali. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Bashe umekubaliana na hayo maelezo.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, *with due respect* kwa Mheshimiwa AG, kwanza makubaliano yaliyokuwa yamefikiwa yalifikiwa *under consideration* ya *existing law*, sheria iyokuwepo ambayo leo sasa Serikali inakuja kuifuta. Kwa sababu sheria ile *section 26* ilikuwa ina *provide consultation among minister and authority* kuweza kufikia kufanya kile ambacho Serikali ilikuwa ina *intend*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la pili, Mheshimiwa AG hajajibu hoja ya msingi, tuna *list shares* sokoni, tunazuiaje watu wa nje wasinunue *share* za *Airtel* ama *Vodacom* ama *Hallotel* zilizokuwa *listed* kwenye Soko la Dar es Salaam. *There is no law*, kwa sababu uki-*list shares*, lile ni soko na tukumbuke Waheshimiwa Wabunge *our foreign account* imeondolewa *protection*, kwa hiyo mtu yeyote aliyepo Australia au wapi *ata-trade* na atanunua, kwa hiyo tutakuwa bado hatujamsaidia Mtanzania ambaye tunadhamiria kumsaidia. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la tatu ambalo ni muhimu sana na ningeshauri Serikali ikatazama upya *best practice* duniani kote, *the only country* ambayo imepeleka sheria ya kulazimisha watu wake waende kwenye *stock exchange* ni Sri-lanka na ni sekta ya benki peke yake *under protection of the Government*, lakini kote duniani *stock exchange* zote, Serikali zinaweka *incentive*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naishauri Serikali, mnazo *mechanisms* za kuweka *incentives* kwenye *stock exchange*, *players* wote wakaenda na kwenye *mobile sector* mkononi mna *4G*, wekeni wazi, atakayeruhusiwa kutumia *4G* ni yule ambaye ame-*list*, tutampa mtu *corporate tax incentive* atakaye-*list*, tutamuadhibu ambaye haja-*list* kwa kumuadhibu kwa kodi, *every one will go to the stock exchange* bila kumlazimisha. Niitahadharishe Serikali na niwaombe Waheshimiwa Wabunge...

MWENYEKITI: Mheshimiwa muda wako umekwisha weka nukta.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Waheshimiwa Wabunge mniunge mkono hii *is not an incentive to the investment* kwa nchi yetu. Ahsante na natoa hoja.

MWENYEKITI: Serikali kuna maelezo ya ziada kabla sijawahoji Bunge. Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimelifafanua vizuri hili suala. Kwanza hii sheria yenyewe nimeisoma, Mheshimiwa Mbunge akisoma ile ibara ya 10, hiyo kuruhusu sasa Watanzania wamiliki hisa humu ndani, inajibu hiyo hoja ambayo anasema kwamba ile Sheria ya *Stock Marketing does not*; lakini sisi hapa *we are not even amending the Stock Market Law, we are amending the different laws together*, yaani tunachorekebisha hapa siyo Sheria ya *The Capital Market and Securities Act*, tunarekebisha Sheria ya *Electronic and Postal Communication Service* ambayo inasema hawa wanaomiliki hizi hisa basi wa *off-load some of them* kwa Watanzania. Hatuwezi kuwa na *double standards* kwa sababu, kifungu cha 26 unapokiangalia kile 1(b), unaona tayari hawa wenye *content service license*, Watanzania wanamiliki 51% *and that is the requirement of law. Why should we have so much double stands on this one?*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kwa kufanya hivi Mheshimiwa Waziri wa Fedha amelifafanua, hatujaingilia eneo lingine lolote la haki ya kumiliki mali yake na ukiangalia hata skimu ya ile *Government Notice* niliyosoma pale, hata makampuni yenyewe yalitambua kwamba; *I think this could be local content* na hivi vitu ni vya kawaida, hata *Organization for Economic Operation and Development*, ukisoma zile sera zao, wanatambua hivi kwamba *investors wanaotoka katika mashirika haya ya Ulaya when will go to nchi nyingine watambue umuhimu wa local content, I think this also considered* kwenye hii *Government notice*. Kwa hiyo, moja, hapa wala hakuna kutaifisha mali kwa sababu kwanza, wanauza hisa, si kama Serikali inazipora, kuna tofauti ya *nationalization* na Katiba yetu kwanza inakataza haya mambo ya kuchukua mali bila hata fidia. *In this case wanauza and they get money; this does not become the Government property.*

Mheshimiwa mwenyekiti, kwa hiyo, naomba kuwashauri Waheshimiwa Wabunge walikubali hili. *This company have been playing all around with the Government* na hatuwezi kutumia nguvu ya makampuni kushinda hii hoja ya Watanzania na Katiba yetu imeeleza *somewhere* vizuri tu, kwamba hizi mali za pamoja zitumike *in such a way* ambayo haturuhusu watu wengine kujilimbikizia mali sana kuliko watu wengine, *it's a constitution requirement.*

Mheshimiwa Naibu Spika, *the good thing* hapa ni kwamba, hatumlazimishi na ndiyo maana hata kwenye skimu za sheria nyingine kama za

petrol tume-introduce vitu vinaitwa one, local content policy, pili, corporate social responsibility. Sasa kama wangekwenda kuchangia haya wanayosema hapa ya 0.6 na wanasema hii for sector development, sector development ni nini or for ICT startups, they could doing this one, sasa wanaambiwa kwamba hiki ambacho mlishakubali asilimia 20...

MWENYEKITI: Mwanasheria Mkuu wa Serikali naomba ufupishe kidogo.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Wanaambiwa kwamba, basi hizi asilimia 20 mlizokwisha kukubali kuzi *off-load* kwenye *stock market* ziongezeke tano ili tu-meet requirement, wao wanakataaje? Kwa hiyo, naomba kushauri Waheshimiwa Wabunge waiunge mkono hii hoja. (Makofi)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge sasa nitawahoji kuhusiana na hoja ya Mheshimiwa Bashe kuhusu mapendekezo yake ambayo anataka hii sheria ambayo inabadilishwa hapa ya *The Electronic and Postal Communications Act* kwamba yaingie humu.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kukataliwa)

MWENYEKITI: Waheshimiwa tuzime *microphone*; nadhani waliosema hawaafiki wameshinda. Kwa hiyo, mapendekezo yaliyoletwa na Serikali yatabaki kama yalivyo. Katibu.

Ibara ya 10
Ibara ya 11
Ibara ya 12
Ibara ya 13

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 14

MHE. PETER J. SERUKAMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Peter Serukamba sioni *amendment* zako hapa..

MHE. PETER J. SERUKAMBA: Kwa hiyo siruhusiwi kusema?

MWENYEKITI: Ndiyo huruhusiwi.

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 15

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 16

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 17

Ibara ya 18

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 19

MWENYEKITI: Mheshimiwa Hussein Bashe. Mheshimiwa Bashe bado upo ama ume...

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Sijaelewa ni kifungu gani!

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, hivi vifungu kwa sababu tumegawiwa leo, yale marekebisho mapya tumegawiwa leo, kwa hiyo inaleta taabu kidogo. Kwenye yale tuliyogawiwa leo ukienda ukurasa wa 19, ukurasa wa 19 unaongelea mabadiliko katika sheria ya...

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Sawa *Income Tax*.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, ninakumbushwa hapa kwamba, zamani kiliitwa Kifungu cha 14, kwa hiyo, mapendekezo yako kwenye kifungu cha zamani 14 ndiyo yanaingia hapa kwenye 19.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru na hapa nadhani ni pale ambapo Serikali inataka katika *amendment* ya *section 14* ambapo Serikali imeleta pendekezo la *ku-delete paragraph (d)* ya kwenye *original sharia*. Inasema naomba ni-*quote* walichokileta "*shares and securities listed on Dar Es Salaam Stock Exchange that are owned by a resident person, or by a non-resident person who either alone or with other associate controls less than 25 percent of the controlling shares of the issuer company*". This was done

in order to impose Value Added Tax (VAT) on those shares and securities listed on the Dar es Salaam Stock Exchange, is a Capital Gain Tax”.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo nashauri tunapo-impose *Capital Gain Tax* kwenye *trading* za *share* katika soko, maana yake mimi Hussein nimenunua *share* moja ya CRDB kwa shilingi mia mbili na ninapoiuza naiuza kwa shilingi 300, ninachajiwa *Capital Gain Tax* katika ile shilingi mia. *My question is, je, nimenunua kwa mia tatu ninapopata loss who is compensating me? Hamna!*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la pili, ambalo nilitaka niliseme kwamba kuna uwezekano mkubwa wa Serikali kuweza kupata mapato kupitia *share* zinazouzwa katika soko, hapa nimependekeza kwamba, *paragraph (d) should be retained instead of deleting it.* Kwa maana ya *investment asset definition.* Badala ya kuleta kodi ya ongezeko la *Capital Gain Tax*, ningeshauri Serikali i-impose kitu kinachoitwa *Security Transactions Tax* kwenye *trade* inayofanyika pale kwenye soko la hisa na hii ni *best practice* inafanyika maeneo mengine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuweka *Capital Gain Tax* kwenye *security* zinazouzwa katika soko ni *disincentive* kwa watu kufanya biashara katika soko letu na hii haita wa-motivate watu wengine. Kwa hiyo ningeomba Serikali itafakari na iondoe pendekezo lake la kuweka *Capital Gain Tax* waangalie uwezekano wa kuweka kitu kinaitwa *Security Transaction Tax.*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Mipango!

WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, tumetafakari mapendekezo ya Mheshimiwa Bashe na tumekubaliana kwamba, tutaondoa *imposition* ya *Capital Gain Tax.* (Makofi)

(Hoja ya Mheshimiwa Hussein M. Bashe iliamuliwa na Kukubaliwa)

MWENYEKITI: Ahsante kwa hiyo tunaendelea, Mheshimiwa Dkt. Dalaly Peter Kafumu.

MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi. Kwenye Kifungu kilichokuwa cha 14 sasa hivi ni 19. Nilikuwa nimependekeza ku-*delete definition* ya *mineral operations*, lakini Serikali imekuja na mapendekezo wamebadilisha hiyo *definition* wakaiita *mining operations*, hilo ni jambo zuri sana nawashukuru. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini katika kui-define hiyo *mining operation* wamesema hivi “*mining operations means prospecting, mining or operations*

connected with prospecting or mining carried out pursuant to mineral rights granted under the mining act.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na kubadilisha *definition* bado kwa *definition* ya Sheria ya Madini ya mwaka 2010, *mining operation* maana yake, *or means operations carried out in the cause of mining. Mining* kwa *definition* sasa ambayo ni *mine*(kuchimba); *when used as a verb means internationally to mine minerals and to include any operations directly or indirectly necessary therefore; or incidental there too, including such processing of minerals as may be required to produce a sellable product and mining should be controlled accordingly.*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kwenye *definition* hiyo iliyoileta Serikali wana-include *prospecting* na shughuli za *prospecting* ambazo kwa *definition* ya Sheria ya Madini tena *prospecting operations means; operations carried out in the cause of prospecting; na prospecting* maana yake nini kwa sheria ya madini tena, *means a search for and any mineral by any means and no..*

MWENYEKITI: Mheshimiwa naomba uweke nukta nakupa sekunde mbili.

MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nasema tukipeleka hii *definition* namna hii kwanza tutawa-include *prospectors* kwenye kuwa--charge *income tax. Prospectors* wanachajiwa *capital gain tax* inapopanda, na hii imewekwa vizuri sana kwenye sheria naomba hii *definition*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana.

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nitoe tu ufafanuzi kidogo kama Mheshimiwa Kafumu alivyochangia ili niliweke jambo hili sawa. Ni kweli kabisa katika shughuli za madini zipo hatua, hatua ya kwanza mmiliki wa leseni ya utafutaji wa madini anapoomba anaomba kama kutafuta madini. Kwa utaratibu wa kawaida kabisa anapewa muda wa kutafuta kwa mujibu wa Kifungu namba 31 cha Sheria ya Madini ya 2010 kwa miaka 9, sasa akimaliza ile miaka tisa anaweza sasa kuomba *mining operations*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kwa tafsiri zile *prospecting* ni kutafuta na *mining* ni kuchimba, lakini kwa *purpose* ya sheria ya *Income Tax* maana yake sheria zina *definition* yake kila sheria. Kwa *purpose* ya *income tax* sheria inasema kwamba, kwa lengo hili hata *prospecting, mining* na shughuli nyingine zina *income*, hilo la kwanza nataka kuliweka vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la pili, kifungu cha tisa cha Sheria ya Madini 2010 kinasema hiyo leseni ya kutafuta madini kuna wakati mmiliki wa leseni hiyo anaweza akaamua kuiuza hata kabla hajaingia kwenye uchimbaji

na anapata *gain*. Sasa ni wakati ule sasa analipa *capital gain* kama *property asset*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunataka kuliweka hili vizuri ili kwa Waheshimiwa Wabunge walielewe vizuri, kwa *purpose* ya sheria hii *definition* hiyo inakatwa kwa ajili ya ku-*insure* kwamba, *property* zote zinalipa *tax*. Kwa hiyo, nakubaliana naye kwamba kwenye Sheria ya Madini anaweza akai-*define* tofauti lakini kwa *purpose* ya sheria ya kodi, *prospecting*, *mining* zote ni *mining operation*, nilitaka kuliweka hili ili likae vizuri. (Makofi)

MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Sikubaliani sana na aliyoyaeleza Mheshimiwa Naibu Waziri kwa sababu hapa tunataka *clarity* ya uwekezaji, mambo ya *capital gain tax* yamewekwa vizuri sana Kifungu namba 91(1) cha Sheria ya *Income Tax* kimerekebishwa, kime-*include mineral* zote hizi leseni za uchimbaji na utafutaji. Kwa hiyo badala ya kulipisha *gain tax* kwa ajili ya *land* na *building* wame- *insert* na *mineral rights*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo huyo akifanya *prospecting* na *mineral* yake ika-*gain* ile leseni yake ika-*gain* nguvu ikawa na *value* basi atalipishwa *capital gain tax* kulingana na kifungu hicho ambacho kimerekebishwa. Tukiwaweka huku kwenye *definition* ya awali kwanza tutawa-*discourage* wawekezaji wa ndani na nje wanaweza kudhani kwamba, watakatwa *income tax* kumbe wala hata *income* hawana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naliomba Bunge lako Tukufu watambue kwamba, tukifanya hivyo hata hao *explores* tunaowatafuta kwenye mafuta na kwenye gesi wa ndani na wa nje wanaweza kushindwa kuja wakidhani kwamba, wataombwa *income tax*. Kwa sababu *Capital Gain Tax* iko tayari *provide*. Ahsante sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Mwanasheria Mkuu wa Serikali

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu Naibu Waziri wa Nishati na Madini amelifafanua vizuri hili. Hii jinsi ilivyokuwa katika *scheme* iliyokuwepo ilikuwa inatoa fursa ya baadhi, *those who are unscrupulous* baadhi ya watu siyo wote wawekezaji wote wale ambao siyo waadilifu, siyo wawekezaji wote, kwa baadhi yao ambao siyo waadilifu, ikawa inatoa fursa ya ku-*avoid*, eeh! sasa tusemeje?

Mheshimiwa Mwenyekiti, mazingira kama haya ndio tuna.. Naibu Waziri ameifafanua vizuri kwamba, katika ile *prospecting* inatoa pia fursa ya mtu kuuza hiyo kama haki zake kwenye hiyo. Sasa atakapouza mapato yale ndiyo yanayotozwa halafu watu wa *TRA* wao siyo kwamba, wanafanya kazi *mechanically* aah! nao wana hekima. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunakiweka hiki kifungu ili kama ikitokea fursa hiyo iliyokuwa inatumika kama mwanya, basi huo mwanya uzibwe. Pili ni kwamba, *we are not amending the meaning of the..* hatufanyi mabadiliko kwenye ile Sheria ya Madini, hapa tunafanya mabadiliko kwenye Sheria ya *Income Tax*. Kwa hiyo uangalie ile *scheme* ya sheria yenyewe ile ni tofauti na unapokuja kwenye mapato. Ndiyo maana ukisoma kwenye kifungu kile kinasema; *'in this act'* ndiyo inaanza kwenye Kifungu cha tatu cha Sheria ya *Income Tax*. Kwa hiyo, Waheshimiwa Wabunge naomba alielewe hili tunalojaribu kufanya. Tumekuwa na tatizo sana kwenye maeneo haya na ndiyo maana tunakuja na hii hii toa fursa kwenye hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuunga mkono hoja ya Mheshimiwa Waziri. (Makofi)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, naona mmesimama wawili halafu muda wangu haunitoshi kabisa. Mheshimiwa Simbachawene.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesimama ili nisaidie kwa sababu ya kutaka kuelewana na tuende kwa pamoja. Kinachozungumzwa hapa ambao ni mwanya mkubwa sana wa mapato makubwa na biashara kubwa ya madini kwa nchi yetu, kwa uwezo wa utafiti na kufikia *production* kwa maana ya *mining* kama alivyoisema Naibu Waziri wa Nishati ni asilimia kidogo sana tunaenda kwenye *mining section* au kwa maana ya kuanza kuvuna. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata ukichukua gesi tu ambayo tumegundua hapa nchini. huko duniani *transaction* zinaendelea kufanyika na watu wanauziana, watu wanauziana tunasema uzalishaji bado, lakini watu wanauziana, wanauziana hata utafiti ambao haujakamilika. Wanauziana hata mapori tu ili mradi wamepata tu *license* tu ile ya *prospecting*, wanauziana. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, haiwezekani tukaa kimya tukasema hapana tungojee tuta-*discourage* hawa wawekezaji wanaokuja *they are doing business and we know!* Hapana ni lazima tuseme, pale itakapobainika na wenyewe wakusanyaji wa hii sheria, kwanza sheria inayobadilishwa ni ya *income tax* wala siyo sheria ya madini, na mtu anayekuja anaiangalia ile sheria inayomkaribisha baadaye anaangalia je, mifumo ya kodi ikoje. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ataanza kukutana na hii pale tu ambapo na TRA wataangalia siyo kwamba, wataanza tu kupiga kodi hapana, kwa sababu patajulikana, mapato yamepatikana na ndiyo maana kodi inatozwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo ninaomba Wabunge wote tukubaliane tu, hapa kuna biashara kubwa inafanyika ya hizi *license* za utafiti hata kama vile vile kwenye *mining* kuliko hata kwenye *mining* yenyewe. (Makofi)

MWENYEKITI: Waheshimiwa sasa nitawahoji, maana Mheshimiwa Kafumu anasimama, umeshaongea mara mbili Mheshimiwa kwa hiyo naomba ukae tafadhali.

MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU: Mheshimiwa Mwenyekiti, namalizia.

MWENYEKITI: Muda wetu hautoshi.

MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU: Mheshimiwa Mwenyekiti, Hoja kidogo tu. Naomba nijumuishe, kwenye majumuisho.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Dalaly Peter Kafumu, unayo na mapendekezo mengine huku mbele sasa huo muda wa kuyafikia hayo tutakuwa hatuna. Nitawahoji sasa wanaokubaliana na hoja ya Mheshimiwa Dalaly Peter Kafumu kuhusu mabadiliko katika sheria.

Waheshimiwa Wabunge, tukubaliane vizuri kwa sababu mwishoni tusije tukaanza kulaumiana wenyewe. Akipewa yeye nafasi ya kuongea mara tatu Mbunge mwingine nikamkatalia akaongea mara mbili tutaanza wenyewe kulalamika humu ndani. Sasa nisingependa tufike hayo mazingira, kwa sababu kutokukubaliana kwake ni pamoja na yeye kusimama tena baada ya maelezo ya Serikali ni kutokukubaliana. Kwa hiyo, nadhani tuifunge hoja yake vizuri tu kwa mujibu wa kanuni zetu.

Waheshimiwa Wabunge, nitawahoji wanaokubaliana na hoja ya Mheshimiwa Dalaly Peter Kafumu kuhusu mabadiliko katika Kifungu cha 19 cha *Income Tax Act* kama ambavyo hii sheria tunayo hapa katika ukurasa wa 19

(Hoja ya Mheshimiwa Dkt. Dalaly P. Kafumu iliamuliwa na Kukataliwa)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, Kifungu hicho kinabaki kama mapendekezo ya Serikali yaliyoletwa tunaendelea. Mheshimiwa Richard Mbogo.

MHE. RICHARD P. MBOGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, *Finance Act* ya sasa hivi ni *clause* ya 19 ni kufuta ile (d). Lakini Mheshimiwa Waziri husika ameshakubali kufuta ila hoja yangu ni kwamba, tuangalie mbadala kama pendekezo la Mheshimiwa Bashe lile la kuangalia kwenye mauzo asilimia ndogo ili Serikali iweze kupata mapato, kwa hiyo Mheshimiwa Bashe ameshanifilisi hoja yangu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Richard Mbogo, kama hoja yako imeshaamuliwa na wewe unasema unakubaliana nadhani tuendeleo. Serikali ina marekebicho katika kifungu hiki, kwahiyo nawahoji pamoja na hayo marekebicho ya Serikali.

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima bila Mabadiliko yeyote)*

Ibara ya 20

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima bila Mabadiliko yeyote)*

Ibara ya 21

MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye sheria tuliyokuwa tumepewa mwanzoni kilikuwa kifungu namba.....

MWENYEKITI: Kilikuwa Kifungu namba 17.

MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU: Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu Na. 17

MWENYEKITI: Nadhani kilikuwa Kifungu Na. 17 na mimi ngoja niangalie vizuri huku.

MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU: Mheshimiwa Mwenyekiti, sawa nimeona kifungu hiki nakubaliana na mabadiliko ya Serikali kwa *amendment* hii mpyanini mpya hii. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Kafumu ahsante.

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima bila Mabadiliko yeyote)*

Ibara ya 22

Ibara ya 23

Ibara ya 24

Ibara ya 25

Ibara ya 26

Ibara ya 27

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge)

Zima bila Mabadiliko yeyote)

Ibara ya 28

MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU: Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu cha 26 kilikuwa kifungu namba..

MWENYEKITI: Ni kufungu 28, kilikuwa 24 zamani.

MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU: Kifungu cha 24

Mheshimiwa Menyekiti, samahani kidogo. *Section 65 (b)* ambayo ilikuwa ni *section 25 (a)* kulikuwa na *definition* ya *mining operation* sasa naona Serikali imerekebisha, ilikuwa *mine operation*, imekuwa *mining operation* kiko sawa sawa. (Makofi)

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima pamoja na Mabadiliko yeyote)*

MWENYEKITI: Ahsante, tunaendelea, Katibu.

Ibara ya 29

Ibara ya 30

Ibara ya 31

Ibara ya 32

Ibara ya 33

Ibara ya 34

*(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima bila Mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 35

MWENYEKITI: Mheshimiwa Richard Mbogo

MHE. RICHARD P. MBOGO: Mheshimiwa Mwenyekiti nashukuru, kifungu hiki cha 35 ni kusudio la Serikali kufuta *paragraph (l)* na *paragraph (r)* katika Jedwali la pili la Sheria ya Kodi ya Mapato ambapo watu wanaosamehewa kodi wako pale.

Mheshimiwa Mwenyekiti, (l) sina matatizo nayo itaenda kama ilivyo, lakini nahitaji Serikali iondoe (r) katika hii *Finance Act*, maana yake kifungu hiki Waheshimiwa Wabunge ni mafao ya kustaafu Wabunge baada ya miaka

mitano ambayo tunalipwa sasa kusudio la Serikali litutoe na tuende kwenye kutozwa kodi. Ninapinga Serikali kututoa kwa sababu zifuatazo:

Kwanza, Wabunge hawana *pension* baada ya ukomo wao, hatuna kitu. Jambo la pili, Wabunge wana majukumu makubwa katika Majimbo yao katika kutoa chachu ya maendeleo, yakitokea matatizo Mbunge ndiyo mtu wa kwanza. Hivi karibuni Waheshimiwa wawili katika Mkutano huu wamepata majanga ya kuunguliwa shule zao na wakawa msitari wa mbele katika kutatua hilo tatizo. Jambo la tatu, katika bajeti Waziri alizungumzia usawa kama ikiwa ni kigezo cha kwamba Wabunge watolewe kwenye msamaha, lakini nimkumbushe tu Mheshimiwa Waziri kwamba, suala la usawa katika *hierarchy* halipo, Bunge ni Muhimili kwa mujibu wa Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na ndiyo maana hata *priviledge* mbalimbali zinatofautiana. CEO wa Kampuni hawezi kulingana na *messenger*, hawezi kulingana na mtu wa kada ya chini. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine, lengo la kodi katika Serikali ni kupata mapato ili kuweza kukidhi matumizi. Sasa tuna vyanzo vingi vya mapato ambapo Serikali inaweza ikaangalia, tukiangalia kwenye misamaha mbalimbali kama vile kwenye miradi ya migodi, tuna biashara zingine bado Serikali haijaidhinisha kama uvuvi katika bahari kuu. Hivyo ninaomba Serikali kwa kuangalia umuhimu wa Muhimili huu..

MWENYEKITI: Naomba umalizie Mheshimiwa Mbogo muda wako umekwisha, kengele imeshagonga

MHE. RICHARD P. MBOGO: Naomba Serikali kwa kuangalia umuhimu wa Muhimili huu na Wabunge, iweze kufuta hiki kifungu cha 35 na tuendelee kubakia kwenye jedwali la pili katika msamaha wa kodi, naomba kuwasilisha. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, utakumbuka kwamba tulilazimika Serikali kuondoa katika Muswada huu ile sehemu ya tatu tuliyo-*purport* baada ya kufanya marekebisho kwenye Sheria ya *Business Licensing* kwa msingi tu kwamba haikuwepo kwenye Muswada wa awali kwahiyo haya anayosema Mheshimiwa Mbogo yako kwenye sheria inayosimamia mafao ya Viongozi wa Umma. Kwa hiyo hatuwezi sasa tukaingiza hapa na yenyewe tukafanya marekebisho, isipokuwa ambacho Serikali iliahidi ni kwamba itarekebisha hiyo, lakini hili siyo Bunge la mwisho, hiyo ni *undertaking*.

(Hapa Wabunge walimzomea Mzungumzaji kuonesha kutokukubaliana nae)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mbogo naomba ukae kidogo. Mheshimiwa Injinia Stella Manyanya

NAIBU WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI NA TEKNOLOJIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nilikuwa naomba nimshawishi Mheshimiwa Mbogo kwamba hili suala...

(Hapa Wabunge fulani walimzomea Mzungumzaji kuonesha kutokukubaliana nae)

NAIBU WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI NA TEKNOLOJIA: Waheshimiwa Wabunge, nawashukuruni sana lakini nategemea kuwakumbusha kwamba sisi ni wale ambao tunahamasisha kusikilizana humu ndani, naomba mnisaidie hilo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa dhati, kwanza safari hii sijachangia sasa naomba mnisikilize. Ninaloomba ni hivi; hili suala bahati nzuri na leo tuliokaa humu ni wale ambao tuna nafasi za kuzungumza katika maeneo mbalimbali na suala hili tumelizungumza kwa kina na kwa bahati nzuri hasa pale baada ya Mheshimiwa Rais kujulikana kwamba yeye amekuwa mstari wa mbele katika suala hili, Rais wetu wote tumekuwa katika misingi ya kusema kwamba ni muhimu ikizingatiwa kwamba Wizara ya Elimu ambayo imekuwa ikilalamikiwa kila siku kwa sababu ya....

(Hapa Wabunge fulani walimzomea Mzungumzaji kuonesha kutokukubaliana nae)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tusikilizane kwa sababu tukianza sasa kila mtu akitoa hoja yake tunaikataa kwa kuzomea, hatutafika mahali. Tumuche Mheshimiwa Engineer Stella Manyanya atoe maelezo yake.

NAIBU WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI NA TEKNOLOJIA: Mheshimiwa Mwenyekiti nakushukuru. Ninyi wote ni mashahidi kwamba mwisho wa yote tunatakiwa kuwajibika kwa wananchi wetu kutokana na kazi tutakazokuwa tumezifanya. Suala hapa la kuzingatia ni kuiomba na kuishauri Serikali kwamba Majimbo yetu kama tulivyoahidi yapelekewe fedha za kutosha kwa wakati, ili hata sisi tunapokuwa tunakuwa katika maeneo hayo tusilazimike kudaiwa fedha za mifukoni mwetu badala yake Serikali itimize majukumu yake. Hilo ndiyo suala la msingi.

MBUNGE FULANI: Kaa Kitako, kaa kitako!

NAIBU WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI NA TEKNOLOJIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kazi ya Mbunge siyo kutoa fedha za mfukoni. Kazi ya Mbunge ni kutakiwa kuifuatailia Serikali itimize wajibu wake na iweze kusaidia kwenye

maeneo, hilo ndiyo tunalohangaika sasa hivi kuhama kutoka kwenye Wabunge kuwa ndiyo watu wa kutekeleza miradi, badala yake Serikali iweze kutekeleza majukumu yake ipasavyo.

Waheshimiwa Wabunge, hebu tujaribu hii nia njema na *version* hii mpya ya kuona kwamba Serikali iwe na wajibu wake, Wabunge wenzangu ninyi muweze kuisaidia Serikali katika kuisimamia. Mimi nakuomba Mheshimiwa Mbogo, naomba sana tuiunge mkono hoja hii, hebu tujaribu kwenda vile inavyotakiwa, ahsante sana.

MBUNGE FULANI: Hapana!

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, nawasihi tena naomba tusikilizane Mheshimiwa Mbunge anapotoa hoja tusizomeane. Sasa watu huko naona mnawasha *microphone*, ni vile tu sijawaona lakini nashangaa kwamba mtu anawasha *microphone* anaongea wakati Mjumbe mwingine amesimama, siyo jambo zuri Waheshimiwa tuheshimiane. Mheshimiwa Ngonyani.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Mwenyekiti, siielewi hoja ya Mheshimiwa Mbogo kwa sababu suala hili tulishaliongelea kwa kirefu na tumelitolea ufafanuzi kwa kirefu wakati tunajadiliana bajeti na hatimaye tukaipitisha bajeti. Tulipoipitisha bajeti katika vitu ambavyo vilikuwa ni vya msingi na vilikuwa *hotly debated* ni pamoja na hii na ni hii, ndiyo Waheshimiwa Wabunge kama mnakumbuka tulipishana na watu wa Upinzani. Wapinzani waliunga mkono sisi tukaikataa, wananchi huko waliotusikia wametushangaa sana, kukataa sisi kuwa sawa na watu wengine wote! Tuwajibike kulipa kodi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama tutakumbuka suala hili wakati tunaliongelea, mimi wakati tunaongelea bajeti nzima, msingi wa bajeti uliopitishwa ni pamoja na hayo.

Mwisho, hoja kwamba hela zetu zinatumika na Wapiga kura wengi kwa kweli siyo hoja ya msingi, siyo kweli na mimi nawahakikishieni mnatumia fedha kwa maana ya kuhonga hapana. Kama tunaongelea kuwahonga wapiga kura siyo sahihi tusifike huko. Kazi yetu ni kuwatetea wananchi, ni kuwapelekea huduma na huduma inapelekwa na Serikali na ili Serikali iwezeshwe kupeleka huduma kwa wapiga kura watu ni lazima Serikali hiyo ipewe uwezo wa kukusanya kodi. Katika uwezo huo wa kukusanya kodi hakuna wa kubaguliwa, hata Mheshimiwa Rais mwenyewe amekubali.

MBUNGE FULANI: Taarifa

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri Simbachawene naomba ukae kidogo. Waheshimiwa Wabunge kwa mujibu wa Kanuni ya 28 naongeza... Waheshimiwa Wabunge tusikilizane msiniongeleshe wakati naongea. Sasa huku unasema, huku naongea tumeshakumbushana kila wakati hizi Kanuni. Naongeza nusu saa ili tuweze kumaliza hii Kamati ya Bunge.

MBUNGE FULANI: Taarifa

MWENYEKITI: Mheshimiwa George Simbachawene

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Mwenyekiti niseme tu kweli kabisa jambo hili ni gumu na hata namna ya kulijadili kwake linataka ufundi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nasema hivi kwa sababu tunatunga sheria tuliojaa humu ndani wote tunatunga sheria. Siyo kwamba kila tunachokitunga hapa wanaoathirika nacho *whether positively* au *negatively*, wanaoathirika nacho *positively* wanafurahi, *negatively* wanaumia lakini hawana uwezo wa kujitetea humu wako nje. Bahati mbaya jambo hili na kwa *nature* yake ilivyo na kipimo cha heshima yetu na kipimo cha hadhi yetu kama tunaunda Serikali inayotawala ni hiki. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, pigeni picha muone kesho kwa haya tunayoyasema kwamba kwa yale yanayowahusu watu wengine tumetunga sheria, bahati mbaya tumeshindwa kuli-*manage* hili jambo toka lilikotoka mpaka leo limefika siku ya mwisho na bajeti kubwa ilikwishapita, tukiligomea jambo hili! Tusikilizane, tukiligomea jambo hili tujipime *evaluate* yetu itakuwaje? Hilo la kwanza.

(Wabunge Fulani walizomea)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la pili, tuwe wataalamu. Viongozi sisi tunahadhi zetu lakini tumekuja huku kwa ujuzi mbalimbali na uelewa na ndiyo maana tumechaguliwa na wananchi kuja humu. Tuliangalie madhara yake ni ya haraka kiasi hicho? Kama Je, siyo ya haraka kiasi hicho tuna fursa? Mimi nataka niishie hapa, niwaombe na niwasihi wenzangu, jambo hili tuliache kulijadili kwa tunavyokwenda nalo maana linaweza likatuharibia sura yetu huko nje.

MBUNGE FULANI: Aahh basi na sisi

MWENYEKITI: Samahani Mheshimiwa Sophia Simba, Mheshimiwa Mbogo.

MHE. RICHARD P. MBOGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, tunatambua dhamira ya dhati ya Serikali..

MWENYEKITI: Mheshimiwa Stanslaus Mabula na Mheshimiwa Peter Serukamba tafadhali. Mheshimiwa Mbogo endelea.

MHE. RICHARD P. MBOGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, tunatambua kabisa dhamira ya dhati ya Serikali katika kuwatumikia wananchi, tunatambua kabisa Rais wetu John Pombe Magufuli ana nia ya dhati kabisa nasi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nikukumbushe amezungumza Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwamba ile sheria ya *pension* ya *Political Service Retirement Benefits* imewataja viongozi kule, lakini ukienda kwenye *Income Tax Act* ikataja Wabunge tu. Kwanza kuna makosa ambayo tayari yalishafanyika hiki kipindi. Sasa kwa minajili hiyo mimi niishauri Serikali, kwa kuwa utekelezaji wake ni mpaka mwaka 2020, *let us sort out of Bunge* mwakani lije limekaa vizuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwaka 2020 ndipo ambapo tutakatwa hii kodi. Kwa hiyo, mimi niombe Wabunge na niishauri Serikali, Mheshimiwa Waziri hili jambo lije mwakani lakini tukae nje ya Bunge tulijadili kwa mapana na marefu, kwa kina ili tuliweke vizuri kwa maslahi ya Mihimili yote miwili. Kwa hiyo naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tukubaliane hivi; kwanza Mheshimiwa nimeletewa hapa taarifa kwamba ile orodha ya Viongozi wa Kiasasa walioingizwa pamoja na Wabunge kwa mujibu wa hotuba ya Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Mipango wakati akihitimisha hoja yake ya bajeti mtakumbuka alitaja Rais, akataja Makamu wa Rais, Waziri Mkuu na wengine wote, Mheshimiwa Mbogo wakati ukimalizia hii hoja yako unasema wametajwa Wabunge pakee bila wale viongozi wengine wa kisiasa.

Waheshimiwa Wabunge tusikilizane, Hivyo hii hoja ya kwamba viongozi wengine wa kisiasa hawamo inaanzia kwa Rais mpaka yeyote ambaye ni kiongozi wa siasa aliyekuwemo kwenye ile sheria na yeye sasa hivi anakatwa kodi. Kwa hiyo tuiweke tu vizuri ili kumbukumbu zikae sawa sawa. Nadhani tumeelewana mpaka hapo, orodha ni ndefu siyo Wabunge pekee. Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Nataka kurudia tu ni suala la hekima hapa. Kwanza aliyoyasema Mheshimiwa Mbogo sikuyasema mimi humu. Nilichosema ni kwamba ukiangalia mwanzo kabisa sisi kwenye mapendekezo haya tulileta sehemu ya tatu tukaweka Sheria ya *Business*, Kanuni zinatukataza ndiyo maana tumeyaondoa. Katika muswada wa asili hakukuwepo

mapendekezo ya kurekebisha Sheria ya Mafao ya Viongozi na *commitment* ya Serikali ni kwamba tutarekebisha na ndiyo maana tunasema hili siyo Bunge la mwisho, *commitment* iko pale. Naomba Mheshimiwa Mbunge tulielewe hili halafu tupige hatua tuende mbele.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, sasa nitawahoji. Wanaokubaliana na hoja ya Mheshimiwa Mbogo ya kuleta marekeebisho kwa maana ya kwamba hii sehemu inayorekebisha na kifungu cha 35. Wanaokubaliana na hayo mapendekezo waseme ndiyo!

WABUNGE FULANI: Ndiyo!

MWENYEKITI: Wasiokubaliana na hayo mapendekezo waseme siyo!

WABUNGE FULANI: Siyo!

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, sauti ni kama zinafanana, mimi mwenyewe inabidi nipige kura.

(Hapa Waheshimiwa Wabunge Fulani walizomea Kiti kuonesha kutokukubaliana nae)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tusikilizane. Kwa sababu kura hiyo ninapewa Kikatiba na Kisheria, waliosema siyo wameshinda.

(Hoja ya Mheshimiwa Richard P. Mbogo iliamuliwa na Kukataliwa)

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila Mabadiliko yoyote)

Ibara ya 36

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, kwa sababu ya muda wetu na Kanuni zetu, Kanuni ya 88 Fasili ya 10 inatoa fursa kwa Mwenyekiti akiona nafaa kuhoji Kamati itoe uamuzi wake kwa sehemu moja yenye Ibara kadhaa. Kwa hiyo, yale maeneo ambayo Waheshimiwa Wabunge sehemu hiyo ina mapendekezo kwenye Ibara husika tutaenda basi kwenye hicho kifungu mahsusi, halafu tutaisoma sehemu yote kwa hiyo tukubaliane na huo utaratibu kwa mujibu wa Kanuni ya 88 (10), Katibu.

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila Mabadiliko yoyote)

Sehemu ya 8

Sehemu ya 9

(Sehemu zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima bila Mabadiliko yoyote)

Sehemu ya 10

MHE. JITU V. SONI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Katika kipengele hiki cha cap 124. Ninaomba Serikali iweze kuondoa tozo la motor vehicle license kwenye matela ya trekta. Hata sasa hivi katika maeneo mengi haitozwi, isipokuwa kisheria bado imekaa vibaya, bado inadai kwamba itozwe. Sasa inatokea katika baadhi ya maeneo unakuta matela ya trekta yanakamatwa inakuwa usumbufu. Ilibidi Awamu iliyopita, Waziri Mkuu Mstaafu pamoja na Waziri wa Fedha waingilie kati na kusaidia. Kwa hiyo hapo....

MWENYEKITI: Mheshimiwa Jitu samahani kidogo, naomba ukae.

Waheshimiwa Wabunge, mapendekezo yaliyoletwa na Mheshimiwa Jitu Soni kuhusu Kifungu hiki cha 42 yatakuwa yanaenda kinyume na Kanuni yetu ya 109 Fasili ya pili, kwa sababu ukipendekeza kupunguza mapato yale ambayo Serikali kwenye Bajeti iliona itayapata ni lazima ulete mapendekezo mbadala ya fedha hizo zitatoka wapi. Mapendekezo hayo hatunayo hapa. Kwa hiyo, mapendekezo ya mabadiliko ya Mheshimiwa Jitu kuhusu Kifungu hiki yatakuwa yanaenda kinyume na Kanuni ya 109, kwa hivyo tutaendelea.

Waheshimiwa Wabunge, mapendekezo ya Mheshimiwa Bashe yalikuwa pia yanahusu kodi inayolipwa na pikipiki kutoka 45 mpaka 95 na kuondolewa. Kwa hiyo na yenyewe inaingia kwenye hiyo Kanuni ya 109 fasili ya pili. Mheshimiwa Bashe naona umewasha mic.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nilipofika kwenye Kamati ya Bajeti na wakati nina-*submit* kwa Katibu, ningeomba Bunge lako Tukufu *next time* litu-*guide properly*. Kwa sababu wakati nina-*submit* na nilipoenda kwenye Kamati ya Bajeti nili-*present* vilevile *alternative source of income* katika maeneo ambayo nilishauri Serikali iepukane nayo likiwepo hili la bodaboda. Nataka nitahadharishe Waheshimiwa Wabunge leo tunapitisha sheria ambazo zinakuwa na *negative impact* kwa *investment* na leo tunataka kupitisha sheria ya kwenda kupambana na bodaboda, *this will affect our party*. Tuliwajengea matumaini bodaboda mitaani na tukawaambia kwamba muda umefika wa wao kupunguziwa mizigo leo tunaenda kupitisha kuwaongezea kodi kutoka 45,000 *thousand* kwenda 95,000 *thousand shillings* hawa watu wa chini. Ningewaomba Waheshimiwa Wabunge kwamba kipengele hiki kuna *alternative source of income*.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Bashe, samahani. Nadhani nikubaliane nawe kuhusu kuwa *guided*, lakini kwa sasa hivi hoja hiyo huwezi kuileta hapa! Kwa sababu hizo *alternative sources* hatuko nazo ili tuzijadili. Kwa sababu hiyo, hiyo hoja haiwezekani kujadiliwa hapa ndani kwa sasa.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba *for the record purposes* kwamba Ofisi ya Katibu wa Bunge....

MWENYEKITI: Mheshimiwa Bashe sasa huko nadhani tutakuwa hatuendi mahali sahihi, kwa sababu Kanuni hizi tunazo wenyewe. Kama tunataka labda niwasomee namna inavyosema.

Kanuni hizi tunazo wenyewe Waheshimiwa Wabunge. Nadhani tusiende huko Mheshimiwa Bashe, tafadhali!

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, basi kwa mantiki hiyo naomba na *amendment* niliyoleta kuhusu *VAT on tourism* iondolewe, tupitische kilicholetwa. Ahsante. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Sawa. Naibu Waziri wa Fedha na Mipango.

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nitoe ufafanuzi kidogo kuhusu hii hoja ya Mheshimiwa Bashe.

(*Hapa Wabunge Fulani walizomea*)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri nadhani kwa sababu hiyo ilishakubalika, tuiache kwa sasa. Katibu!

(*Sehemu iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila Mabadiliko yoyote*)

Sehemu ya 11
Sehemu ya 12

(*Sehemu zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila Mabadiliko yoyote*)

Sehemu ya 13

MWENYEKITI: Mheshimiwa Profesa Anna Tibaijuka.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, marekebisho yangu hapo ilikuwa ni kwamba liwekwe neno - *and the respective local Authority*, yaani *Local Authority* husika. Nimeona katika...

Mheshimiwa Mwenyekiti hapa naomba *uni-guide* maana yake Ibara zimebadilika.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Tibaijuka ya zamani ilikuwa 48.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Ndiyo

MWENYEKITI: Sasa hivi ni 49.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: 49, sawa! Mheshimiwa Mwenyekiti na Waheshimiwa Wabunge, hapa pendekezo langu linalenga kuondoa ukakasi, kuhakikisha kwamba tunalinda haki za Halmashauri zetu. Kwamba mapato yatakapokusanywa na *TRA* yatabakia kuwa mali ya Halmashauri husika. Hii ni muhimu sana katika kuzijengea uwezo. Hiyo ndiyo mantiki ya mapendekezo hayo ambapo neno - *respective Local Government Authority* lilikuwa linapendekezwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hilo ndilo pendekezo langu, mantiki yake ikiwa ni kuzilindia hizi Halmashauri uwezo, kwa sababu hakuna uhakika kwamba fedha zikiwekwa kwenye mfuko mmoja zitarudi kule zilikotoka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuwasilisha.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Fedha na Mipango.

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kujibu hoja ya Mheshimiwa Tibaijuka kama ifuatavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama ambavyo Serikali tumesema tangu mwanzo kwamba nia na madhumuni la kuchukua jukumu hili la Halmashauri kwenda Mamlaka ya Mapato ni kuhakikisha tunaboresha ukusanyaji wa mapato. Tulishasema tangu mwanzo kwamba, yatakapokusanywa mapato hayo yatapelekwa kwenye mfuko maalum na Halmashauri zote zitapeleka bajeti zao kwa Wizara ya Fedha kama ilivyo kawaida zote huwa zinapewa *ceiling*, tukishakusanya zote hizi, kila Halmashauri itapewa bajeti kulingana na bajeti yake ilivyopitishwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivyo, kusema tuweke neno hili pia kuingiza hii – *respective Local Government Authority* naona siyo sawa kwa sababu majukumu ya kukusanya mapato kwa mamlaka ya mapato kisheria wao

hupokea majukumu hayo kutoka Serikali Kuu na hupokea kutoka Wizara ya Fedha na Mipango, hivyo kusema tuingize *Local Authority* hapo katikati tutaleta ukinzani na italeta shida kwa mamlaka ya mapato katika kutekeleza jukumu lake hili. Hivyo tunaomba tu Mheshimiwa Tibaijuka atukubalie kwamba pesa zote zitakusanywa, zitaingia Mfuko Mkuu na kila Halmashauri itapewa kulingana na bajeti yake ambayo imepitishwa na Bunge lako Tukufu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru.

MWENYEKITI: Nadhani Mheshimiwa Anna Tibaijuka amekubali kuhusu Kifungu hicho.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimemsikia Mheshimiwa Naibu Waziri. Sina sababu ya kutomuamini lakini ni muhimu kwamba tunapotunga sheria inakuwa *clear*! Suala siyo kamba *TRA* zisikusanye fedha ila ni kwamba zinapofika pale kwenye Mfuko Mkuu zijulikane kwamba fedha hizi ni mali ya Halmashauri fulani, kwa sababu bila hivyo, bila *transparency* ya namna hiyo, fedha hizi kuna *risk* huwezi kujua labda huwezi kujua labda zimekwenda wapi. Kwa hiyo hilo ndiyo nilikuwa nalitafuta mimi, sipingi kwamba hela zisiende Hazina, lakini Hazina ijue kwamba fedha hizi ni mali ya Halmashauri husika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, maana ukiwa na *pooled funds*, kuna *risk* ya *pooled funds*. Kwa hiyo, nilikuwa natahadharisha hilo na kama sheria inazungumza, maana yake hayo siyo maelezo ya kawaida, hapa tunaandika sheria, hapa ni *law making*! Sasa Mheshimiwa Waziri anaona ukakasi gani kuweka neno *respective Local Authority*? *Local Authority* imo, mimi naweka *respective Local Authority*. Ahsante.

(Sehemu iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na Marekebisho yake)

MWENYEKITI: Sawa, Tunaendelea. Katibu!

Sehemu ya 13

(Sehemu iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila Mabadiliko yoyote)

Sehemu ya 14

MWENYEKITI: Mheshimiwa Tibaijuka!

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naamini kwamba sasa ndiyo Ibara iliyokuwa 54 katika Muswada ule wa *draft* ya zamani. Ninaweka neno kati ya neno *shall* na *publish* ninaongeza kwamba suala lipelekwe kwa Waziri mhusika. Kwamba *Commissioner General shall refer the matter to the Minister who shall publish in the gazette*. Sasa sina uhakika kama bado Serikali haina marekebisho yoyote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lengo langu hapa ni kuhakikisha kwamba tunakuwa na ushirikishwaji wa masuala kama haya kati ya *TRA* na Waziri mhusika ambaye Waziri kwa utendaji wa Serikali anawasiliana na Mawaziri wenzake. Sasa hivi ilivyoandikwa, iko chini ya Kamishna wa *TRA*. Suala hili kwa hiyo linamuwekea mzigo mkubwa Kamishna wa *TRA* anabaki peke yake wakati mimi naona kwa jukumu lilivyo ni bora angekuwa na ushauri wa Waziri wake. Hivyo, natoa suala hili kwa *Commissioner General* nalirudisha kwa Waziri wa *Finance*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuwasilisha.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri.

WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, bado napenda kumshawishi Mheshimiwa Profesa Anna Tibaijuka kwamba kwa kweli tukiongeza maneno haya kama anavyopendekeza tatizo ni kwamba kifungu hiki kinahusu zaidi masuala ya kiutendaji ambayo yanafanywa na Kamishna wa Mamlaka ya Mapato Tanzania na siyo Waziri. Kwa hiyo kwa kweli siyo sahihi kuongeza hayo maneno kama anavyopendekeza.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Tibaijuka.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Waheshimiwa Wabunge, ukiangalia masuala yenyewe ambayo Mheshimiwa Waziri nashukuru alivyofafanua kwamba ni ya kiutendaji, hii inahusu suala zima la kama *Commissioner General* anasema *after making findings that in a particular area or locality within a Local Government Authority area, these agreements* – hii ni kuhusu kodi, kwamba watu wanaopangisha nyumba zao Je, wanalipa fedha halali au siyo halali kulingana na soko. Hili ni suala ambalo tayari linakuwa na ukakasi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niseme kwamba kwa uelewa wangu wa sekta, suala zima la kujua kwamba ni kiwango gani cha pango kitozwe ni suala gumu sana, kwa sababu unaweza kuwa na nyumba huyu anapata fedha hizi, mwingine mpangaji wake anapata fedha zile, kwa hiyo sasa *Commissioner General* anapopewa mamlaka peke yake bila kurudi kwa Waziri wake kama kuna ukakasi mimi sioni kama ni suala la kiutendaji, kwa sababu ule utendaji utakwenda hautakuwa na mtafaruku wowote, *in the case* ya kutofautiana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa Mheshimiwa Waziri kwa kweli nadhani ni jukumu lako najua kazi zako ni nyingi, sitaki kukuongezea mzigo lakini nafikiria hapa ni vizuri na wewe ukashiriki, ukamsaidia *Commissioner General* kwa sababu akilimbikiziwa mzigo kazi haitafanyika, kutakuwa na *stand still* badala ya kukusanya kodi tutakwama.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hiyo ndiyo mantiki yangu.

MWENYEKITI: Waheshimiwa ambao bado tunaendelea kujadili marekebisho, nadhani ukishaongea mara ya pili kama unataka marekebisho yako Bunge lihojiwe basi useme unatoa hoja ili tuweze kumaliza hili zoezi. Kwa sababu hiyo nakupa nafasi Mheshimiwa Anna Tibaijuka kama unatoa hoja ili Bunge lihojiwe ama umeelewa Serikali ilivyosema.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Natoa hoja Bunge lihojiwe. Ahsante.

(Hoja ya Mheshimiwa Prof. Anna K. Tibaijuka iliamuliwa na Kukataliwa)

MWENYEKITI: Fungu 58, Mheshimiwa Jitu.

MHE. JITU V. SONI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala ambalo kwenye kitabu cha mwanzo ilikuwa ni Fungu 57 na lile la 59 nashukuru Serikali ilishafanya marekebisho na yote mawili mimi nawapongeza kwamba mmeyakubali. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Profesa Anna Tibaijuka, Fungu namba 59.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa nimeomba neno *independent valuer* lifafafanuliwe kama lilivyosimama sasa hivi ndani ya sharia, hapo Mheshimiwa Waziri ataona kwamba hapa pendekezo langu ni kulifafanua tu ili kusudi sheria ikae vizuri. Maana mnasema *independent valuers were involved* lakini hatufafanui *who is independent valuers*. Kwa hiyo marekebisho yangu nime-define *independent valuer* kwamba "*for the purpose of this section, the words independent valuer means a person qualified and registered as a valuer of properties with sufficient experience who shall be appointed by the Commissioner General in consultation with the respective Local Government Authority.*"

Mheshimiwa Mwenyekiti, narudi kwa *Local Authority* kwanini? Kwa sababu ukisema kwamba *Commissioner General* alete *valuer* huru bila kusema

kwamba mamlaka ihusike, basi Halmashauri zinaweza zikaletewa *independent valuer* yeyote. Lakini hapa katika kuzijengea uwezo na kuziboresha na kwa kuangalia masafa marefu ya maendeleo yetu, nasema kwamba huyo *valuer* sawa awepo, TRA wamlete lakini awe chini na *Local Authority* ishiriki. Ndiyo pendekezo langu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Fedha na Mipango.

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naiona hoja ya Mheshimiwa Anna Tibaijuka, lakini naomba akubaliane na lengo la Serikali ni kumpata *valuer* ambaye yuko huru, asiyehusika na taasisi yoyote ya Serikali ili haki iweze kutendeka. Lazima awe huru tunakubali kabisa na awe ni mtu anayefahamu hii sekta husika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivyo tunamuomba Mheshimiwa Anna Tibaijuka akubaliane na Serikali, atashirikiana na *Local Authority* sawa, lakini lazima awe ni *independent* ili haki iweze kutendeka kwa pande zote mbili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Profesa Anna Tibaijuka.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Mheshimiwa Waziri unaona ninachokisema, lakini kwa kuwa tunaandika sheria, kuona tu bila kukubali kwamba Sheria iseme, haitoshi!

Mheshimiwa Mwenyekiti, nasema ni muhimu sana kwamba sheria zetu sasa lazima zifafanue mambo. Maana yake hapa sasa hivi tunaandika sheria, watu wengine watakuja kusoma sheria hawatakuwa humu ndani kuelewa sisi tulielewana vipi. Kwa hiyo lazima sheria iwe *exact*, na *categorically*. Kwa hiyo hapa ninaomba tu kwamba tufafanue *independent valuer*. Kwa hiyo, ni suala la Kisheria nafikiria kwamba hakuna cha zaidi ninachokiweka ila tu nasema kwamba sheria iwe bora.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivyo kama hili nalo lina ukakasi hapo naona labda Mwanasheria, anaona sijui lakini mimi naona kwamba bado lina tatizo.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, unajua kwenye maneno yote, siyo yote unayapatia tafsiri, kwa sababu hapa kuna pande mbili. *Independent* ni yule *non-partisan* ambaye hayuko upande wowote ule anakuja pale katikati. Sasa kama kila neno linalozungumzwa kwenye sheria utalipatia tafsiri hizi sheria utakazoitunga zitatupa shida sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu hapa kwanza, ukisoma kifungu kidogo kinachofuatia hapo chini, *TRA* yenyewe kwenye kufikia hiyo wanapewa mamlaka ya kushauriana na *respective Local Authorities*, kwa hiyo watahusishwa, hakuna namna yeyote ambayo maslahi ya ile Serikali ya Mtaa (*Local Government Authority*) itapuuzwa. Kwa hiyo, ni maneno ambayo hayahitaji tafsiri kwa sababu siyo kila neno lazima litafsiriwe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi tukiuliza humu, huyu mthamini huru ni yupi? Maana hapa kuna pande mbili, ni yule ambaye *he/she does not belong to any party*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mheshimiwa Profesa alikubali hili, hoja yake ni ya msingi tunamwomba alikubali hili. Uzuri ni kwamba hapa, ukisoma ile *sub section 3* pale, mamlaka ile ya kukusanya mapato Tanzania, itashauriana na mamlaka ya Serikali za Mitaa ya pale, hiyo inaondoa fursa ya kwamba hawa watakuja kubambikizwa kodi na kadhalika. Nashauri Profesa aliache hili, ili hoja hii ya Mheshimiwa Waziri iendelee.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Anna Tibaijuka kuhusu hili huwezi kusimama tena, ulishasimama mara mbili na nilishatoa nafasi ya kutoa hoja, ukisimama mara ya pili, nadhani Mheshimiwa ulikuwa umeelewa maelezo ya Waziri, ndiyo maana hukutoa hoja, ili nilihoji Bunge. Kwa hiyo, Mheshimiwa Profesa Anna Tibaijuka kwa kifungu cha 61

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, sitaki kuchelewesha watu kwenye futari, lakini ninaendelea na hoja yangu hiyo. Najua kwamba Bunge lihojiwe, lisihojiwe, lakini *Hansard* huwezi kujua, siku moja watasema kwamba, watu mambo haya yalihojiwa. Sasa mimi hapa, pendekezo ni hilo hilo, kwamba Waziri, Kamishna anaachwa peke yake, kwa hiyo pendekezo langu hapo ni kwamba neno *Minister in consultation with the Commissioner General*, ninataka kuhamisha mamlaka kutoka kwa *Commissioner General* kwenda kwa *Minister* ili kusudi huyu mtu afanye kazi akiwa na mtu wa kumuongoza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukichukua mamlaka mengi ukamrundikia mtu mmoja, kitakachotokea atakuwa *paralyzed*, *decision* hazitakuwa *made*, badala ya hapa kazi tu, tutakwama. Kwa hiyo, ndiyo mantiki yangu, na kwa *good will*. Mimi naungana kabisa na sheria iliyo mbele yetu ni nzuri, lakini nadhani kuiboresha siyo kosa, kwa msimamo huo nasimama hapa kusema kwamba *Commissioner General* anapelekewa mamlaka makubwa sana yanaweza yakakwamisha kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante nawasilisha.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Anna Tibaijuka nadhani nikupe nafasi nyingine ili uweze kutoa hoja, kwa sababu maelezo ya maneno hayo, uliyokuwa umeyatoa kwenye vifungu vya mwanzo, Mheshimiwa Waziri aliyakataa, kwa hiyo naamini kwamba, maelezo yake yanafanana hivyo hivyo. Kwa hiyo simama ili utoe hoja yako kwa mara ya pili ili Bunge liweze kuhojiwa, kama unataka lihojiwe.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, sijui kama nimeelewa vizuri, lakini...

MWENYEKITI: Ngoja nikueleweshe, ili ujue unaomba hoja ya kitu gani, ni hivi: Maneno kama hayo ulishayapendekeza huku nyuma kwenye vifungu vingine, Waziri akasimama kuyatolea maelezo kwa nini hayakubali. Kwa hiyo hata sasa hivi, kwa sababu mapendekezo yanafanana, Waziri sijampa nafasi kwa sababu atatoa maelezo yanayofanana na yale aliyotoa mwanzo, NdiYo maana nimekurudishia wewe nafasi ili kama unataka Bunge lihojiwe, kuhusu mapendekezo yako basi usimame ili utoe hoja, Bunge lihojiwe.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Ningependa Bunge lihojiwe kuhusu mapendekezo yangu hayo. Ahsante

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge mapendekezo ya Mheshimiwa Anna Tibaijuka katika kifungu cha 61 wanaoafiki mapendekezo hayo waseme ndio, wasioafiki mapendekezo hayo waseme sio, kama wandalingana vile, wasioafikia wameshinda. (Kicheko)

(Hoja ya Mheshimiwa Pro. Anna K. Tibaijuka iliamuliwa na Kukataliwa)

MWENYEKITI: Fungu namba 64, Mheshimiwa Anna Tibaijuka.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu cha 64 ndiyo iliyokuwa namba ngapi katika sheria?

MWENYEKITI: Ni namba 64 hiyo hiyo Mheshimiwa, ilikuwa kifungu namba 64 kabla na sasa hivi kwenye *new Bill* ni kifungu namba 64.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nauliza hivyo kwa sababu nilikuwa na *amendment* pia kwenye iliyokuwa *clause 59* Ibara ndogo ya Nne.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Anna Tibaijuka, hiyo *section 59* imeshafutwa kabisa kwa hiyo ndiyo maana haijajadiliwa

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Sawa

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Kwa hiyo tunakuja kwenye inayofuata hapa basi kwa jedwali langu kwa urahisi zaidi iliyokuwa *section 61* hapa mapendekezo ninayoyaleta

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mbunge iliyokuwa *section 61* ndiyo umetoka kuongea, sasa hivi tunaingia *section 64* ambayo ilikuwa *section 64*.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, iliyokuwa *section 61* ilikuwa inaongelea kufunga watu wasipokuwa na risiti, sikumbuki kwamba ndiyo hiyo nilikuwa naiongelea.

MWENYEKITI: Kwa mimi ndiyo nilikuwa nimekuita, hivyo ulivyokuwa unaongea ndiyo nilikuwa nimekuita nayo, nilisema *section 61* kwa sababu *section 59* si ulikuwa umeshamaliza au?

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, hapana. Mimi niliamini kwamba uliniita kuhusu mambo ya mamlaka za Halmashauri, lakini sasa hivi *amendment* yangu iliyokuwa inafuata, kwa sababu tumeletewa *draft* mpya, labda na wahusika wanaweza wakatusaidia tusikosee *section 59(4)* ilikuwa inazungumzia mwaka mmoja faini itakayotolewa kwa kila mwezi, badala ya kila; mimi nilikuwa napendekeza iwe mwaka mmoja badala ya kila mwezi. Sikumbuki kwamba hilo tumelizungumzia hapa, naona kama kidogo zimeleta *confusion*.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, muda uliokuwa umeongezwa wa nusu saa, tumebakiza dakika nne hapo, kwa hiyo na mapendekezo yapo mengi zaidi, kwa hivyo, Waheshimiwa inabidi tuendeleee tumalize. Mheshimiwa Anna Tibaijuka naomba ukae, tafadhali.

Sehemu ya 14

(Sehemu iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila Mabadiliko yoyote)

Sehemu ya 15

MWENYEKITI: Mheshimiwa Anna Tibaijuka kuna vifungu kadhaa ulikuwa umependekeza vifutwe, nadhani vyote uvielezee kwa pamoja ili tuweze kumaliza, Mheshimiwa Anna Tibaijuka.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, sawa. Kwa kuokoa muda na hali halisi ndiyo hivyo, nataka kusema kwamba mapendekezo yangu sasa yote nayatoa kwa ujumla ili kusudi tuende haraka. Nilikuwa nimependekeza, kwamba suala la kuwafunga wananchi kwa sababu hawana

risiti, halikubaliki, linatuletea matatizo, na halitekelezeki, ninaposema jambo halitekelezeki, unaangalia operesheni yake itakuwaje. Kwa hiyo, hili ni pendekezo ambalo nadhani Waheshimiwa wote Wabunge mnalo na mnaliona. Kwamba kama mtu kama hana risiti au ameipoteza atafungwa kwa miaka mitatu, ni suala ambalo kwa kweli siwezi kukubali nimekaa hapa nikahusika nalo, bila kuwa nimelizungumzia, maana yake naona halitekelezeki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo nilipendekeza, wakati natambua umuhimu wa wananchi kuwa na utamaduni kama wa wenzetu Wazungu, nawaelewa hawa watu wanaomba risiti, lakini tuweke sasa sheria inayowapa motisha wananchi kufanya hivyo badala ya kuwakomoa. Kwa hiyo, nimependekeza *alternative*, kwa kuokoa muda kwamba badala ya kufunga wananchi na hizo jela zitajaa, hivi hapa tunavyozungumza zimeshafurika hawa watu mtawafungia wapi? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nafikiria kwamba azma ya Serikali yetu ya hapa kazi tu na kasi tunayokwenda ni kuwahamasisha wananchi. Kwa hiyo, pendekezo langu ni kwamba, kama mtu hujapata risiti au umeisahau unaweza ukatozwa kafaini kidogo kwa *ten currents units* kama motisha, kuhamasisha usije ukasahau, kujenga utamaduni mpya. Suala la kumfunga mtu kwa sababu hana risiti, sikubaliani nalo, sikubaliani nalo kabisa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, halafu kwa kuokoa muda mapendekezo yangu mengine kama unaniruhusu niyasema yote kwa ujumla sasa ili kusudi tumalize.

MWENYEKITI: Yaseme yote kwa ujumla Mheshimiwa.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Ahsante sana, kwa hiyo pendekezo langu hapa ilikuwa ni kwamba, adhabu kidogo, faini inaweza kakawekwa, mimi nimeweka ilikuwa ni *10 currents units*, Mheshimiwa Waziri anaweza akafafanua maana yake nini. Lakini nimepunguza kutoka 100 hadi 10 kama motisha na kama mtu amepoteza basi anaweza akatozwa hiyo faini lakini siyo kufungwa. Suala la kufungwa kwa sababu huna risiti, hatutaeleweka mbele ya ulimwengu wa dunia hii, tutaonekana watu wa ajabu kabisa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, pamoja na hayo, mtu anaingia kwenye mgahawa hajui kwamba wana ile mashine ya *EFD* wanamwambia hatuna mashine anakwenda kuripoti kwa nani kuwashitaki kama sheria inavyosema. Kwa hiyo, ninapendekeza kwamba katika suala hili *TRA* nao wabanwe na sheria kuweka bango, mtu ajue kwamba hapa unatakiwa kuomba risiti ya *ki-electronic* la sivyo *TRA* nao wafanye kazi yao. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pendekezo lingine katika sheria hii, ni suala la kusamehe kodi ya majengo, nashukuru sheria ni nzuri inatambua kwamba

watoto yatima nyumba zao haziwezi kutozwa kodi. Lakini siyo watoto yatima peke yao, kuna majengo chungu nzima ambayo yanafanya kazi za jamii. Kwa hiyo hapa, sheria nzuri haitataja kitu fulani maana yake ukitaja kitu kimoja unasahau kingine, hapo mmeweka watoto yatima je, watoto Albino ambao wamewekewa nyumba zao za kuwalea, huwezi kuwaita yatima, nani atawatunza wale watoto?

Mheshimiwa Mwenyekiti, hapo pendekezo langu lilikuwa ni kwamba turudi kwenye sheria zetu za vyama visivyo vya hiari, kama *not for profit organization* pendekezo langu liko mbele yako Mheshimiwa Mwenyekiti, unaliona na Waheshimiwa Wabunge hapa ni kuandika sheria nzuri. Maana yake tukiandika sheria mbaya, tutakuja kurudi kama tunavyorudi kwenye kesi ya manunuzi kubadilisha au siyo?

MBUNGE FULANI: Ndiyo!

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mwisho wa siku Serikali haitungi sheria inapendekeza sheria, sisi hapa ndiyo tunatunga sheria. Ukakasi wowote na kosa lolote ndani ya sheria hii ni jukumu letu, kama ni kuwajibika, ni kuwajibika kwa Wabunge, sisi ndiyo tutawajibika kwa mapungufu yaliyopo. Kwa hiyo *at least niko on record* kwamba ninayasema, *(Makofi)*

MWENYEKITI: Sasa hapo sekunde kumi Mheshimiwa Tibaijuka.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, samahani. Jambo la mwisho ambalo lipo hili wala halina ukakasi, nimetahadharisha umuhimu pia wa kutomsahau Waziri wa Mipango Miji ambaye ni Waziri wa Ardhi. Kwa sababu tunapokwenda kuingia kwenye majengo, nataka niwaambie waziwazi na kwa utaalamu wangu katika sekta hii. Jengo katika mahali hapajapangwa halina thamani yoyote, atakurupuka mtu ataona nyumba nzuri kukiwa na nyumba nzuri sehemu ambayo haijapangwa *it has no value*. Haina thamani yoyote mabenki mengine yanaweza hata yakaikataa kuipokea kama dhamana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo nimesema Waziri wa Mipango Miji na yeye ashirikiane na Waziri wa TAMISEMI wamsaidie *Commissioner* kufanya hii kazi nzuri ambayo tunataka afanya, hiyo ndiyo mantiki ya *submission* zangu, naomba kuwasilisha. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante, Serikali nadhani nataka kuuliza swali kwenu mnakubaliana na mapendekezo ya Mheshimiwa Anna Tibaijuka au hapana ili nilihoji Bunge.

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, tunakubaliana na mapendekezo yake, naomba nitoe maelezo kidogo kwamba tunabaki na faini tunaondokana na ile ya kufungwa. Kwa hiyo tunabaki na faini kama ilivyoelezwa, *two currents points* ambayo ni shilingi 30,000 kwa hivi vitu vya kawaida, pia alivyopendekeza vituo vya watoto yatima pia tunakubaliana naye, kuingiza hata hizi nyumba za Albino. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili la kutomsahau Waziri mwenye dhamana ya ardhini ni sahihi ndiyo maana tuna *Valuer* pia. Kwa hiyo naamini mapendekezo yake ni sahihi tunakubaliana nayo. *(Makofi)*

(Hoja ya Mheshimiwa Prof. Anna K. Tibaijuka iliamuliwa na Kukubaliwa)

MWENYEKITI: Ahsante kwa hiyo kama Serikali imekubaliana na mapendekezo ya Mheshimiwa Prof. Anna Tibaijuka. Mheshimiwa Jitu Soni.

MHE. JITU V. SONI: Ahsante Mwenyekiti

MWENYEKITI: Kifungu cha 71

MHE. JITU V. SONI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha 71(m) pale mimi nilikuwa nimependekeza katika ile orodha ya majengo ambayo hayatatozwa *property tax* na nilikuwa naomba katika sekta ya kilimo pia iongezewe katika orodha hiyo, ili yale majengo ambayo yako katika sekta ya kilimo kwa wale watu ambao sasa wamejisajili wako kwenye *formal sector*, pia yasiendelee kutozwa kwa sababu tozo na kodi mbalimbali ina utitiri wa kodi na tozo mbalimbali ili na wenyewe basi wasiwe wanalipa. Utekelezaji wake utakuwa bado ni mgumu na kwa sababu bado tunaenda huko, kwenye kufanya tathimini na kila kitu, kuanzia mwanzo ingewekwa vizuri kama ilivyokuwa kwenye ile ambayo tulikuwa tunaomba ya *motor vehicle* itaweka jambo hili vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu sekta ambayo siyo rasmi kwa yule ambaye hajajisajili popote, halipi kodi ya aina yoyote, lakini huyu aliojisajili analipa kodi na tozo aina zaidi ya 36, kwa hiyo mkimpa *relief* kwenye hii itakuwa kuna unafuu na kilimo ndiyo uti wa mgongo na asilimia 76 ya Watanzania ndiyo wako huko ambao wanategemea kufanya shughuli hiyo.

MWENYEKITI: Serikali mnakubaliana na mapendekezo ya Mheshimiwa Jitu Soni.

WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, sifa za majengo ambayo yanasamehewa kodi, ni kuwa matumizi ya majengo hayo husika yawe siyo ya kibiashara, hayo ndiyo tunayasamehe na ambayo

hayazalishi mapato. Lakini majengo ya kilimo yanazalisha mapato na kwa kuzingatia kuwa kiwango kinachotumika ni kidogo. Wakulima wenye majengo hayo wana uwezo wa kutosha kulipia kodi hiyo.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Jitu nilihoji Bunge ama umekubaliana na maelezo ya Mheshimiwa Waziri.

MHE. JITU V. SONI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa naomba Bunge lihojiwe, kwa sababu tunaposema kodi ndogo kwenye kilimo kila mmoja na hizi *regulatory bodies*, na tozo mbalimbali na kodi, kila mmoja anasema ni kidogo kidogo. Ni sawa na mtu ambaye anasema utoze papai moja tu, lakini wewe mti wako unazaa papai 20, kila mmoja anataka aje achukue moja moja wewe kwenye ishirini wanachukua 19.

MWENYEKITI: Sawa Mheshimiwa Jitu ngoja nilihoji Bunge.

MHE. JITU V. SONI: Kwa hiyo naomba Bunge lihojiwe

MWENYEKITI: Waheshimiwa nitawahoji, mapendekezo ya Mheshimiwa Jitu katika Kifungu cha 71 wanaoafiki waseme ndio, wasioafiki waseme sio.

(Hoja ya Mheshimiwa Jitu V. Soni iliamuliwa na Kukataliwa)

(Sehemu iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na Mabadiliko yake)

Sehemu ya 16

MWENYEKITI: Mheshimiwa Tibaijuka nadhani ulipewa nafasi ya kuyasema yote kwa hiyo nitamwita Mheshimiwa...

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Samahani Mwenyekiti, hiyo ya *clause* 104 hiyo sikuigusia nilifikiri haikuwa tofauti na nyingine, zilikuwa hii ya...

MWENYEKITI: Samahani Mheshimiwa Tibaijuka. Waheshimiwa Wabunge, Bunge ni karibia litakuwa halina watu humu ndani. Kwa hiyo lazima tuangalie hilo, lakini pia kuna ambao wamekaa humu na ikifika na dakika arobaini ni lazima wakafutu. Mheshimiwa Prof. Anna Tibaijuka.

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa haraka sana, katika kifungu ambayo ilikuwa ni *clause* 100 ambayo sasa hivi sijui ni *section* ngapi lakini nimesema "*all intermediary services in respect of transit goods*". Bandari yetu ya Dar es Salaam iko katika hali ngumu, suala la VAT katika *transit services* walikuja kutuona hapa

niko kwenye Kamati ya Miundombinu. Suala hili tulipata *brief* ya kina kabisa kwamba tukichaji VAT kwenye *transit goods services* tunakuwa ghali wanatukimbia. Kwa hiyo ndio mapendekezo yangu, kwamba na wenyewe hilo tuwasikie kwa sababu ni watu Mr. Hans Pope na wenzake walikuja.

MWENYEKITI: Sawa Mheshimiwa ahsante. Mheshimiwa Dalaly Peter Kafumu ili hoja hiyo ijibiwe kwa pamoja. Mheshimiwa Dalaly Peter Kafumu.

MHE. DALALY P. KAFUMU: Nilishafuta hoja yangu. Ahsante.

MWENYEKITI: Ahsante, Serikali mmesikia pendekezo la Mheshimiwa Anna Tibaijuka. Mheshimiwa Jitu pendekezo lako linaenda tena kinyume na Kanuni ile ya 109 (2) kwa sababu ukifuata pendekezo lako ni lazima tupate mapato kutoka sehemu nyingine ambayo hatunayo hayo mapato uliopendekeza hapa. Serikali mnakubaliana na mapendekezo ya Mheshimiwa Anna Tibaijuka.

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimemsikia vizuri Mheshimiwa Anna Tibaijuka, naomba niseme wazi kwamba kama alivyosema kinachotozwa VAT ni zile *auxiliary services* na siyo mizigo yenyewe au ile gari inayopeleka ile mizigo. Hili linalokuja naomba niliseme vizuri pia hata wananchi wetu watusikie kwamba hiki kimepelekea, kupungua kwa mizigo kwenye bandari yetu, naomba niseme siyo sahihi, mizigo iliyopungua ndugu zangu ni kutokana na tu na jinsi ambavyo tumebana kukwepa kwa kodi mizigo imepungua lakini mapato yetu kutoka kwenye bandari yetu yameongezeka sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama Serikali naomba niseme kwamba tutaendelea kutoza *auxiliary services* ambazo kama tunavyosema siku zote hizi VAT inachajiwa kwa *final consumer*. *Final consumer* ni mlinzi, wakala anayeshughulikia mizigo hii, mizigo yenyewe hatuitozi na naomba kumshawishi Mheshimiwa Profesa Anna Tibaijuka kwamba tuendeleo ku-*maintain* hizi *auxiliary services* kuchajiwa VAT.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Profesa Anna Tibaijuka umeelewa ama unataka Bunge lihojiwe?

MHE. PROF. ANNA K. TIBAIJUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Bunge lihojiwe.

MWENYEKITI: Mheshimiwa basi, muda wa kufuturu umeshafika. Waheshimiwa Wabunge nitawahoji, hoja ya Mheshimiwa Anna Tibaijuka ya mapendekezo ya mabadiliko katika kifungu cha 102.

*(Hoja ya Mheshimiwa Prof. Anna K. Tibaijuka
iliamuliwa na Kukataliwa)*

*(Sehemu iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima bila na Mabadiliko yoyote)*

Sehemu ya 17

*(Sehemu iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge
Zima bila na Mabadiliko yoyote)*

NDG. ZAINAB ISSA – KATIBU MEZANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati ya Bunge Zima imekamilisha kazi yake.

(Bunge lilirudia)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tukae. Waziri wa Fedha na Mipango!

T A A R I F A

WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa taarifa kwamba, Kamati ya Bunge zima imepitia Muswada wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2016, *The Finance Act, 2016* kifungu kwa kifungu na kuukubali pamoja na marekebisho yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja kwamba taarifa hiyo sasa ikubaliwe rasmi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.

*(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

*(Muswada wa Sheria ya Serikali Ulisomwa Mara ya Tatu
na Kupitishwa na Bunge)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, Muswada umeshapitishwa na Bunge la Jamhuri wa Muungano wa Tanzania, sasa nachukua nafasi hii kuipongeza Serikali, kwamba Muswada waliouleta pamoja na mapendekezo

mengi sana ya Kamati na Waheshimiwa Wabunge yaliyozingatiwa, natumaini kwamba Serikali sasa iko katika nafasi ya kuanza tarehe Mosi Julai, yake vizuri.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hayo na kwamba Muswada umeshapitishwa, yako matangazo machache lakini ni matangazo ambayo yanaweza yakasubiri kesho, kwa hiyo Waheshimiwa Wabunge walioleta matangazo hayo hapa nimeyapitia lakini nimeona tutaweza kutangaza kesho kwa kuzingatia muda mfupi tulionao.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hayo ningependa kuwatambua tena Wabunge ambao wamekuja kwa ajili ya futari leo, lakini sitawataja majina, tutawatambua kule kwenye futari. Kwa hiyo, kuna Mashekhe na Mashekhati humu ndani wa kutosha tayari kwa ajili ya futari.

Waheshimiwa Wabunge, nawakumbusha kuna futari hapa Bungeni ambayo Mheshimiwa Spika na salamu zake za asubuhi amewaandalia, kwa hiyo karibuni kwenye futari.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hayo naahirisha shughuli za Bunge mpaka kesho asubuhi saa tatu.

*(Saa 12.45 jioni Bunge liliahirishwa hadi siku ya Ijumaa,
Tarehe 24 Juni, 2016, Saa Tatu Asubuhi)*